BCS
VERR
E
15
Biblioteca Civica
Saluzzo

VERR. E. 15

D. 11 33 1

1070

N. d'inventario
372

372
X. K. 23

BIBLIOTECA CIVICA
SALUZZO

RUDIMENTA
CHIRURGIÆ THEORICO-PRACTICÆ
ACADEMICIS PRÆLECTIONIBUS ACCOMMODATA

I. P. GALLO

CHIRURGIÆ THEORICO-PRACTICÆ, ET CLINICES
MORBORUM SYPHILITICORUM PROFESSORIS, R. NOSOCOMII CARITATIS
CHIRURGI PRIMARII, IN ARCHIATRORUM MAGISTRATU PRIMI CONSILIARII,
MUSEI ANATOMICO-PATHOLOGICI RECTORIS ETC. ETC.

BIBLIOTECA CIVICA
X-K-23
SALUZZO

VOL. I.

INFLAMMATIONES

EARUMQUE SEQUELÆ.

TAURINI
EX REGIO TYPOGRAPHEO
1835.

LIB. I.

INFLAMMATIONES

PROOEMIUM

Vulgatissimum, simulque momentosissimum morborum genus inflammatio est. Haec enim praeterquamquod immensam per se comprehendit morborum seriem, pluribus in aliis, quae phlogosi proxime haud gignuntur, aegrotationibus, modo concomitans, modo consequens visenda qui-

dem se praebet. Cachexiae, nevroses, et generatim morbi chronici sic dicti a recondita quadam lentaque phlogosi producuntur, foventur. Virus aut vitium quodlibet, uti syphiliticum, strumosum, herpeticum etc. actionem suam exerit phlogosim utplurimum excitando in variis corporis partibus. Morbi omnes ad Chirurgiam spectantes inflammatione vel proxime gignuntur, vel stipantur, vel in hanc desinunt. Uno verbo phlogosis universum pathologiae imperium sibi vindicare videtur.

Quid plura? inflammatio sexcentorum malorum origo, ac frequentissima mortis caussa, ipsa salutare interdum et beneficum constituit naturae instrumentum. Revera inflammationis ope salutares saepe contingunt crises, vel resolvuntur tumores chronici quamplurimi. Quantum praestet phlogosis in operationibus chirurgicis, uti et in curatione continui solutio-

num omnibus compertum est. Denique Medicus, ipsa natura duce, inflammationem saepenumero in heroicum convertit therapeuticum auxilium; hinc rubefacientium, vesicantium, fonticulorum aliorumque eiusdemodi ad vires vitales derivandas vel excitandas; ad quosdam tumores resolvendos comprobata utilitas.

Praestantia itaque doctrinae inflammationis unicuique patet. Idcirco haud mirandum si medicinae proceres multum operae et studii omnibus aevis collocaverint in investiganda huiusce morbi natura. Nostrum non est opiniones varias disquirere circa phlogosis doctrinam; tam arduum opus non exigit praesentis tractatus scopus; neque eiusdem limites permittunt tantae molis subiectum hic, quo par est modo, pertractare. Caeterum, quum disquisitiones eiusmodi obscuris vel subtilibus nimis, saepeque futilibus hypothesibus versentur, inutiles non solum,

verum noxias quidem iudicamus, quippequae Tyronum mentem vix generalibus pathologiae elementis imbutorum obruere potius, quam collustrare valeant.

Itaque inflammationis doctrinam traditurí, omnibus missis commentis, una observatione et experientia ducti morbum triplici sub aspectu contemplamur; videlicet inflammationem prius perpendimus in se ipsa spectatam, simplicem, sinceram; sic enim naturalibus, veris, certisque inflammationis characteribus prius edoctus alumnus facilius complicatam, vel, ita dixerim, abnormem phlogisticam conditionem investigare, atque distinguere poterit.

Praeterea inflammationem expendimus, prout a propriis ac genuinis eiusdem characteribus quadantenus declinare videtur. Quo sub aspectu phlogosis duplicem adhuc speciem exhibet; nimirum eius pathologica conditio talis interdum est, ut

necessario gangraena vel suppuratio mali moris adoriatur. Inflammatio ideo eiusmodi *maligna*, a quibusdam etiam *gangraenosa* vocatur.

Alias inflammatio propriis symptomatibus vix stipari videtur; lente incedit, ac perennare solet. Haec ideo *lenta*, vel *chronica* vulgo nuncupatur.

Quibus ita positis circa generalem inflammationis doctrinam, morbum describimus prout is varia ac distincta organa afficit, atque in ius ditionemque Chirurgiae concedit.

ARTICULUS PRIMUS

DE INFLAMMATIONE IN SE IPSA SPECTATA, SEU SINCERA.

SECTIO I.

De inflammatione in genere.

Hoc titulo comprehenduntur inflammationis definitio vel descriptio, accidentales quaedam differentiae; caussae, symptomata, diagnosis, prognosis, curatio.

Caput I.

Definitio vel descriptio.

Inflammatio, graece phlegmasia vel phlogosis, vox est metaphorica; ita siquidem ea appellari solet, quia affecta pars ignescere quasi videatur.

Inflammatio plane definiri nequit; nam genuina eius natura sive essentia densis adhuc latet tenebris. Hinc definitio quam tradere solent pathologi nihil aliud est quam descriptio inflammationis a praecipuis, evidentioribusque morbi characteribus desumpta.

Pars itaque quaevis inflammatione affici vulgo dicitur, quum praeter morem rubet, calet, dolet, tumet, et quadam pulsatione intus quasi pertunditur. Neque credas velim descriptionem eiusmodi vere perfectam esse; etenim traditae inflammationis notae neque constanter visendae se praebent, neque, licet quaedam appareant, inflammationem semper indicare valent.

Inflammatio duplici sub aspectu seu forma se exhibet; nimirum, modo partium superficiem occupat, per hanc late potius, quam alte diffunditur; unde affecti organi volumen vix, aut ne vix quidem adauctum apparet; modo telam cellularem afficit, ac partes profunde pervadit; unde istae plus minusve intument. Prima inflammationis species *erysipelacea*; secunda *phlegmonosa* vulgo dicitur. Praeterea inflammatio quasdam etiam exhibet differentias pro variis textibus, quos afficit, uti suo loco fusius dicendi occasio erit.

Caput II.

Caussae.

Inflammationis caussae aliae sunt praedisponentes, aliae occasionales seu efficientes. Singulae praeterea subdividi possunt in externas et internas, prout extrinsecus adveniunt, vel in ipsa animali oeconomia sensim ingenerantur.

Ad caussas praedisponentes externas referuntur clyma, peculiaris atmosphaerae constitutio, aëris puritas, siccitas, vel etiam humiditas.

Caussae praedisponentes internae denuo herciscuntur in naturales sive congenitas, et in non naturales sive acquisitas. Ad naturales spectant nimia sensitivitas, uberior vasculorum sanguineorum copia, necnon quaedam textura partium, peculiaris corporis constitutio, sanguineum temperamentum, plethora, organorum positio; nam organa externa magis quam interna inflammationi obnoxia sunt, omniaque adhuc varie pro varia aetate; ideo caput in infantia, pectus in adolescentia, et virilitate, abdomen in senectute praesertim sunt inflammationis sedes.

Inter caussas praedisponentes internas acquisitas censentur maior ob praegressam, iteratamque inflammationem adepta partium opportunitas ad

novam concipiendam phlogosim, diutinum organorum exercitium sub quo humores, in primis sanguis uberius defluere solent.

Ad caussas occasionales externas pertinet quodlibet irritamenti genus mechanicum, chimicum, vel specificum extrinsecus adveniens; nimia frigoris, vel caloris actio; aëris vicissitudines, praesertim ineunte vere vel autumno labente, similiaque.

Ad occasionales internas spectant subita evacuationis suppressio, metastasis, sympathica actio, animi pathemata, vitium aut virus corporis solida, vel humores inquinans, humores nonnulli extra propria receptacula effusi, nova, et morbosa principia ab aliquo morbo elaborata, neque eliminata.

Utplurimum ad inflammationem ciendam simul conferunt praedisponentes, et occasionales caussae; singulae tamen seorsim agentes illam quoque producere possunt; imo saepe arduum est inter duas caussarum species certos limites assignare. Utlibet autem res se habeat harum caussarum agendi ratio incitans semper est; nimirum sanguinea vascula ad maiorem actionem sollicitant.

Ex recensitis inflammationis caussis facile patet, hanc dividi posse in idiopathicam, sympathicam, symptomaticam, et specificam. Idio-

pathica ea vocatur inflammatio, quae ex irritamentis tum mechanicis, tum chemicis ortum ducit; eius caussa in parte affecta unice locata est. Inflammatio sympathica nuncupatur, quae a laesione primitiva alterius organi gignitur, ac sustinetur. Symptomatica inflammatio cuiusdam generalis affectionis est symptoma. Dicitur autem inflammatio specifica, quum a caussis sui generis, uti a vitio aut viru quodam cietur, aliturque.

Caput III.

Inflammationis natura.

Multae, et eae quidem variae omnibus aevis prolatae fuere opiniones circa naturam, vel pathologicam inflammationis conditionem. Generatim opiniones istae variis, quae passim in medicinam dominatum habuere systematibus fulciebantur. Nos autem de hisce dicere supervacaneum duximus, quia pleraeque utpote absurdae penitus exsoleverunt; aliae vero utpote hypoteticae vix aliquam praestabunt utilitatem. Neque magis in speciosas simulque tamen probabiliores opiniones inquiremus, quas nuperrime pervulga-

runt, atque amplexati sunt summi nominis pathologi; nam praeterquamquod temporis angustiae talibus disquisitionibus sunt impedimento, veremur quidem, ne in hisce immorando tempus teramus, quoniam una cum Tommasini persuasum habemus, scire parum referre quomodo phlogosis accendatur, atque sustineatur, dummodo eiusdem effectus aptamque therapeiam noscamus. Nihilominus nonnulla de inflammationis natura hic pro instituto nostro erunt enucleanda. Quod si quis vestrum latius fusiusque percipiendi cupiditate moveatur scripta consulat a Tommasini, Broussais, Thomson, Pistelli, Goldoni, Emiliani, Defilippi, Schina, aliisque circa id argumenti nuperrime pervulgata.

Itaque, caeteris missis, haec pauca de praesenti questione scienter proponi posse existimamus; nimirum phlogosim consideramus veluti peculiarem suique generis morbum idiopathicum, qui emergere, vel satius componi videtur variis pathologicis elementis, quorum alia aliis succedentia simul dein omnia adeo confunduntur, ut nisi una ac praecipua appareat idiopathica morbosa conditio. Quo autem inflammationis natura clarius innotescat, iuvat primum duplicem in ea abnormem conditionem distinguere; videlicet conditionem *dynamicam*, et conditionem *hydraulicam*. In dynamica conditione duo adhuc

perpendenda occurrunt; idest mutatio *quantitatis*, et mutatio *qualitatis* actionis organicae seu vitalis incitamenti capillarium sanguineorum.

Mutatio *quantitatis* in concitatiori continetur vasculorum motu, qui irritationi cuilibet illico ac proxime accedit; hinc solito uberior in dicta vascula vitalis laticis fluxus. Haec est, ita dixerim, prima morbi pars, sive ingressio; sed nulla hic adhuc est vera phlogosis. Revera ingruente febre, vel sub cursu et violento corporis exercitio adaugetur sanguinis motus; sub cutis frictione ista rubet, calet; sub pudore facies rubro suffunditur colore; quibus omnibus in casibus mutata, vel satius dicam, adaucta sane est vitalis incitamenti quantitas; ast nullibi inflammatio apparet.

Itaque ad inflammationem perficiendam requiritur praeterea mutatio *qualitatis* organicae actionis supradictae; nimirum necesse est, ut quaedam e solito prorsus diversa organico-vitalis vasculorum conditio horum incitamento iam adaucto accedat, quam conditionem ob praegressam nervorum irritationem, simulque ob concitatiorem sanguinis fluxum, et fortasse ob arcanam quamdam vim ipsa vascula tum concipiunt. Hinc mutato prorsus dictorum vasculorum agendi modo, effectus inde peculiares a naturalibus omnino diversi emergunt; nimirum phaenomena prodeunt, qualia sub processu phlogistico manifestari solent.

Iam de hydraulica inflammationis conditione dicendum est. Maior profecto, quam par est in partem phlogosi correptam fluit sanguinis copia. Utrum vero quantum sanguinis per arteriolas adfertur, tantum per venas naturali ordine revehatur, an humor iste in dictis vasculis congeratur, stagnet non plane consentiunt pathologi. Plerique congestionem admittendam esse censent, quoniam, aiunt ipsi, si sanguis pari copia per venas reveheretur, qua per arteriolas velcelerrime adfertur, verosimillimum esset, nullam profecto inflammationem fieri; quod loculentissime evincit febris maxime acuta. Modo undenam congestio? an a sanguinis transitu in vascula sic dicta alba, quae cum radicibus venosis minime inosculantur? an a diversa arteriarum venarumque ad motum aptitudine? an a deficiente vasculorum reactione ob nimiam distensionem, quae tum ab excedenti sanguinis copia produci solet? an a maiori capillarium dilatatione, propter quam motus sanguinis in dicta vasa impulsi hydrodynamica lege retardaretur? an demum a variis, vel ab omnibus istis caussis simul? mehercle res explicatu haud facilis.

Quidam autem congestionem considerant non veluti effectum aut sequelam, sed veluti principium aut caussam immediatam inflammationis; idest censent phlogosim constanter a sanguinis

congestione ordiri, sub qua dein sanguinea vascula ad maiorem actionem sollicitarentur. Talis est Pistelli, Vacca et generatim Anglorum pathologorum opinio.

Goldoni vero phlogosim a sanguinis congestione, sive a vasorum turgore, quem *hydraulicum factorem* ipse vocat ordiri quoque posse existimans, animadvertit, eam saepius directe incipere ab adaucto eorumdem vasorum incitamento, quod memoratus auctor *factorem dynamicum* appellat. Nos autem, istis amissis speciosis magis, quam utilibus disquisitionibus, asserere non dubitamus, unum eumdemque semper esse modum, quo inflammatio concipitur, atque progreditur; laesio dynamica iugiter praecedit: laesio vero hydraulica sequitur. Etsi phlogisticus motus aliquando sanguinis congestionem excipere videatur nihilominus ista nunquam veluti elementum, vel pars integrans factae phlogosis consideranda; verum potius veluti caussa eius occasionalis, et immediata spectanda est. Profecto sive ob nimiam vasorum distensionem, sive ob peculiarem congestorum humorum degenerationem, sive tandem ob novam sub ipsa congestione stimulorum productionem, irritatis nerveis filamentis atque inde ad maiorem actionem concitatis vasculis, iis praesertim, quae nullam adhuc congestionem praebent, nova in affectam partem defluit sanguinis

copia, novaque, sed activa, et a prima rite distinguenda vitalis laticis congestio emergit; uno verbo vera tunc inflammatio accenditur. Revera ab hoc dumtaxat temporis puncto, in quo primitivae, aut veteri congestioni novus sociatur abnormis vasculorum motus, adoriuntur inflammationis phaenomena.

Quocirca tunc non unus, sed duo eiusdem textus vascularis habentur distincti morbi, quorum, qui pluris est alterum necessario obtundit, et quasi delet; hinc alteruter praepollet status morbosus, prout scilicet primitivae, veterisque congestionis, vel recenter subortae inflammationis symptomata magis eminent. Utplurimum duae istae morbosae vasculorum sanguineorum conditiones, nimirum primitiva congestio, et novus subortus phlogisticus processus adeo simul confunduntur, ut morbus appareat, ita dixerim, hybridus, vel spurius; hinc pathologorum quorumdam errores circa inflammationem passivam, hypostenicam, vel etiam spuriam ab iisdem dictam.

Ex hactenus allatis concludi posse cum Tommasini videtur, inflammationem, quoquomodo ea incipiat, ac progrediatur, quolibet sub aspectu se praebeat, morbum semper sistere hyperstenicum, identicum; nam inflammatio passiva, seu hypostenica non solum hypotetica est, ve-

rum sanae pathologiae legibus adversari videtur.

Prout autem phlogosis varios textus afficit, prout a variis caussis cietur peculiares characteres offert. Ast differentiae huiusmodi mere accidentales sunt; siquidem phlogisticum elementum hisce omnibus in adiunctis idem semper est.

Talis demum est inflammationis indoles, ut ea semel concepta per se constet; neque, licet removeantur caussae, quae illam produxere, eique aptissimis occurratur auxiliis, morbi cursus quadantenus refrenari, sed nullomodo praepediri possit.

Inflammatio sedem habere videtur in systemate capillari sanguineo. Vasa praeter dynamicam laesionem duplam triplam e naturali exhibent dilatationem. Interdum nova etiam vascula creari videntur; ex quo fit, ut, vigente phlogosi, rubra vasa illic appareant, ubi nulla in naturali statu conspiciebantur. Fatendum tamen posse quidem phaenomenon ex eo pendere, quod sanguis interdum vascula permeat, quae in naturali statu nisi lymphae, aut seri speciem vehunt.

Nervosa quoque stamina partis inflammatae plus minusve affici solent. Quod satis evincunt perturbata eiusdem partis sensibilitas, stimulorum etiam naturalium intolerantia, dolor, motus

sympathici, vel irritativi, maior calorici evolutio etc.; quae quidem omnia eo magis eminent, quo pars affecta maiori pollet nervorum copia, ac sensibilior est. Uno verbo textus omnes organici, ideoque naturales eorum organico-dynamicae actiones sub processu phlogistico laedi solent, atque tales in parte inflammata contingunt tum physicae, tum chemicae, tum vitales mutationes, ut illa in novum organum quasi conversa videatur.

Caput IV.

Symptomata.

Inflammationis symptomata distinguuntur in localia, et generalia.

(a) *Symptomata localia.*

Ad haec referuntur rubor, dolor, calor, tumor, et interdum pulsatio; queis addi potest perturbata, vel laesa affecti organi functio.

Dicta symptomata non semper eodem ordine procedunt. Modo enim primum apparet rubor,

modo dolor, modo calor, modo tumor. Differunt etiam quoad gradum et indolem.

Rubor varius est; nimirum coccineus, lividus, diffusus, circumscriptus, superficialis, profundus etc. Eum producit maior quam par est in capillaria vasa sanguinis fluxus, et fortasse eius transitus in vascula sic dicta alba, quae videlicet serosam, aut tenuiorem tantum sanguinis partem vehunt.

Dolor quidem variare solet; is enim levis, vehemens, pruriens, urens, pungens, obtusus, distendens, comprimens, pulsans, therebrans esse potest. Dolor triplici caussa pendere videtur; 1.° ab adaucta, vel mutata partis affectae sensibilitate; 2.° a maiori, vel excedente stimulo; 3.° a distensione, compressione, vel etiam laceratione filamentorum nerveorum per textus inflammatos discurrentium.

Calor solito intensior ab aegro non solum, verum etiam a medici manu percipi solet. Est autem calor ardens, urens, mordax, superficialis, penetrans. Vera excedentis caloris caussa non satis adhuc innotescere videtur. Plerique tamen pathologi arbitrantur, hanc esse reponendam in adaucto sanguinis circuitu, vel motu, nec non fortasse in novis, morbosisque connubiis, quae sub processu phlogistico ineunt elementa sanguinis componentia; queis addas adauctam nervo-

rum efficientiam, quae iuxta recentissima experimenta animali calorificationi quadantenus praeest.

Tumor variat pro varia partium affectarum fabrica, aut textura, necnon pro varia morbi intensitate. Ille enim modo est circumscriptus, modo diffusus; nunc superficialis, nunc profundus; interdum mollis; plerumque durus. Tumor in initio a maiori vasorum capillarium dilatatione, a sanguinis congestione, vitalique turgore gignitur; queis, progrediente morbo, accedit humorum effusorum intra textum cellulosum collectio.

Diximus, sub phlogosi adaugeri vasorum sanguineorum motus; hinc insolita in parte inflammata pulsatio. Haec autem maior, vel minor est pro varia partis structura. Pulsatio maior est quum arteriae inter ossa, et partes densas ac stipatas decurrunt; minor si eae intra partes omnino molles reperiuntur.

Vigente inflammatione, affectae partis nutritio necessario pervertitur, quoniam tum nutritiorum vasorum actio innormalis evadit, atque humorum in iis contentorum crasis, vel constitutio quodammodo mutatur; hinc novae ac morbosae secretiones; hinc organicae textuum degenerationes etc.

Perturbata autem organico-dynamica partis conditione, illius et propria, sive specifica functio laedatur, necesse est; haec enim illi immediate connectitur. Ita in hepatite, in nephrite, in inflammatione mucosarum, serosarumve membranarum bilis, urinae, muci, vel seri secretio abnormis, aut nulla; in rheumatismo motuum difficultas, impossibilitas; in ophthalmite visio difficilis, nulla vel aliter laesa; in otite tinnitus, surditas etc.

(B) *Symptomata generalia.*

Generalia inflammationis symptomata plura quidem, diversique generis sunt pro varia morbi sede, gradu, indole, aegri conditione, aliisque rerum adiunctis. Haec omnia in tres species distingui possunt; idest in *phlogistico-diffusa*, in *mechanica*, et in *irritativa*.

Symptomata phlogistico-diffusa vocantur, quae a diffusione localis phlogistici incitamenti ad universum sanguiferum systema, promanant. Huc spectat febris secundaria, vel etiam symptomatica dicta. Phaenomenon autem duplici sub aspectu se praebet, vel ut rectius loquar, symptomata phlogistico-diffusa duplici modo contin-

gunt. Etenim vel laesio dumtaxat *quantitativa* vitalis vasorum incitamenti ab affecta parte fortasse per nervorum iter ad systema cardio-vasculare propagatur, cuius ideo motus concitatiores de more evadunt; vel eadem phlogistica conditio, seu laesio *qualitativa* supradicti vitalis vasculorum incitamenti ab affecta parte ad reliquum sanguiferum systema, vel saltem ad spectabilem eiusdem portionem diffunditur; idest vera angioitis emergit, sub qua febris quidem plus minusve intensa accenditur.

In primo casu febris mere consensualis est, atque febris *angiotenicae*, vel synochae naturam portendit. Febris eiusmodi, imminuto vel absoluto omni phlogistico vitali motu, imminuitur quidem, vel etiam ex integro cessat; nam, ablata causa tollitur effectus.

In altero casu, nimirum quum angioitis universalis primariae phlogosi accedit, licet haec minuatur, vel etiam penitus cesset, febris nihilominus perennare solet, quoniam ista a permanenti, vel, ita dixerim, hydiopatica phlogistica conditione ipsius systematis arteriosi producitur, ac sustinetur. Praeterea sub dicta morbosa universi sanguinei systematis conditione aliae secundariae inflammationes in variis corporis partibus generari solent. Tum, nova accedente phlogosi, nova quidem febris excitatur, aut satius febris iam vigens exacerbatur;

unde ista typum remittentem assumit, saepeque etiam in febrem hecticam desinit.

Sanguis ipse sub phlogistico processu suas quidem patitur vices. Vitalis enim iste latex tum a vena eductus quiete, et refrigeratione in massam firmiorem divisioni reluctantem et pauco sero circumdatam concrescit, quae praeterea obtegitur crusta quadam albida, interdum subflava vel grisea, saepe alba-rubente, valde tenaci, et compacta corium quasi referente crusta inflammatoria (*cotenna*) vulgo dicta. Haec sub naturali, vel etiam sub uno adaucto vasorum incitamento manifestari non solet; constanter fere sub phlogistica conditione. Dictae crustae genesis arcana est; evidentius autem patet eiusdem utilitas ad diathesim phlogisticam revelandam; ea quippe inter praecipua inflammationis indicia generatim recensetur.

Symptomata mechanica ea dicuntur, quae a mechanica dependent tumoris phlogistici pressione, distensione in vicinas partes, vel ab adhaesionibus, quae sub ipsa inflammatione inter affectos textus quandoque locum habent. Hinc artuum paralysis in spinitide; spiritus difficilis, vel etiam suffocatio in angina, in laryngitide, in thyroitide; ischuria in prostatitide etc. Mechanica vero symptomata vario sub aspectu se praebere solent pro varia partium compressarum natura.

Symptomata irritativa demum ea sunt, quae gignit nervorum irritatio ab horum compressione, distensione, laceratione sub phlogistico tumore excitata. Irritatio enim eiusmodi a parte affecta per nervea filamenta ad alias plus minus dissitas, atque cum illa magis consentientes, saepeque etiam ad universum nerveum systema propagatur. Ita sub difficili dentitione vomitus, diarrhoea, convulsiones, vel musculorum rigores tetanum aemulantes; in hepatite ex nervorum phraenicorum compressione, aut vellicatione singultus, musculorum faciei contractio, risus sardonicus; in cystite saepe vomitus, convulsiones, delirium; in hernia constricta singultus, vomitus etc.

Praeter haec, quae phlogisticum processum proxime sequuntur, aliae quidem variique generis, progrediente morbo, se produnt erumnae, quarum aliae a laesa, vel penitus sufflaminata affecti organi functione; aliae a diutina suppuratione, vel a puris absorptione; aliae demum a quadam sympathica actione ab irritativa probe distinguenda proficiscuntur.

Nella diagnosi primo si deve cercare se esista l'infiammazione, 2° conoscere di quale natura questa sia

Caput V.

Diagnosis.

Hactenus tradita inflammationis symptomata ad eius rectam diagnosim naturaliter conducunt. Inflammatio externa sub oculos cadit. Nunquam tamen inflammatum organum credatur, quia solummodo rubet, aut calet, aut intumet, aut dolet; nunquam enim inflammationis essentia in unico symptomate reponenda. Quum autem omnia vel pleraque recensita symptomata simul prodeant, nullum tum de inflammationis existentia dubium amplius superest. Ex adverso interdum inflammatio adest in externis corporis partibus, quin vera inflammationis indicia pateant; ita in phlegmone chronica, vulgo abscessu lymphatico, deficit rubor, et calor, saepeque etiam dolor; deest pariter rubor in inflammatione alba dolente sic dicta.

Interna inflammatio partis affectae dolore, praesertim permanente, functionum laesione, febre, aliisque similibus innotescit. Fatendum tamen, internarum inflammationum diagnosim multis interdum premi difficultatibus, sive quod nonnulla inflammationis symptomata quandoque se produnt, quin inflammatio revera adsit; sive quod

inflammatio interdum latet, quin ea per consueta sua signa manifestetur; sive demum quod *mechanica*, vel *irritativa* symptomata alte eminent, dum *phlogistico-diffusa* vix, aut ne vix quidem apparent.

Nosse praeterea iuvat, an inflammatio sit idiopathica primaria; an symptomatica secundaria, vel etiam sympathica. In primo casu denuo perpendendum est, utrum inflammatio sit levis, an intensa, utrum superficialis, an profunda; utrum simplex; an febri, aliisve generalibus symptomatibus sociata. Praeterea quum symptomata phlogistico-diffusa facile cum irritativis confundi possunt, haec ideo probe distinguenda sunt; secus graves in morbi curatione errores admitterentur. Errorem autem facile vitabis, si animadvertes, symptomata phlogistico-diffusa indesinenter progredi, atque augeri; pulsuum vibrationem esse *phlogisticam*; febrem iugiter gravem; anxietatem, vel delirium, faucium, linguae, cutisque ariditatem constantem. Uno verbo nunquam dicta symptomata remittere videntur. Contra nervosae perturbationes irregulariter se produnt, saepeque etiam intensiores sunt quam quod exposcit inflammationis gravitas.

Quum inflammatio est secundaria inquiri debet in universalis, vel primariae affectionis naturam; idest scire iuvat, num inflammatio a simplici hy-

persthenica diathesi promoveatur, an ea rheumatica, arthritica, scrophulosa, scorbutica, venerea, gastrica, critica sit; vel alicuius interni visceris laesioni societur; haec enim omnia necessario morbi therapeiam moderare debent.

Caput VI.

Prognosis.

Generatim inflammatio plus, minusve periculi habet; haec enim suapte natura in laesionem, vel etiam in destructionem organicae compagis partis affectae propendit. Periculum autem eo maius est, quo inflammationis caussa gravior; sedes quo latior, aut profundior; pars affecta quo sensibilior, praestantior; symptomata quo vehementiora; aegri habitus quo infirmior; aetas quo senectute propior; febris, aut morbus concomitans quo saevior; medela quo tardior, vel intempestivior.

La risoluzione differisce dalla delitescenza e metastasi, perchè nella risoluzione la malattia si dissipa senza più; il che non, o difficilmente accade nella delitescenza o metastasi, e queste due pure differiscono, perchè nella delitescenza sparisce la località con danno dell'economia universale, mentre nella metastasi la località si porta in altro luogo

Caput VII.

Inflammationis exitus.

Huc spectant resolutio, delitescentia et metastasis, humorum effusio, organica partis laesio, ulceratio, gangraena.

(A) *Resolutio.*

Resolutio dicitur ille inflammationis exitus sub quo pars affecta sensim ad pristinum statum sic reducitur, ut ne ullum quidem morbi vestigium maneat, si forte excipias acquisitam opportunitatem, nova porrecta etiam levi caussa, in morbum relabendi.

Terminatio huiusmodi omnium saluberrima occultum naturae molimen est. Ad eam obtinendam requiritur moderatus inflammationis impetus, atque cuiuscumque caussae materialis, vel vitii, vel contagii, vel miasmatis absentia. Hinc facile patet, cur inflammatio luis venereae, scrophularum, scorbutique comes, aut sequela raro resolvatur; sed in ulcus fere semper degeneret.

Futurae resolutionis spem praenuntiant sensim remissa morbi symptomata. Factam vero significant completa ruboris, caloris, tumoris, do-

lorisque dissipatio, necnon integra organico-dynamicae conditionis in affecta parte restitutio.

Resolutio in qualibet inflammatione, utpote saluberrimus exitus toto animo optanda, totisque viribus ideo fovenda. Ad quod facile conducit tempestiva antiphlogistica medela.

(B) *Delitescentia et metastasis.*

Quum inflammatio prius desinit, quam cursum absolverit, eam delitescere pathologi dicunt. Exitus iste raro cum bonis, frequentius cum pravis aegri rebus extat.

Itaque cum inflammatio delitescit considerandum est, utrum febris remittat, an exacerbetur; quorum prius benignum, alterum periculosum est. Totis viribus ideo satagendum, ut tam funestus inflammationis exitus praepediatur. Ad quod conducit apta medela, qua benignior resolutio, vel suppuratio obtineri possit.

Quum autem inflammatio repente delitescit, alibique concipitur, e loco prius affecto in alium migrare dicitur. Id graece *metastasis* appellatur. Quomodo autem, vel qua nam via tam subita mali mutatio fiat, pathologi non concorditer explicant. Ante omnia refert animadvertere, utrum metastasis contingat, quum tantum viget phlogi-

sticus turgor, quin ulla adhuc confecta sit suppuratio; an ea fiat, quum iam suppuratio locum habuerit, et abscessus extet.

In primo casu morbosa, vel phlogistica vitalis incitamenti conditio una migrare videtur. Quod tribui solet nervorum ramificationibus, vel sympathico partium consensui; unde metastases eiusmodi inter partes magis consentientes sive per textus continuitatem, sive per affinitatem organicam plerumque contingunt. Huc spectat frequens arthriticae, et rheumaticae irritationis transitus ab uno in alterum articulum, ab una in alteram systematis muscularis portionem, vel ab hisce in alias partes interiores. Item phlogisticas irritationes a cute ad ventriculum et intestina, vel ad alias internas membranas, et vicissim, saepe migrare observantur.

Monere tamen expedit, secundarias istas inflammationes non semper metastatico modo contingere. Fieri quoque potest, ut, vigente adhuc primaria inflammatione alia et concipiatur in qualibet parte a priori plus minusve dissita ab eadem caussa, vel a quavis alia producta. Tum prout secundaria phlogosis progreditur, prior ex naturali animalis oeconomiae lege minuitur, cessat.

In altera metastasis specie effusi, atque in abscessum collecti humores ab affecta parte ad al-

teram traduci, ibique recolligi videntur. Cuius metastasis exempla qnamplurima nobis offerunt Haller, Dehaen, Morgagni, Puyol, André, Soemering, Darwin, Rubini, aliique. Utrum vero humores a parte prius affecta per telae cellularis loculos ad aliam, etsi remotissimam, transmittantur; vel ii per venarum, aut lymphaticorum iter in sanguinem revertantur; vel demum humores a lymphaticis absorpti per retrogradum istorum motum denuo in aliam partem effundantur non facile dictu; phaenomenon enim densis adhuc latet tenebris. Caeterum, utcumque istae interpretationes se habeant practicis parum refert. Nosse autem magis expedit metastasis indolem; nimirum benigna ne, an periculosa ea futura sit, quibusve auxiliis ei subveniri liceat.

Frequentius supra membranosas viscerum, aut cavitatum superficies; rarius intra organorum parenchyma metastases fiunt. Hisce ansam praebent morbi repercussio, rigidior diaeta, vel intemperantia, animi pathemata. Eis favent peculiaris iam infirmus partis status, in quam morbus migrat, huius sympathia, vel organica affinitas cum parte prius affecta.

Inflammatio erysipelacea crebrius; phlegmonosa vero rarius migrat. Quod ex eo fortasse repetendum, quia erysipelas inflammationem utplurimum symptomaticam, vel sympathicam sistit,

La metastasi può essere buona come quando dall'interno migra all'esterno, come da una gastrite si risolve in risipola; è cattiva, come quando dall'esterno va all'interno.

atque cutis magis, quam textus cellularis consensum alit cum aliis corporis partibus, praesertim membranosis, in quibus metastatica phaenomena plerumque contingunt.

Metastasis in acutam, et chronicam dividitur. Prima praeceps adeo est, ut neque praeverti, neque amplius, vel difficillime refraenari possit. Altera lente evolvitur, atque eius effectus segniores, mitioresque sunt; serius, nisi partem maximi momenti afficiat, animadvertitur. Contingere quoque potest, ut inflammatio metastatica ab initio chronica vel lenta post aliquod temporis lapsum valde exacerbetur, atque repente in acutam mutetur.

Metastasis prognosis discriminatur, prout haec acuta vel chronica est; prout organa, quae mutatam inflammationem recipiunt vitae magis, vel minus necessaria sunt; prout demum ista a praegressis aliis morbis labefactata fuerunt.

(c) *Humorum effusio; suppuratio.*

Si inflammatio non resolvitur, neque eius impetus talis est, ut gangraena adoriatur, tum nova, vel insolita fit in affecta parte humorum effusio, quae *suppurationis* nomine vulgo designatur. Humores autem isti cum iis haud con-

fundendi, qui a disruptis vasis sub inflammationis impetu erumpunt, atque inter organicos partis inflammatae textus colliguntur; est enim suppuratio veluti peculiaris morbosa secretio considerando. Haec ideo, quemadmodum naturales secretiones, conditioni vitali partis affectae iugiter respondet; hinc humores ita effusi variam indolem praeseferre solent, prout varia est dynamica inflammationis conditio; videlicet modo pus sic dictum; modo humor serosus, vel lymphaticus; modo lympha plastica, vel coagulabilis; modo alii, et ii quidem varii humores sub phlogistico processu secernuntur. Aliquando sanguis ipse ab inflammatis vasculis, nusquam tamen disruptis, exhalare quoque videtur.

Effusio puris contingit praesertim in inflammatione phlegmonosa. Futuram suppurationem praenuntiare solent resolutionis absentia, continuataque, sed moderata symptomatum progressio, quidam horroris sensus. Nihilominus fatendum, generatim difficile admodum esse resolutionis spem inter, et suppurationis metum limites assignare, praecipue si inflammatio profundas corporis partes, intimamque viscerum substantiam occupat. Factam vero suppurationem indicat symptomatum remissio; et si inflammatio externa est, signa alia quamplurima, de quibus suo loco.

Suppuratio ubi phlogosis non resolvatur, neque partes praestantes afficiat, benignissimus, innocuus tamen, salutarisque inflammationis finis est. Eam igitur quammaxime peroptandam esse nemo dubitat, quum nulla resolutionis spes superest; eius enim ope minuitur vasorum turgor; nimia partis tensio, durities, vel crassitudines si quae sunt sensim solvuntur; hinc prout pus effunditur hydraulica vasorum actio pedetentim ad pristinam normam restituitur. Verumtamen suppuratio multum interdum periculi affert; praesertim si affecta pars nobilis, fragilis, aut puris exitus difficilis est.

Ubi suppuratio in textu cellulari fiat, pus in initio diffusum pedetentim in unum alveum recolligitur; quod abscessus dicitur; si in membranis mucosis suppuratio moveatur, mucoso-purulentum fluxum ciet, uti observare est in urethritide blenorrhoica; si ea contingit in membranis serosis, collectiones fiunt puriformes, quae sero plerumque commiscentur; si denique pus intra viscerum parenchyma effunditur, tum res vario sub adspectu, pro variis casibus se exhibere potest.

Puris qualitates distinguuntur in physicas, et chemicas. Primae sensuum captui patent; altera analytica tantum arte detegi possunt. Qualitates autem physicae aliquantulum pro morbi indole, et sede, aegri conditione, vel aliis adiunctis mu-

tantur. In simplici, vel sincera inflammatione phlegmonosa humor scatet crassus, subalbidus, unguinosus, caeterisque glutinosior; hoc est verum, ac genuinum pus. Aliquando, praesertim in quibusdam inflammationibus lentis ac subdolis, humor est tenuis, dilutus, colore sero similis, pallidus, etc. Nonnunquam humor ater, erodens, maleque olens est; tum sanies, vel ichor dicitur. In vehementibus inflammationibus purulento humori alii naturales sociantur, uti sanguis, lympha, etc. a disruptis vasis effusi; queis praeterea adduntur destructae telae cellularis, aliorumque textuum portiones; humor tum lividum, faeculentum se praebet.

Chemicae autem puris qualitates eaedem fere esse solent ubicumque inflammatio saevierit; vix enim suppuratio in cute, tela cellulari, musculis, membranis mucosis, aut serosis, viscerumque parenchymate differt. Inter huius elementa recensentur albumen opacum ad cremoris spissitudinem accedens; materia quaedam extractiva adipocerae simillima; paululum sodae, variique sales, quorum praecipui sunt hydrocloras sodae, phosphas calcaris, etc. Praeterea pus calore, acidis, et alcohole coalescit; alkalinis, et carbonatibus alkalinis supersaturatis solvitur, viscidumque redditur.

Hisce omnibus pus facile innotescit. Nihilomi-

nus id quandoque cum muco confundi potest, quum scilicet iste puriformem speciem nanciscitur. Errorem autem facile evitas sequentibus attendendo. 1. Pus, utpote quod specifica pollet gravitate maiore puriformi muco, aqua dilutum fundum petit; mucus vero utpote levior suspensus manet. 2. Pus aqua dilutum hanc aequabiliter turbat, opacat; mucus aegre aqua diluitur, et suspensa filamenta efficit. 3. Pus demum in alkali caustico solutum ab aqua simplici affusa praecipitatur; non autem mucus.

Quandoque pro pure humor effunditur serosus, vel lymphaticus, qui ab illo multum discriminatur. Effusio eiusmodi propria est summae cutis, vel membranarum serosarum; unde in erysipelate cuticula in vesiculas seroso humore plenas elevatur; in inflammatione membranarum serosarum oritur hydrops. Seri, vel lymphae effusio in textus cellularis loculis etiam fieri potest; tum oedema gignitur.

Nonnunquam sub levi, et sincera inflammatione humor peculiaris e capillaribus vasis quoque secernitur, qui lympha *coagulabilis*, sive *plastica* nuncupari solet. Humor eiusmodi mox concrescit, atque organicam dein naturam saepius nanciscitur; vasa enim, nervi, textus cellularis sensim in illo producuntur. Huiusce humoris ope partes praeter naturam divisae simul

iterum conglutinantur. Itemque si lympha plastica supra membranas effunditur, pseudo-membranae sic dictae hic efformantur; tum etiam externae viscerum superficies facile inter se coagmentantur. e quindi l'origine dei scirri, di tumori plastici etc.

Effusa autem lympha pseudo-plastica usquedum inorganica remanet nullas alias in affecta parte perturbationes inducit, praeter illas, quae producerentur a mechanica vasorum, et etiam nervorum compressione, qua laederetur hydraulica humorum actio, nervosaque efficientia. Quod vel sponte dissipari, vel arte tolli potest. Quum autem lympha concreverit, atque organico-dynamicam naturam acquisiverit, laesio perennis evadit.

Praeter pus sic dictum, praeter humorem serosum, et lympham plasticam, alii quidem, variique generis humores, praesertim sub lentis, et clandestinis inflammationibus interdum elaborantur, secernuntur, qui solidescentes, naturalem organorum texturam in aliam commutant; hinc variae organicae sic dictae degenerationes.

Tandem, vigente phlogosi, sanguis aliquando effunditur. Quod duplici modo contingere potest; nimirum per veram exhalationem, vel per vasculorum sanguineorum erosionem, sive rupturam. Prima effusionis species profecto rarissima; imo a plerisque in dubium ponitur. Nihilominus

licet sanguinis effusio, quae sub processu phlogistico contingit, utplurimum, ne dicam constanter, per vasorum nimis turgescentium rupturam fiat, tamen negari non potest, vigente phlogosi, exhalantia vasa talem, monente Miquel, dynamicam conditionem interdum nancisci, ut sanguis per eorum extremitates insolitam viam sibi aperiat.

Utcumque vero res se habeat, si sanguis effunditur intra viscerum parenchyma, contingit hepatisatio sic dicta; si in liberas mucosarum membranarum superficies, *haemorrhagia acuta*; si in cavitates serosas tum naturales, tum morbosas, seu accidentales, oriuntur sanguineae collectiones. come nella vaginale del testicolo forma l'ematocele, si effonde pure il sangue nella cavità peritoneale.

(D) *Affectae partis tumor, seu crassitudo, et atrophia.*

Aliquando morbus nec benigne resolvitur, nec ad bonam suppurationem tendit, nec in gangraenam desinit; tum quidem inflammatio finitur, sed integra non redit sanitas; partis tumor subsidet. Quod duplici caussa pendere potest. 1. Quia capillaria vasa cum rubra, tum alba nimis sub phlogosi dilatata aneurysmaticam, vel varicosam, ita dixerim, conditionem adipiscuntur, quae ma-

iori, minorive gradu servari solet, ni tonicorum, adstringentium, vel compressionis ope opportune tollatur. Tumor eiusmodi frequenter contingit in partibus spongiosis, valdeque vasculis refertis quemadmodum sunt adnata oculorum, lien, hepar, tonsillae, etc. 2. Quia humores intra textus organicos effusi ibi remorantur, saepeque etiam concrescunt. Hic autem monere iuvat, intimam affectae partis texturam, uti et exteriorem formam nunc eamdem, ac in naturali statu, servari; nunc plus minusve mutari. In primo casu habetur simplex hypertrophia; in altero *laesio intraorganica* sic dicta.

Aliquando pars posteaquam plus minus intumuerit, sensim adeo detumescit, ut ad minus satis, quam ipsi naturale est volumen reducatur; unde *atrophia*. Id nonnunquam observatur in mammis, testibus, etc.

Genuina vero atrophiae caussa non satis adhuc patet. Quidam absorbentium vasorum antagonismum; quidam vasorum nutriciorum obstructionem, vel compressionem ab effusa materie peractam incusant; cui fortasse addendus vis nerveae defectus.

(E) *Ulceratio, et gangraena.*

De ulceratione, ac de ulcere fusius suo loco dicendi occasio erit. Pro re nostra hic meminisse sufficiet, ulcerationem, vel satius textus inflammati erosionem a peculiari phlogoseos specie, quae ideo ulcerativa ab Huntero vocatur, ortum ducere; cuius inflammationis indoles utplurimum erysipelacea est; hinc ulceratio frequentius in cute et in membranarum praesertim mucosarum superficie contingit.

Gangraena omnium teterrimus inflammationis exitus est; siquidem organica compages, ideoque omnis vita in parte destruitur, perit. Gangraena 1° vel vehementem excipit inflammationem, etsi sinceram, cuius furor, aut impetus nullomodo refrenari potest; 2° vel ex eo contingit, quod inflammationi quiddam additur perniciosi, et deleterii, nimirum quod inflammatio maligna est; hinc variae species gangraenae phlogosim excipientis, de quibus suo loco dicendum est. 3°. per costituzione cattiva dell' ammalato

Caput VIII.

Curatio.

Nunc tantum de methodo resolvendae inflammationis idonea; suo loco medelam singulis eiusdem speciebus, atque terminationibus accommodatam expendemus.

Primo inflammationis curationem dividimus in *localem*, sive *externam*, et in *generalem*, sive *internam*. Ad primam spectat eorum omnium usus, quae directe et immediate affectae parti admoventur, atque *topica* vulgo dicuntur. Ad altera ea omnia referuntur, quae vel intus propinata, vel extus quidem administrata in universum prius systema, vel in quamlibet dumtaxat eiusdem portionem agunt, cum evidenti affectae partis emolumento.

Num de locali, sive externa; mox de generali, sive interna curatione dicemus.

(A) *Curatio localis, seu externa.*

Ubi phlogosis a caussa materiali, ac permanente foveatur, ista prius amoveri debet. Quo facto, motus phlogisticus generatim minuitur;

quod si pergat, vel inflammatio a caussa gignatur non facile edomanda, tum auxilio sunt topica antiphlogistica sic dicta, quae varii generis esse solent. Nimirum in inflammatione idiopathica, nec nimis diffusa ab exordio prosunt adstringentia frigida, seu repellentia; huc referuntur aqua frigida, nix, glacies, acetum aqua commixtum, in quo parva muriatis sodae, vel ammoniacae quantitate solvi quidem potest, acetas plumbi pariter aqua solutum, sive aqua vegeto-mineralis.

Topica eiusmodi solidum vivum constringendo, atque condensando vasorum capillarium lumen praeter morem dilatatum minuunt; excedens caloricum subducunt; exquisitam sensilitatem moderant, doloremque leniunt.

Generatim frigida adstringentia, ubi iuvant, protrahenda sunt sine intermissione usque ad integram phlogoseos resolutionem. Si vero inania sunt, illico removenda; siquidem tum protracta noxia evadunt.

Iuvat praeterea animadvertere, nimium aquae vegeto-mineralis usum interdum colicam saturninam ciere, atque frigus nimis protractum cutaneam perspirationem sufflaminando, variis quoque malis originem praebere. Caute ideo haec omnia adhibeantur.

Quum autem nimia est affectae partis tensio,

atque durities, vel inflammatio ad suppurationem vergit, aut sponte concipitur, repercutientia noxia evadunt. Tum auxilio sunt emollientia; idest fomenta ex decoctione foliorum malvae, parietariae, radicis althaeae, etc. cataplasmata parata ex farinis, aut pulveribus vegetabilibus pariter emollientibus eadem decoctione excepta, vel fructibus, aut radicibus eiusdem naturae igne subactis, et in pulpam redactis; oleum, lac, ceratum, seu unguentum refrigerans; quae omnia, quum facile ad rancorem vergant, saepe renovanda sunt, ne partes irritent, quas lenire debent.

In inflammationibus superficialibus fomenta; in profuudioribus cataplasmata bis, terve in die renovanda utilius usurpantur.

Emollientia controstimulanti, qua pollent facultate adauctum partis incitamentum compescunt. Praeterea humiditate, ac tepore solidum vivum laxant; unde inflammati organi tensio, ac dolor necessario minui debent.

Quum autem dolor nimis urget, vel emollientia ad eum leniendum imparia sunt, ad anodyna confugi debet; qualia sunt fomenta ex decoctione capitum papaverum alborum, foliorum hyosciami nigri, atropae belladonae, aliarumque huiusce census plantarum; horum omnium extracta; opium eiusque praeparata in aqua soluta vel

Il papavere rosso ha pochetto un'azione diaforetica

Alcune volte per risparmiare il numero, o per essere luogo non adatto ad applicarne molte si taglia l'estremità opposta delle sanguisughe. Altre volte si applicano dopo coppette oppure i fomenti, o cataplasmi. Per frenare poi il sangue si applica o della bambagia, oppure della cenere, o altrimenti si cauterizzano col nitrato d'argento.

adipe excepta affectae parti immediate applicita.

Quum autem topica antiphlogistica modo tradita irrita cesserint, dummodo phlogosis nimis non saeviat, neque generalis adsit virium excitatio, quo in casu phlaebotomia anteponenda est, iuvat sanguinem directe a parte subtrahere.

Nunquam localis sanguinis missio, ingruente phlogosi, instituatur. Ea prodest in declinante, vel in lenta, praesertim si eminet sanguinis congestio; tum enim, educto ab affecta parte sanguine excedente, hydraulica vasorum capillarium actio ad pristinam normam restituitur.

Sanguis autem ab affecta parte educitur hyrudinibus, cucurbitulis scarificatis, et incisionibus. In inflammatione superficiali hyrudines anteponendae; in profundiori autem, vel in lènta potiori auxilio sunt cucurbitulae scarificatae, quarum ope praeterea perutilis in cute statuitur *contra-irritatio*.

Ubi neque hyrudines, neque cucurbitulae admoveri possint, quoniam id prohibet partium structura, prosunt tum incisiones, vel scarificationes ope lanceolae, aut scalpelli.

Aliquando contingit, ut inflammatio, sive quod alte sedet, vel peculiari pollet indole, non facile modo traditis auxiliis edomanda, cunctans quasi videatur, quoniam ad nullum exitum tendit; tum vesicantibus, rubefacientibus vel etiam causticis opus est; ho-

Se restasse tuttavia tumore dipendente da lassità ed esterno si usa una fasciatura da principio meno stretta quindi di più, oppure qualche astringente tonico.

rum enim ope suppuratio statuitur perutilis, quae superstitem vasorum capillarium infarctum sensim minuit, ac tandem penitus dissipat. Sed de hisce fusius in curatione chronicae inflammationis.

Demum, desinente phlogosi, quaedam interdum remanet vasorum laxitas, vel humorum congestio, quae usitatioribus resolventibus tolli nequeunt; tum prosunt roborantia, uti vinum, liquores alcoholici, decocta aromatica, partis compressio, vel deligatio, frictiones, similiaque, quibus non solum primum robur sanguineis vasis restituitur; verum lymphaticorum etiam actio adaugetur sic, ut humores, si qui sunt effusi, promptius absorbeantur. Caute tamen haec omnia adhibenda sunt; nam facile inflammationem iterum excitant.

(B) *Curatio generalis, seu interna.*

Ubi inflammatio vehemens fit, vel partem afficiat praestantem, vel a generali, atque interna caussa foveatur, topica ad eam curandam haud sufficiunt. Tum ad generalia quoque auxilia confugiendum est.

Generalis autem inflammationis curatio denuo dividi potest in diaeteticam, et pharmaceuticam. Ad primam spectat rectus usus rerum connatu-

ralium sic dictarum; ad alteram remediorum administratio.

Usus rerum connaturalium variis aegri, morbique circumstantiis accommodari debet. Generatim summopere necessaria est cum animi tum corporis quies. Victus ratio esse debet tenuissima, et refrigerans; potus ex aqua simplici, vel saccharo aut acidis vegetabilibus ad gratum saporem condita; aër frigidulus, saepeque renovatus; stragula levia.

Remedia interna, et generalia varia quoque, diversique generis habentur. Iam supra diximus, quae generatim aegro suppeditandae sunt potiones. Hisce pro re nata aliae actuosiores addi possunt, uti emulsio ex seminibus frigidis ita dictis, vel ex gummi arabico, cui nitrum, vel cremor tartaris prudenti manu pro re nata admisceri quoque possunt. Pulveres etiam fiunt ex nitro, cremore tartaris, gummi arabico, et saccharo paratae temperantes vulgo dictae, quae pluries in die in aqua fontis solutae ab aegro sumuntur. Inter potus refrigerantes vulgatissima est aqua imperialis sic dicta.

Refrigerantia et diluentia iuvant in omnibus inflammationibus, praesertim ubi febris exardescat; haec enim adauctum vitalem motum compescunt, quodvis stimuli, atque acritatis genus contemperant, calorem minuunt, secretiones, et ex-

cretiones adiuvant; uno verbo ea post opportunam sanguinis missionem fere sola reliquam curationem perficiunt, atque absolvunt.

Verum si inflammatio nimis exardescat, vel caetera blandiora remedia inania fuerint, vel casus urget, ad phlebotomiam, utpote efficacissimum simulque simplicissimum antiphlogisticum praesidium confugi debet.

Solent autem medici phlebotomiam instituere, vel ad minuendam dumtaxat sanguinis copiam; vel ad istum simul ab affecta parte revellendum; vel derivandum. Hinc triplex phlebotomiae species *evacuans*, *revellens*, *derivans*.

Si inflammatio vehemens est, vel febris concomitans nimis exardescit aperiri ea vena debet a qua facilius, ac promptius sanguis detrahi possit; ad quod generatim optime conferunt venae cubiti.

Così nell'encefalite si può prima aprire la vena del braccio, quindi del piede, quindi le giugulare.

Sic prius imminuta sanguinis quantitate, interdum necesse est, ut vitalis latex a parte affecta quoque revellatur, ut scilicet vehementior sanguinis in hanc concursus retundatur, illum aliorsum quodammodo avocando.

Demum imminuta sanguinis copia, avocatoque aliorsum eius impetu, si nihilominus inflammationis affectus persistant, derivatio tentanda, ut sanguis in affecta parte congestus dimoveatur.

Mittendi sanguinis quantitas definiri non potest;

uberior enim, vel parcior esse debet pro morbi vehementia, atque aegrotantis aetate, robore, caeterisque adiunctis. Generatim ubi crusta pleuritica in detracto sanguine appareat illico medici de iteranda phlebotomia decernunt. Cave tamen ne signo nimium tribuas. Etenim interdum hoc in aliis et morbis invenitur; deest autem in morbis inflammatoriis. Saepe sub primis venae sectionibus deficit crusta; se prodit in quarta, quinta, et sequentibus; inconstanti itaque phaenomeni parum fidendum. Verum aequius vario morbi standum incessui, ita, ut tunc a phlebotomia abstineamus, quum symptomata sat lenita fuerint, neque eo usque profundendus sanguis donec inflammatio iuguletur omnis; sic enim inflammatio non citius iugularetur, quam aeger. Igitur cauto opus est, nec temere praesertim si aeger nimia sensilitate polleat, aut praegressi morbi diuturnitas eum fregerit, verbo si vires reapse deficiant, sanguis profundi debet. Docet enim experientia, post nimiam sanguinis detractionem adeo augeri centrorum nervosorum sensilitatem, ut, vel levissima caussa irritans horum functionem saepe interturbare valeat; unde convulsiones, tetanus etc. Minus etiam sanguinis detrahendum est, ubi inflammatio oedematodes, aut temperamentum lymphaticum appareat, aut nimia humores tenuitate peccent, aut prima-

rum viarum saburra subsit, aut efficiens inflammationis caussa antiphlogisticis auxiliis una tolli nequeat. Tunc enim ad alia pro re nata remedia confugiendum est. Ex quibus concludere licet, omnibus in casibus iustam tantum sanguinis quantitatem esse evacuandam; nec unquam vitalem istum laticem profundendum.

Quum itaque sanguinem ulterius detrahere non liceat, ad controstimulantia confugiendum est; qualia sunt acidum prussicum, hydrocianicum, tartar emeticus, aconitum, digitalis, id genus alia, quibus nimiam vasorum sanguineorum actionem compescendi virtus est.

Ubi vero dolor ita ingravescit, ut peiora alia nervorum mala timeri inde possint, ille cito leniri debet anodynis medicamentis, iis praesertim, quae controstimulanti facultate pollent, uti sunt extracta hyosciami nigri, lactucae virosae, aconiti; queis etiam pro re nata, vel exiguam opii quantitatem addere licet. Idem agendum quum symptomata irritativa iam fuerint excitata.

Quum autem hucusque traditis auxiliis inflammatio ex integro dissipari nequeat, ad revellentia, vel contrairritantia confugi debet. Quo nomine latissimo sensu ea omnia salutantur remedia, quae vitale momentum in aliqua corporis parte, et ab affecta plus minus dissita, vel magis cum hac consentiente augere valent sic, ut aliorsum avo-

cato stimulo, alibique nova excitata irritatione, prior leniri necessario debet; nam ubi stimulus, ibi fluxus; ubi maior, minor cessat.

Nunquam autem revulsio tentanda, ni prius phlogisticus impetus satis refrenatus sit. Idcirco ea iuvat in iam vertente, vel in lenta, aut percunctante inflammatione, et quum nulla sit localis, vel materialis morbi caussa.

Quo revulsio utilior fiat, haec revellenda irritatione actuosior esse debet. Neque tamen ad scopum obtinendum necesse est, ut nova irritatio dolorem, vel phlogosim priori vehementiorem post se trahat. Saepe sufficit levis contrairritatio, dummodo haec per amplam superficiem disseminetur, vel humores maiori ibi defluant copia, quam in parte primitus affecta. Ita sudor copiosus, vel latus vesicatorius, qui nihil, vel parum doloris excitat acutissimam pleuritem moderat, resolvit; item diffusa cutanea eruptio molestum dumtaxat pruritum edens, vehementem irritationem gastro-entericam saepe revellit.

Revellentia varia diversique generis sunt. Alia siquidem agunt in mucosam gastro-entericam; alia in cutem; alia in organa uropoietica.

Ad primum revellentium genus referuntur purgantia, clysteres, et emetica. Haec sane ob maximum, quem tubus gastro-entericus alit consensum cum caeteris corporis partibus, nec non

propter uberiorem, quam promovet succi enterici secretionem, efficacissima sunt, praesertim in inflammationibus cutis, glandularum, et generatim in illis, quae seroso, vel lymphatico infarctui sociantur, vel quum aeger lymphatica pollet constitutione.

Generatim cathartica blanda esse debent; nam drastica irritationem exacerbant. A purgantibus autem cavendum omnino est, si intestina, aut viscera his contigua, inflammatione quoque exardescant. Tum enim si quis purgatione indiget, solis clysteribus eam moliri praestat. Hi autem tutissimi semper habentur, modo acritate, irritandique potestate careant.

Ubi accidat, ut morbus emesim efflagitet, mitioribus, temperatisque medicamentis ea leniter cienda, et quidem post solutam per venae sectionem vasorum plenitudinem. Ad quod optime confert tartar emeticus epicratice sumptus. Remedium istud praeterea ob controstimulantem, catharticam, diaphoreticam actionem, qua pollet, optimum sistit antiphlogisticum auxilium.

Giovera piuttosto l'ipecaquana nelle infiammazioni di petto catarrali gastroenteriche Diarrea etc.

Emetica vero reiicienda, si gastricae inflammationis symptomata se produnt. Ea quidem nocent, si aeger sanguinea pollet constitutione, vel nimis irritabilis, aut plethoricus, aut apoplexiae obnoxius est; tum enim sanguinis raptus ad cerebrum facilior evadit.

Ad revellentia cutanea spectant balnea, diaphoretica, rubefacientia, vesicantia, escharotica, vel aliud quodcumque cutanei irritamenti genus.

Balnea esse debent tepida. Revellendi indicationi inserviunt praesertim balnea manuum, et pedum utpotequae sanguinis cursum, et copiam, ampliatis canalium spatiis, aliorsum proliciunt.

Rubefacientia, vesicantia, escharotica, fonticuli pro varia morbi sede, modo remotis, modo proximis partibus imponuntur. Singulorum autem utilitas variis adiunctis determinatur; ita in inflammationibus erysipelaceis, aut membranosis, vel quum revulsio promptior esse debet, vesicantia anteponenda.

Ab horum tamen usu cavendum est, si cutis nimis arida, atque exsucca riget, aut nervea sensibilitas iam excedit, aut vasa adhuc nimis turgent, aut sanguis nimio motu concitatur, aut calor, sitis, vigilia, spasmi urgent, aut urina flammea observatur, vel quaedam extat viscerum uropoieticorum irritatio.

In inflammationibus autem phlegmonosis, ac profundioribus prosunt escharotica, et etiam fonticuli; queis, ubi liceat, utilius sociatur moderatum corporis exercitium.

Diaphoretica utiliter usurpantur quum inflammatio a suppressa cutis perspiratione producta fuerit, vel quum naturae conatus ad cutem ten-

Diuretici per es. lo dig. tali, il nitro, la terra fobata etc

dunt. Generatim perfecta corporis quies, et potionum diluentium, tepidarumque usus ad diaphoresim obtinendam sufficiunt. Ubi vero haec inania fuerint, ad diaphoretica recurrendum, uti infusum florum tiliae, verbasci, sambuci, papaverum rubrorum, theae, etc. cui etiam utiliter additur tartar emeticus.

Quum haec minime sufficiant ad actuosiora quidem diaphoretica, nimirum acetatum ammoniacae (spiritum Mindereri), pulveres Doweri, etc. iuxta Monteggia, Hunter, aliosque confugi potest.

Hactenus traditis antiphlogisticis praesidiis tum localibus, tum universalibus rite, ac tempestive administratis utplurimum morbi resolutionem prompte molimur. Sed in singulis administrandis cura quammaxima adhibenda est, ne iusti moderationis fines excedantur. Nunquam enim vitales vires improvide sunt profligandae, ita, ut subigendo morbo, resolutioni perficiendae non valeant. Quaedam enim solidarum partium vi, sive moderata reactione opus est.

Ubi autem haec irrita cesserint, atque inflammatio ad aliam terminationem vergat, curativa methodus pro re nata discriminari debet. Morbi etiam concomitantes propria, tempestivaque medela debellandi sunt.

Demum cura quammaxima habenda est, ne pars, vel generale systema tunc nimis excitabile, ac praedispositum denuo irritetur. Hoc praestamus partis, totiusque corporis per quoddam adhuc temporis spatium quiete, moderatoque ad pristinos usus redditu, nec non apto regimine, et opportuno victu.

SECTIO II.

De inflammatione in specie.

Inflammatio varios textus, variaque organa afficere potest. Hoc igitur morbi genus describere nostri muneris est, prout varias istas partes torquet. De inflammationibus organorum, aut viscerum ad chirurgiam spectantibus suo loco dicemus. In praesenti sectione de phlogosi tantum sermo erit, quae cutem, textum cellularem, vasa et glandulas lymphaticas, venas, nervos, et musculos occupat.

…risipola tende a diffondersi e si diffonde 1° a breve a lungo, 2° oppure a salto.
Il flemmone tende piuttosto a circoscriversi, prefisso.
La risipola ha sua sede nel tessuto vascolare cutaneo.
L'edema è il primo grado di risipola dipendente per lo più solo da immondezza.
La risipola adunque si divide 1° in risipola semplice, 2° in risipola flemmonosa 3° in risipola edematosa. Finalmente havvi la risipola vaga od errante molto pericolosa.

Caput I.

De erysipelate.

da alcuni cutite, ma meglio risipola, perchè occupa solo il tessuto reticolare o anche meglio.

Erysipelas dicitur summae cutis inflammatio. Hoc autem plures patitur divisiones, tum quoad formam, et complicationem, tum quoad originem. Quoad formam, et complicationem erysipelas vocatur phlegmonosum, si inflammatio supposito textui cellulari quoque diffunditur; aedematosum, si aedemati superadditur; miliare, pustulosum, si miliaribus papulis, aut pustulis stipatur. Quoad originem erysipelas distinguitur in primarium, seu idiopathicum, et in secundarium, sive spontaneum. Erysipelas spotaneum praeterea vel sympathicum, vel symptomaticum, vel criticum, specificum est.

vel primitivum, vel secundarium, quum erysipelas aedemati supervenit.

Erysipelas in omnibus corporis regionibus manifestari potest; frequentius tamen in vultu, et in extremitatibus inferioribus. Interdum etiam in universa cute visendum se praebet.

Praeter communes praedisponentes inflammationis caussas, erysipelati speciatim favent cutis tenuitas, sordities, biliosus corporis habitus. Caussae vero occasionales variae esse solent pro varia erysipelatis specie. Ita erysipelati idiopathico occasionem praebent insolatio, mechanica, chemicave cutis irritatio, ignis ardor,

creber, aut rudis affrictus, insectorum morsus, vehemens corporis exercitatio. Spontaneum vero erysipelas gignunt alimenta vitiata vel condimenta nimis aromatica, alkoholicorum abusus, ventriculi colluvies, omissa vel neglecta solita sanguinis detractio, menstruorum, vel haemorrhoidum, vel alterius evacuationis praesertim cutaneae perspirationis, vel suppurationis cuiusdam ulceris suppressio, violenta animi pathemata, virus, aut vitium quodlibet.

Symptomata localia sunt cutis color roseus, vel subflavus, diffusus, sub premente digito evanescens, remotaque pressione revertens; tumor levis, non circumscriptus, plerumque renitens; dolor pruriens; calor urens.

Symptomata generalia variant, prout erysipelas primarium et idiopathicum est, vel spontaneum, et secundarium. In erysipelate idiopathico generalia symptomata utplurimum nulla, vel levissima, ac mere phlogistica sunt; scilicet febris evolvitur inflammatoria proprie dicta. Queis saepe accedunt propter magnam cutis cum caeteris corporis partibus sympathiam motus *irritativi*, aut sympathici, gastrici affectus, etc.

Symptomata erysipelatis spontanei quoque discriminantur pro varia internae causae natura. Ita si erysipelas pendet a simplici phlogistica diathesi, febris, quae constanter eam praecedit, vel

Le risipole specifiche prendono presto un aspetto cronico.

comitatur mere inflammatoria est; pulsus durus, frequens, amplus; sitis ardens; cutis calor ingens cum sudore glutinoso; urina flammea, parca, urens; alvus plerumque constipata.

Si vero erysipelas a ventriculi colluvie foveatur ac gignatur, in initio adest spontanea lassitudo, molestia generalis, nausea, vomitus, horror fugax, caephalea, caeteraque gastrica sic dicta symptomata; quaeis sociatur febris cum pulsu duro, frequenti, parvo, saepeque etiam intermittente.

Ubi erysipelas a peculiari generali vitio vel labe promoveatur, peculiaria quoque extant indicia, quae hanc comitare solent. Idem dicendum de critico erysipelate.

Hactenus tradita symptomata satis superque erysipelas eiusque indolem revelant. In quibus omnibus indagandis cognoscendisque medicus sedulo incumbere debet, ut singulis casibus apta medela accommodari possit.

Erysipelas idiopathicum paucis diebus absolvitur. Spontaneum vero septem vel quatuordecim circiter dies perdurare solet, imo huius cursum contrahere ut plurimum periculosum est.

Erysipelas benignum et leve fere semper resolvitur. Si id vehemens est, in suppurationem abit; tum cuticula in vesiculas seroso humore plenas extollitur. Si erysipelas est phlegmonosum,

serum effunditur in textu cellulari supposito; hinc aedema; interdum abscessus. Spontaneum demum erysipelas quandoque delitescit cum crisi, quae fit modo per crassam diuresim, modo per diaphoresim ingentem, modo per copiosum alvi fluxum, modo, praesertim si erysipelas faciem occupat, per epistaxim. Erysipelas benignum proprie dictum a qualibet causa gignatur rarissime in gangraenam ruit.

Erysipelas eo periculosius est, quo causa gravior; sedes quo latior aut profundior; symptomata, quo acerbiora; morbi complicantes, quo saeviores; aeger, quo infirmior. Quod ab interna, quam ab externa causa gravius; quod in vultu totoque capite, quam in membris aut trunco peius. Itemque phlegmonosum et complicatum magis terret, quam simplex; erraticum, quam fixum. Suppuratio vel ulceratio mala; gangraena pessima. Erysipelas interdum salutarem sistit morbum; hoc enim peiora alia mala avertuntur vel resolvuntur.

Utplurimum moderatus erysipelatis impetus, solis naturae viribus superatur. Si vero morbus intensior est, atque idiopathicus, ea admovenda cuti sunt, quae pro re nata astringunt, aut emolliunt.

Quae ubi inania sunt, et symptomata urgent, ad methodum antiphlogisticam generalem confugiendum est. Nihilominus in simplici erysipelate

Le risipole gastriche si manifestano per lo più al capo, quindi cautamente si devono somministrare gli emetici, i quali producono un afflusso di sangue alla testa; quindi è meglio qualche volta dare qualche salasso prima, poichè questa flogosi può anche propagarsi alle membrane interne del cranio

parcius, et maturiori consilio sanguis effundendus est, quam in phlegmonoso; minus item in aedematoso. Praeterea in hoc postremo, si aedema diffusum atque pellucidum est, punctiones instituendae, ut serus educatur. Postea fomenta sicca baccarum iuniperi, florum sambuci, aliaque similia admovenda sunt. [illegible] suppurazione per lo più non consiste che in [illegible]

Ubi erysipelas in suppurationem vergat, haec aptis auxiliis promovenda; abscessus maturandus, atque aperiendus est.

Erysipelas symptomaticum, vel spontaneum, raro medelam localem exposcit; imo haec noxia saepe est. Verum in primarium morbum, vel in caussam generalem agere convenit. Ita si quoddam vitium, aut virus corpus inquinat, superato prius aptis auxiliis inflammationis impetu, illud eradicandum est.

Si primae viae sordent, emesis, aut catharsis cienda est. Purgantia autem potius blandiora, et subacida esse debent. Neque praepropere iis utendum est; nam erysipelas saepe purgatione introvertitur non sine magno vitae discrimine.

Si gangraena minatur scarificationibus opus est, ut partes relaxentur, atque utilis suppuratio promoveatur; idcirco topica emollientia et suppurantia sic dicta, uti unguentum basilicum, elemi, cucurbitulae scarificatae parti superdanda sunt.

Si erysipelas ad aliam partem migrat cum ae-

Velpeau raccomanda la compressione, ma Gall. da questa non ebbe vantaggio, poichè se è grave [illegible] difficilmente sopporta la compressione.

Nelle [illegible] non devesi all'umore raccolto con varie incisioni poichè vi sono già [illegible] suppurato, [illegible]

grotantis vitae discrimine, ad pristinam sedem revocandum; ad quod recte vesicantia conducunt.

Caput II.

Erysipelas pustulosum, zona, zoster.

In parte qualibet corporis, praesertim in thoracis et abdominis lateribus erysipelas pustulosum quamdam cum herpete miliari similitudinem habens apparet, quod zona, vel zoster vocari solet.

Huic favent biliosus corporis habitus, ver, autumnus, loci valde inhabitati, aetas adulta; occasionem praebent acria alimenta, alkoholicorum abusus, impura ventriculi colluvies, saepe causa incognita. Zoster epidemice etiam, sic tradente Frank, grassari visus est.

Symptomata localia eadem sunt ac in erysipelate simplici; calor autem acer, et urens est; noctu praesertim exacerbatur. Praeterea pustulae eminent exiguae, confertissimae, sub-albae, vel rubrae, successive obortae, sensim crescentes, in phlyctenas abeuntes sub-obscuro, vel sub-albo, vel sub-rubro sero plenas, sponte crepantes; unde symptomatum remissio.

Symptomata generalia sunt: febris maior, aut minor, molestia generalis, cutis prurigo, inquies, agitatio, insomnia, anxietas praecordialis, anorexia, nausea, vomitus, dyspnoea.

Zoster differt ab herpete miliari causa praevia, febre, zonaria forma, duratione, et exitu: nam ille crustarum lapsu solvitur.

Eius exitus sunt desquamatio, incrustatio, delitescentia, metastasis.

Morbus per tres circiter hebdomadas perdurat. Absoluto tamen morbi cursu, rubor diu perennare solet. Nonnunquam etiam pruritus ac dolor per sat longum temporis spatium partem affectam cruciant, atque solis vesicantibus superari possunt.

Prognosis eo infaustior, quo zona latior; pustulae, quo plures, densiores; morbus concomitans, aut complicans, quo gravior; aeger quo debilior vel ad phthisim proclivior. Quum metastasis in pulmones fit, pessima ac lethalis esse solet.

Zona simplex, diaeta, necnon diluente lenique potu superatur. A topicis adstringentibus abstinendum est. Tenui mollique linteo partem affectam tegere sufficit, ut a vestimentorum contactu defendatur. Ubi vero localis irritatio nimis intensa sit, emollientia vix tepida superdari possunt. Si primae viae sordent, purgandae sunt. Si febris vehementer urget, sanguis mittendus est; sed habita cautela, ne vires aegri nimis debili-

tentur; alioquin, turbato naturae molimine, pustulas retrocedere possunt.

Ingravescente morbo, quaedam solum iuscula quotidie danda sunt. Hoc declinante, magis aeger nutriendus est; sed cibus levis coctuque facilis esse debet. Si vires deficiunt, paullum vini potibus additur.

Caput III.

Phlegmone.

Phlegmone dicitur tumor inflammatorius textus cellularis praesertim subcutanei. Inflammatio autem triplici sub aspectu se praebere potest; vel enim ista sincera atque circumscripta, vel maligna, atque diffusa, vel chronica est. Hinc tres phlegmones species. Hic tantum de prima, nimirum de phlegmone sincera atque acuta sermo erit. De aliis suo quidem loco dicemus.

Phlegmone iisdem caussis producitur, quae generatim phlogosim ciere solent. Si morbus textum cellularem subcutaneum occupat tumor extus prominet maior aut minor, circumscriptus, acuminatus, durus, renitens, elasticus; calor adest, nec non dolor acutus, lancinans, pulsans; tumoris centrum magis quam periphaeria rubet, neque pressioni cedit.

Coll'andar del tempo il tumore si fa più pallido e più molle, il che indica la suppurazione

Circa la diagnosi il flemmone profondo può confondersi con un reumatismo, il quale però si distingue perchè difficilmente si tumefà, sotto la pressione non è dolente, ma sotto il movimento dei muscoli, ed il contrario accade nel flemmone. Inoltre in questo si manifestano la febre, brividi di ferro. Può confondersi inoltre con un infiammazione dell'osso.

Si vero phlogosis telam cellularem profundiorem, videlicet subter latas ac crassas aponeuroses, vel inter musculos sitam pervadit, tumor profundior, durior, ac diffusior est; calor minor vel nullus; dolor autem obtusus, distendens, comprimens, generatim intensior; tum phlegmone vulgo *suffocativa* dicitur. e facilmente ne nasce la gangrena. quindi sintomi meccanici, irritativi ecc.

Symptomata generalia eadem sunt, ac illa quae in acuta et benigna inflammatione evolvi solent.

Phlegmone duodecim, vel quindecim circiter diebus absolvitur. Varios exitus habere potest. Generatim periculum eo magis imminet, quo inflammatio vehementior, vastior, profundior, aut partibus essentialibus propinquior est; aegri constitutio quo infirmior.

Primum, si caussa patet, eliminanda vel removenda est. Topica praeterea pro varia phlegmones caussa, vel acerbitate, vel periodo, vel terminatione diversimode admovenda sunt.

In phlegmone idiopathica ac parum intensa ab adstringentibus initium haberi potest. Adstringentia vero nocent in symptomatica, vel vehementer ingravescente. Tum autem ad emollientia confugiendum est; queis anodyna vel narcotica recte commiscentur, si dolor acriter urgeat. Auxilio praeterea sunt hyrudines ad tumoris periphaeriam applicitae, vel, si phlogosis lente incedit, cucurbitulae etiam scarificatae.

Nel flemmone suffocativo conviene dieta rigorosa, salassi, purganti rivulsivi, e se ne conosce la risoluzione dalla diminuzione della febbre, dei dolori, il tumore è più cedevole etc. Qualora il flemmone passi alla suppurazione, primo nel superficiale si osserveranno tumore piuttosto giallognolo, dolori lancinanti, febbre, se nel profondo il tumore molto più teso

Ubi inflammatio subter densas ac vastas aponeuroses lateat, has incidendas esse nonnulli rentur, quo suffocatio sive strangulatio partium subiectarum tollatur, sicque gangraenae metus avertatur.

Si morbus ad suppurationem vergit, maturantibus opus est, seu iisdem emollientibus, cum aliquo excitanti mixtis

Generalia quidem remedia, prout res desiderat, topicis accedere debent. Ea vero plus minusve, pro re nata, actuosa esse debent, unde inflammationis resolutio promptius, quo fieri potest, obtineatur. Futurae autem resolutionis spem ostendunt moderatus inflammationis impetus, vel symptomatum remissio; factam vero significant completa horum dissipatio.

Ubi resolventia irrita cedunt, inflammationisque symptomata mitiora tamen, quam quae gangraenam renuntiare solent, sensim increscant, morbum in suppurationem vergere iure suspicandum est.

Terminatio huiusmodi, quum nulla resolutionis spes superest, quam maxime peroptanda siquidem illa ceu innocuus salutarisque etiam inflammationis finis haberi solet. Idcirco, relictis caeteris remediis, ad emollientia, et maturantia confugiendum est; talia sunt fomenta cum decocto foliorum malvae, parietariae etc. facta, vel cataplasmata e mica panis vel farina seminum lini

decocto eodem, vel lacte excepta. Ubi vero naturae vires torpescant, atque suppuratio lente vel aegre moveatur, ea administranda sunt, quae roborant aut excitant. Tum remedio sunt alimenta succosa, vinum etc.; itemque memoratis cataplasmatibus adduntur vinum, farina secalis, caeparum bulbi cineribus assati, galbanum, murias ammoniacae vel sodae, crocus orientalis etc.

Caput IV.

Abscessus.

Prout pus effunditur in telam cellularem, huius laminae distenduntur vel rumpuntur; tandem humor in unum alveum recolligitur, qui *abscessus*, seu *aposthema* vulgo dicitur.

Factam autem suppurationem, sive aposthema indicant symptomatum remissio, mucronatus tumoris apex, huius mollities, et fluctuatio liquidi.

Abscessus eo cognitu facilior, quo cuti propior. Cave tamen, ne illum cum aliis tumoribus confundas; quod non aegre evitabis, si ad morbi sedem, originem, progressumque attendas.

Si vero abscessus profundus est, vel subter crassas aponeuroses, aut inter musculos alte sedet, difficilius dignoscitur. Tum multum peritiae, digitorum subtilitatis, diligentiaeque Chirurgi re-

quiritur; multo etiam auxilio esse possunt rationalia morbi signa.

Abscessus eo ominosior, quo latior, profundior, vetustior, peiorisque moris est. Si extrorsum pus erumpit, bonum; si cuniculos agit, sinuansque vicinia rodit, malum; si ad interiora viscera tendit, pessimum; si resorbetur febrem hecticam saepe ciet; inde abnormis horror, debilitas generalis, serosus alvi secessus, pulsus exiguus et frequens, macies, aegri consumptio, colliquatio, mors.

Abscessus praesertim conspicuus numquam resolvitur: humori semper conciliandus exitus est. Ubi vero facile id obtineri nequeat, pus arte educendum; eius enim nimia mora plura mala ciere potest. Nihilominus, ni abscessus cavitatibus splanchnicis propiores sint, vel aponeurosibus subiaceant, aut pars intensissime doleat (quo in casu si prompte non reserantur, metus est, ne purulenta materies per musculorum interstitia decurrens totum membrum inficiat, aut ad viscera tendat, aut dolor universum nervorum systema totamque corporis oeconomiam pessumdet), integra abscessuum expectanda generatim maturitas est, quo tutius, faciliusque reserentur, praesertim si loci sunt glandulosi, in quibus maius duritiei periculum adest, si quid immaturi relinquitur. Caeterum, intem-

Gli ascessi si devono lasciar maturare, perchè troppo presto aperti producesi un'infiammazione si sospende la suppurazione; però vicino ad organi importanti si deve aprire più presto, come all'ano, al perineo, al costato, contro un osso

pestive suppressa puris elaboratione, sanatio semper retardatur.

Reserantur abscessus, vel ope ferri, vel ope caustici. Generatim ferrum caustico anteponendum: illud enim promptius, atque commodius est. Causticum autem longioris temporis intervallum requirit; unde inusti maiorem, quam incisi dolorem patiuntur atque cicatrix maiori pollet deformitate, quam quae incisioni subsequitur.

Ad ferrum referuntur lanceola, et scalpellus. Satagendum semper est, ut horum cuspis in abscessum facile penetret, neque partes laedat, quae vitari debent.

Generatim in decliviore loco incidere praestat, quo pus in imo sinu stabulans exitum habeat, neque intus subsidat: idcirco, rite presso tumoris ambitu, ut cutis a suppositis quam maxime recedat, in prominentiorem abscessus locum scalpellus impellendus est, donec pus ad latera saliens satis penetratum ostendat. Incisio dein plus, minusve, prout res desiderat, amplianda, habita semper ratione, ne subiectae, vel vicinae partes laedentur. Ubi haec nequaquam sufficiat, immisso
contro-apertura digito, vel canaliculato specillo, exploratáque cavi dimensione, incisio, quantum et ubicumque opus est, iteretur. Si pus profundissime latet, maior adhibenda cautela; scalpellus enim vel sat non pe-

netrat, vel si profundius adigatur, laesionis vasorum, nervorum, aliarumve partium periculum adest. Chirurgus itaque multa tum anatomiae peritia, multaque dexteritate pollere debet; secus enim vel inani metu semper trepidabit, vel temere periculum contemnet, quod ignorat.

Reserato abscessu, pus leniter, et successive exprimatur: quod, nisi commode fieri potest, partis situs mutari, vel tumor spleniis, fasciisque arte circumductis sensim comprimi debet, ne pus in abscessu moretur.

Si a ferro abhorreant aegri, vel suppuratio imperfecta, lentaque sit, vel inter musculos late decurrat, causticum adhibendum. Dein efformata crusta, seu eschara unguento digestivo illinienda, quo citius a vivis partibus separetur, unde, apertura facta, facilis puris exitus pateat.

Sive ferro, sive caustico usus fueris, cave, ne, pure evacuato, liber aëri detur in cavum accessus, quoniam is internam huius superficiem laederet, praecipueque si amplum esset; quo in casu humor numquam ex integro educendus. Facta itaque plaga, mollibus linamentis obtegenda, ita tamen, ne puris exitus impediatur. Raro turundis opus est, quippequae non prosunt, aut nocent. Demum, quo fieri potest, talis parti situs dandus est, atque splenia, fasciaque sic admovenda, ut pus ab imo sinu leniter ad orificium

derivent. Si autem internum latibulum ita sit dispositum, ut successivis medicationibus pus ab imo liberum exitum habere nequeat, illic denuo aperire convenit ubi fluctuatio magis appareat.

Qnovis modo reserato abscessu, parietum adhaesio, sicque cicatrix est promovenda; quod facile obtinetur, si pus boni moris est, et inflammatio penitus finita fuerit. Si quid adhuc inflammati in tumore superest, ea topica continuanda sunt, quae id ex toto dissipare valent.

Si autem mali moris pus sit, et interna cavi superficies sordeat, hanc mundare oportet: sinminus coalescere nequit. Propter eaque ea intus iniicienda, vel extus admovenda sunt, quae emolliunt, aut excitant, prout vitales vires vigent, aut languent.

Quando apertura ad cicatricem vergit sic, ut haec prius absolveretur, quam suppuratio penitus cessaverit, in illam turunda successive iniicienda, donec cavum omnino coalitum sit.

Caput V.

Panaricium.

Panaricium, graece paronychia, vocatur digitorum inflammatio. Panaricium frequentius in manu; rarius in pede contingit. Ei favet nimia digitorum sensibilitas; occasionem autem praebent vis aliqua digito illata, pressio, punctio vel quaevis alia tum mechanica, tum chemica irritatio. Morbus iste raro sponte adoritur.

Solent pathologi panaricium in plures species disterminare, prout scilicet inflammatio varias occupat digiti partes. Omnibus autem rite perpensis, illud ad quinque distinctas species reduci posse videtur; nimirum panaricium vel erysipelaceum, vel phlegmonosum, vel tendineum, vel articulare, vel osseum est.

Queste specie possono essere insieme complicate

Panaricium erysipelaceum frequentius in summo, rarius in toto digito occurrit. Praeterea inflammatio nunc palmarem, nunc dorsalem, quandoque utramque digiti faciem occupat.

In panaricio erysipelaceo pars ab initio vix dolet, atque cutis color naturalis est. Mox cuticula a supposita cute secedit, atque in vesicam extollitur purulenta materie repletam.

In panaricio erysipelaceo dorsali phlogosis cutem unguis radicem circumcingentem afficit. Pars

Alcune volte nel patereccio dorsale risipolatoso conviene estrar l'ugna quando è di giorno lo mobile, ed irrita.

magis tumet ac dolet, citoque cuticula in vesicam quidem extollitur. Da principio astringenti quindi emollienti, finalmente si dà uscita al pus

In utroque casu purulentae materiei illico conciliandus est exitus, ne ulterius vicinia corrodentur, vel unguis decidat; dolores etiam sic promptius leniuntur. Pars dein cerato obtegenda est usque ad perfectam sanationem.

Panaricium phlegmonosum dicitur, quod textum cellulosum subcutaneum praesertim primae digiti phalangi respondentem occupat. Id etiam in dorsalem, et palmarem dividi potest.

In primo casu tumor apparet phlegmonosus, vel maxime dolens ad latera, et etiam ad radicem unguis, vel non procul ab ista. Saepius phlogosis ad textum quoque subungualem diffunditur. In questo alcune volte non havvi dolore per lo troppo spessezza della cuticola.

In secundo casu phlogosis pulpam digiti occupat; haec ideo plus minusve intumet, ac rubet. In hac panaricii specie arteriae collaterales, totusque digitus pulsant. Aliquando phlogistica irritatio ad volam manus, carpum, et cubitum quoque diffunditur; maior inde morbi saevities.

Generatim panaricium phlegmonosum ob summam cutis tensionem, nervorumque compressionem, vehementissimos dolores edit; inde febris, agitatio, pervigilia et etiam delirium; quandoque syncope.

Illico panaricio phlegmonoso subveniendum est. Ab exordio instantanea ac iterata digiti in aquam

vel ovi v. Bellum, vel recentius illinitione unguenti mercurialis.

ferventem immersio vulgo commendatur. Topica quidem refrigerantia, emollientia, et anodyna recte usurpantur. Quae nisi sufficiunt atque aeger iuvenis ac robustus est, sanguis etiam e vena detrahi potest, praesertim si dolor urget, vel febris exardescit. Praeterea hyrudines quoque affectae parti utiliter admoventur. Auxilio quidem sunt potus diluens et abstinentia.

Quum autem inflammatio resolvi nequeat, tumor, licet suppurationis indicia vix appareant, intrepida manu scalpello alte lateque incidendus est, habita tamen cautela ne laedentur tendinum vaginae. Quapropter super anticam primae, lateralemque secundae, tertiaeve phalangis regionem incidendum est. Quo facto, acerba doloris saevities remittitur. Dein tota manus emollientibus, anodynisque fovenda est, donec inflammatio penitus finita sit. Quidam, duce Foubert, panaricium phlegmonosum, praesertim diffusum caustico adurunt, quo satius praevertantur suppurationis effectus, ac facilior puri pateat via.

Saepe contingit, ut, peracta incisione, carnes excrescant; quae si pressioni resistant adurendae sunt vel nitrate argenti, vel potassa caustica, vel alumine usto.

Ubi inflamatio cutem ungui suppositam occupat, quod panaricium subungualem constituit, dolores vehementissimi esse solent; unguis sub-

flava, quandoque livida apparet; pus subter unguem recollectum versus eius margines fertur, ibique cuticulam sublevat, vel in abscessum prominet, prout inflammatio erysipelacea, vel phlegmonosa est. Curatio fere ut supra.

Panaricium tendineum omnium teterrimum est. Inflammatio tendines flexores, raro etiam extensores digitorum vel eorum vaginam occupat. Digitus parum tumet; vix ac ne vix quidem rubet; valde autem intenditur, ac acerrime dolet.

Tumor phlogisticus secundae, primaeve digiti phalangi respondet. Aliquando irritatio ad volam manus, carpum, cubitum, humerum, scapulam, thoracisque latus celerrime propagatur. Rubor tum secundum flexores digitorum musculos decurrens observatur; inde maxima symptomatum saevities, febris ingens, diri cruciatus, aliaeve nervosae perturbationes, quae etiam robustissimis hominibus citissime mortem inferre possunt.

Inflammatio eiusmodi raro resolvitur. Ea utplurimum in suppurationem vergit, hinc lati, profundique abscessus etiam in vola manus, in cubitu, brachio etc. Nonnunquam tantus inflammationis impetus est, ut in grangraenam protinus tendat, totumque digiti, vel etiam brachii substantiam in vastum, horrendumque sphacaelum convertat. Generatim si aegri tot tantisque aerumnis superstites evaserint, tristes tam fune-

Quando per siavi suppurazione dal che il tendine venga distrutto e reso il movimento del dito impossibile, il chirurgo dovrà dare una posizione curva, semiflessione del dito. Se vi ha carie dell'osso, si deve attendere la risoluzione, se necessi l'amputazione.

sti mali reliquias per totam vitam ostendunt; hinc enim phalangum sideratio, manus in pugnum contractio, musculorum, ac tendinum cum vicinis partibus agglutinatio, rigiditas, totius membri insensibilitas, marcor, atrophia.

Eiusmodi panaricii species utpote gravior promptiorem, actuosioremque medelam desiderat. Quo circa, praeter topica antiphlogistica, iuvat etiam ab initio sanguinem generose detrahere. Statim ac effusionis in tendinis vagina patent indicia, ea incidenda est. Quod si prima incisio non sufficit, haec per totam digiti longitudinem protrahi potest. Si abscessus in vola manus, aut inferiore brachii parte efficiuntur, isti quoque reserandi sunt, habita cautela, ne laedatur anulare ligamentum; quapropter paulo superius, aut inferius incidatur. Sedulo quoque evitandae sunt arteriae radialis, et cubitalis, nec non musculorum flexorum tendines.

Il dolore principalmente si sviluppa di notte, e si fa maggiore sotto la pressione. La suppurazione si fa tra il periostio e l'osso per lo più ordinario, o sulla superficie esterna.

Panaricium osseum dicitur, quum inflammatio [vel ossium, vel reticulum medullare] periosteum phalangum, praesertim primae occupat. Digitus vix tumet, aut rubet; acriter autem dolet. Si inflammatio in suppurationem abit, periosteum destruitur; hinc ossium denudatio, caries, vel necrosis. Nonnumquam panaricium osseum sociatur phlegmonoso, et viceversa; tum utriusque speciei indicia patent.

Panaricium osseum eamdem ac phlegmonosum

medelam exposcit. Multum hic prosunt hyrudines quidem iteratae. Ubi suppuratio locum habuerit pars eadem ratione, ac cautela, quemadmodum in panaricio phlegmonoso incidenda est. Peracta apertura, specillus in eam immittendus est, quo os denudatum vel carie exesum detegatur. Si vitiata phalangis pars exigua est, haec servari adhuc potest. Si vero omnino denudata, atque a vicinis partibus seiuncta apparet forcipulis extrahenda. Quod si nimis resistit expectandum est, donec superstites eius adhaesiones omnino solvantur; secus scalpello incidendae sunt; quod semper digiti amputationi, quo fieri potest, anteponendum, quoniam minor semper est partis deformitas.

Panaricium articulare sic appellatur, quia phlogosis unam, vel plures simul phalangum articulationes occupat. Affectus articulus plus minusve tumet, rubet, ac intense dolet, praesertim sub levi etiam pressione, vel motu.

Inflammatio plerumque in suppurationem abit: hinc ligamentorum destructio, ossium denudatio, caries; quod exploratione, vel extremorum ossium attritu facile innotescit.

Ab exordio prosunt topica antiphlogistica, praesertim saturnina. Maximo auxilio quoque sunt hyrudines. Ubi suppuratio contigerit, sedulo puri conciliandus est exitus, ne eius mora articulus magis magisque vitietur. Saepe prompta medela,

licet suppuratio iam locum habuerit, vitiatus articulus adhuc servari, pristinosque motus recuperare potest; sin minus anchylosis superest. Quod si ossa carie profunde erosa sunt, difficilius articulus servari potest; tum amputatione opus est.

Non est cur moneamus, traditas panaricii species posse simul consociari. Tum morbus gravior semper est, eiusque exitus incertus, tristior; curatio difficilior, diuturnior. Ista autem varia esse debet, pro variis complicationis adiunctis.

Caput VI.

Furunculus.

Tuberculum ab inflammatione textus cellularis pyramidales corii cutanei areolas implentis productum, non tam in suppurationem, quam in gangraenam tendens, *furunculus* dicitur.

Tumori eiusmodi favent pueritia et adolescentia, plethora, verna tempestas, acrium, vel alcoholicorum usus. Ei occasionem praebent saepe caussa interna, et incognita, exanthematum nonnullorum, vel febris cuiusdam reliquiae, colluvies tubum gastricum foedantes. Nonnunquam criticum naturae molimen furunculus est.

Symptomata localia sunt tumor nunc unicus, multiplex durus, circumscriptus acuminatus, calens,

dolens, rubens, magis sub cute delitescens quam prominens, ovi dimidii magnitudinem raro explens, nunquam excedens. Progrediente tempore summus tumor mollescit; pustula nascitur, ex qua rupta parum ab exordio puris crassi sanguine remixti exit. Inflammatus autem textus cellularis a laminis componentibus areolas supradictas tum constrictus gangraena corripiatur, atque dein a viciniis separatus in floculum convertitur *ventriculum* vulgo dictum, qui totam tumoris caveam nuclei ad instar implet, atque sensim cum pure elicitur.

Aliquando plura tubercula in unum praecipuumque tumorem coëunt, quorum singula propriam aperturam exhibent. Tum tumor ob quamdam cum vesparum, aut apum nido similitudinem, *favus* et ab Italis *vespaio* appellari solet.

Symptomata generalia sunt inquies, agitatio, pervigilia, febris, quandoque nervosi affectus.

Furunculus ex dictis facile caeteris tumoribus distinguitur. Aliquam tamen cum carbunculo similitudinem habet. Verum ab hoc distinguitur minus acri inflammationis impetu, nec non terminatione; siquidem in furunculo gangraena circumscribitur constricto textui cellulari; in carbunculo autem reliquo textui vicino, nec non cuti tumori superincumbenti quoque propagatur, ac caetera

symptomata generalia vehementiora sunt, qualia in maligna inflammatione esse solent.

Prognosis raro infausta, nullum enim periculum est. Furunculus fere nunquam resolvitur; utplurimum suppurat.

Primo caussae si quae patent debellandae sunt. Si primae viae sordent abstergendae. Si quid in corpore post alium morbum generalem superest, eliminandum; quod bene faciunt ea, quibus depurandi vis inest.

Furunculus utplurimum in suppurationem abit; ideo topica remedia eo tendere debent, ut illam promoveant, atque maturent. Idcirco si inflammatio nimis non exardescat, auxilio esse possunt unguentum basilicum, elemi, ceratum diakilon compositum, cataplasmata ex farina secali in decocto resolventi, similiaque.

Ubi vero phlogosis acuta est, furunculus multum intumet, acriterque dolet, iis utendum est, quae emolliunt et sedant; quemadmodum sunt cataplasmata e lini semine in decocto foliorum malvae, et capitum papaveris albi. Prosunt quidem hirudines ad tumoris basim applicitae.

Quibus ita dissipatis, ea tumori superdanda sunt, quae supra proposuimus.

Generatim abscessus sponte rumpitur; idcirco raro scalpello opus est. Quod ubi contingat tumoris latera leniter premere convenit, ut spissus

humor, vel maceratus telae cellularis lobulus, sive *ventriculus* egeratur. Qui quum ex integro exierit, morbus per se, remotis tantum exterioribus irritamentis, ad cicatricem vergit.

Si vero citius apertura coalescit, hanc dilatare oportet vel spongia praeparata, vel exiguo minii trochisco.

Quum apertura spontanea nimis angusta est, vel nimis desideratur, tum scalpello opus est, quo corruptae materiei facilior ac promptior concilietur exitus.

Quum plures, uti in favo, omnesque tamen angustissimae aperturae sint; tum quidquid inter eas denudatae cutis est recte discinditur, ut in unam coëant. Postea uti supra agendum est.

Caput VII.

Pernio.

Hoc nomine venit quaedam cutis, et etiam suppositae telae cellularis inflammatio, quae extremas, aut a corde remotissimas partes occupare solet.

Eiusmodi inflammationi obnoxii sunt pueri, mulieres, et generatim, qui infirma corporis constitutione donantur; ei occasionem praebent acris

hiems, subita frigoris impressio, praesertim aestuantibus membrorum extremitatibus. Quum pernio semel extiterit, sequentibus annis redire solet.

Pernio nunc erysipelaceus, nunc phlegmonosus esse potest. Affecta pars ab exordio prurit, roseoque colore suffunditur. Quum morbus ingravescit, dolor oritur molestus, urens; tumor apparet late diffusus, pulsans; cutis, suppositaque cellulosa tela intenditur, renitetur.

Inflammatio nunc in vesiculam, nunc in suppurationem sive abscessum abit, prout illa erysipelacea, vel phlegmonosa est; quo in casu ulcera oriri solent chronica, sed acerbissimo dolore stipata. Varia vitia, uti scrophula, scorbutus etc. pernionem comitare possunt.

Morbus iste molestior, quam periculosior est. Si cutis irritatio levis est brevi dissipatur. Generatim pernio cum aegris hibernare solet.

Morbus eiusmodi quadantenus praecaveri potest si corporis partes, quae ei obnoxiae sunt, frigori sensim assuescant, quo facilius huius impressionem illaesae patiantur. Sunt etiam, qui partem, alcohole, aut ossicrato abluunt, vel in gallarum, quercusque corticis decoctionem immergunt; quae remedia etiam in phlogosi iam adventante, dummodo cutis adhuc integra, ac dolor parvus sit, a quibusdam usurpari solent. Satius autem hoc in casu aqua vegeto minerali utendum. Ubi vero cutis

ulcerata, ac dolens sit, ei ceratum saturninum, vel opii extractum aqua solutum applicandum est. Interim affecta pars quiescere, aptoque vestimento muniri debet.

Caput VIII.

Inflammatio musculorum (myositis).

Duplex hic perpendenda venit inflammationis species. Altera scilicet musculorum fibram proprie dictam, nec non fibrosa musculorum, serosaque tendinum involucra, et fortasse nervosos quidem ramos per muscularem substantiam reptantes occupat. Inflammatio eiusmodi myositis *rheumatica*, vel *rheumatismus*, *rheumatalgia* quoque vocari solet. Altera inflammationis species potissimum afficit telam cellularem, quae musculos, eorumque fibras obvelat, simulque connectit; ideoque *myositis phlegmonosa* dici potest.

Aliquando duae istae myositidis species simul consociari, ac quasi confundi videntur. Nihilominus quum saepius illae distinctae apparent, ac propriis quaeque symptomatibus stipentur, de singulis ideo dicere praestat.

(A) *Rheumatismus, seu myositis rheumatica.*

Rheumatismus sic appellari solet, quia materiem quamdam praesertim a suppressa perspiratione provenientem ad musculos fluere credebant veteres pathologi. Neoterici autem veluti phlogisticam irritationem substantiae muscularis, vel membranarum fibrosarum, aut etiam serosarum ad musculos tendinesque spectantium rheumatismum considerant, atque Saucherot veluti neuritidis muscularis speciem illum habet. Rheumaticae autem inflammationis forma, vel indoles videtur esse erysipelacea: hinc facilis eius ab uno in alterum locum transitus, vel metastasis.

Rheumatismus dividi solet in acutum, et chronicum, prout celeriter, vel lente incedit. Praeterea ille nunc generalis est, nunc particularem locum, scilicet cervicem, thoracis latera, lumbos, coxendices etc. occupat; hinc *obtorta cervix*, *pleurodinia*, *lumbago*, *ischias* etc.

Praedisponentes rheumatismi caussae sunt aetas adulta, sanguinea constitutio, cutis tenuitas, ac sudores nimis faciles, strenui labores, calefacientium usus, ver, et autumnus etc.

Rheumatismo autem occasionem praebet frequentissime refrigerium, sive repentinae caloris et frigoris, siccitatis et humiditatis vicissitudines, frigus humidum, venti vehementes, eva-

Havvi pure la psoite, ossia infiammazione del psoas, la quale può seguire dopo uno lungo moto un salto etc. questa può confondersi colla lombaggine, ed eziandio colla cistite.

cuationis solitae, praesertim perspirationis suppressio, impetiginum retrocessio; queis fortasse addi potest turbatum aequilibrium inter electricitatem atmosphaericam, et animalem.

Symptomata sunt ab insulto horror, anxietas, lassitudo; mox calor, pulsus durus, frequens, febris vespera, vel nocte recrudescens, dolor utplurimum acutissimus fixus, aut multivagus, qui levissima succussione, aut pressione exasperatur; hinc motus impossibilitas, vel difficultas. Partis affectae volumen, et color plerumque ut sanis. Cutis autem nunc arida, nunc copioso sudore absque ullo levamine diffluens observatur. Urina iumentosa, profunde rubra, hypostasim brevi deponens rubellam, aut lateritia a se sistit! Praeter haec peculiaria quidem symptomata observanda occurrunt, prout morbus varias corporis partes occupat.

Rheumatismus modo traditis symptomatibus, nec non praecedentibus caussis rite perpensis, facile patet. Nihilominus eiusdem diagnosis aliquando nonnihil difficultatis habet. Dolores enim rheumatici praesertim chronici cum doloribus syphiliticis et scorbuticis confundi possent. Verum errorem non aegre vitabis, si consideras dolores syphiliticos profundiores esse, ac noctu praesertim exasperari. Praeterea symptomata anamnestica, et diagnostica luis venereae rem satis elucidant.

Idem dicendum de scorbuticis doloribus, qui caeteris huiusce labis symptomatibus comitari solent.

Pariter pleurodinia ab incautis cum pleuritide confundi potest. Verum dolor illinc summam cutem perstringens, sedemque mutans, illinc alterutri thoracis lateri infixus, spirandique facultatem laedens utriusque morbi differentiam indicat. Quaedam etiam est lumbaginis cum nephritide similitudo. Sed discrimen est, quod altera motum impediat, altera permittat.

Acutus rheumatismus modo paucis diebus absolvitur, modo ad menses usque producitur, modo etiam naturam induit chronicam, vel contumacem rheumatalgiam relinquit; saepeque etiam variis organicis laesionibus prophasim praebet propter exudationem glutinosae materiei cuiusdam in musculorum interstitiis. Generatim rheumatica inflammatio resolvitur; raro in suppurationem; fere nunquam in gangraenam abit. Saepe morbus ab uno in alterum locum migrat.

Rheumatismus generatim plus formidinis, quam discriminis incutit. Nihilominus quum hic facile metastasis contingat, semper cauta instituenda est prognosis. Periculum autem eo maius est, quo morbus vehementior, eiusque sedes, quo latior, aut generalior.

Levis rheumatismus solis potionibus diluenti-

bus tepidis, vel leniter diaphoreticis, nec non decubito, aptoque regimine superatur. Quod si morbus intensior, atque aeger robusti corporis est; si febris, ac dolor urgent, venam secare convenit; eodem tempore prosunt tepida balnea, fotus, aliaque dolorum saevitiei temperandae idonea.

Fracto autem per opportunas venae-sectiones morbi impetu, si nihilominus dolor saevire pergit ad anodyna quidem generalia confugiendum est; qualia sunt extracta hyosciami, lactucae virosae, belladonnae, similiaque. Generatim in acuto rheumatismo vitanda opiata sunt, quoniam horum usu, licet insidiosa quies interdum producatur, morbus récrudescere solet. Scopo quidem morbi saevitiem temperandi conducunt digitalis purpureae infusum, aqua lauro-cerasi cohobata, colchici flores. Pariter hyrudines, vel etiam cucurbitulae scarificatae parti affectae utiliter applicantur.

Quum autem primae viae sordent purgandae sunt; ad quod vel maxime confert tartar emeticus epicratice sumptus, qui praeterquam quod alvum solvit leniter, sudores elicit benignos in hoc morbo perutiles.

Post haec si superstes morbus exposcit, ut ad actuosiora subsidia confugiatur, quae vividius exhalantia cutanea percellant, ac promptius con-

gestiones resolvant, in usum vocantur kermes minerale, sulphur auratum antimonii, pulvis iamesius, aethiops antimonialis, guaiaci cortex et resina, sassafras, salsaparilla, extractum aconiti, et rhododendri, mercurialia, et iuxta Marini oleum olivarum protracto usu haustum. Contingit quandoque, ut aeger apireticus, evacuationibus alvinis exhauriatur, vigiliis vexetur; tum vespere aliquot pulveris Dowerii grana propinanda sunt. Si forte inflammatio sedem mutat, ac organis vitae necessariis imminet, ea revocari debet; quod vesicantia facere solent. Vesicantia quidem, pustularum ab unguento emetico excita eruptio, cauteria, moxa, acupunctio pro re nata in rheumatismo potissimum chronico mirabiliter prosunt.

Superstes membrorum, aut articulorum rigor embrocationibus, fotibus, tepidis balneis simplicibus, aut thermalibus, ut et lutis eiusdem naturae discutiendus est.

(B) *Myositis phlegmonosa.*

Inflammatio ista, uti iam innuimus, textum cellularem occupat, qui musculi fibras nec non harum fasciculos simul nectit, atque obvolvit. Ea generatim alicui tantum musculo circumscribitur; hinc eius a rheumatismo differentia.

Eaedem caussae, quae rheumatismum promovent, myositidi quidem phlegmonosae occasionem praebere valent. Frequentius tamen haec producitur a caussa traumatica, nimirum ictu, compressione, vehementi musculi cuiusdam contractione, aut distensione, aut laceratione.

Huiusce inflammationis symptomata sunt ab initio levis, obtususque dolor eodem loco fixus, qui sub pressione, vel motu partis exasperatur, tumor levis, calor partis adauctus, color tamen naturalis, febris in primum continua cum pulsu duro frequente, dein remittens, ac vespere recrudescens cum quodam horroris sensu. Progrediente morbo, dolor acerbior fit, lancinans, aut distendens; tumor quidem magis prominet; saepe cutis oedematosa, quandoque etiam, si affectus musculus superficialis est, erysipelacea evadit; tandem abscessus, sinus; quandoque etiam gangraena.

Myositis phlegmonosa a rheumatica distinguitur, quod pars in illa plus minus intumet; dolor constans est; in aliqua parte fixus, saepe lancinans, ac in die progrediens. Praevia causa rem quoque elucidare potest; namque caussa traumatica plerumque est. Praeterea in myositide phlegmonosa febris utplurimum est secundaria; in rheumatismo autem, vel praecedit, vel cum morbo ipso hominem pervadit. Tandem, confecta sup-

puratione, abscessus satis patet praesertim si affectus musculus communibus tegumentis proximus est.

Myositis phlegmonosa nunc resolvitur; nunc suppurat. Quo postremo in casu, si musculus alte sedet, uti psoas, iliacus etc. abscessus reconditi, sinus, abscessus quidem per congestionem in partibus remotioribus, febris hectica, macies, mors sequuntur. Nonnunquam raro tamen inflammatio in gangraenam ruit. Saepe atrophia oritur musculi.

Myositidis phlegmonosae prognosis variat pro varia affecti musculi sede, atque inflammationis vehementia. Si musculus superficialis, vel in corporis extremitatibus situs est, parum periculi habet. Periculum autem eo maius est, quo profundior musculus, aut aeger quo debilior. Maximum denique periculum est, si musculi affecti cuidam magnae corporis cavitati respondent, vel ossibus stricte adhaerent; inde enim febris hectica, caries, necrosis, aut amputandi necessitas, si morbus artum occupat.

Curatio pro morbi caussa, vel acerbitate, vel periodo, vel exitu differre debet. Ab exordio si inflammatio levis est, atque a generalibus caussis producta, auxilio sunt diluentia, tenuis cibus, et etiam abstinentia. Ineunte morbo a topicis exordiendum est. Haec variare quidem debent prout ab externa seu rheumatica, vel ab interna,

seu generali caussa morbus productus fuerit. In primo casu praesertim si musculus superficialis est, prosunt adstringentia. In altero casu ad emollientia potius recurrendum est. Queis accedere debent diluentia, tenuis cibus, et etiam abstinentia.

Quae ubi non sufficiant, ac morbus ingravescat, vel musculi alte sedeant, vel febris urgeat, vena secanda est. Anodyna etiam praescribenda sunt si dolor saevit. Postea hyrudinibus sanguis a parte utiliter detrahitur. Vergente morbo, eorum opus est, quae resolvunt.

Si vero inflammatio ad suppurationem tendit, maturantia superimponenda sunt. Deinde abscessus scalpello prompte aperiendus est, ne pus stagnatione vicinas partes laedat. Si quid vitii corpus inquinat, eradicandum est.

Caput IX.

Inflammatio nervorum.

Sub hoc titulo hactenus pathologi duos sat distinctos nervorum affectus, idest irritationem vere phlogisticam, et irritationem mere nervosam fasciculorum nervosorum confuderunt, atque ambos *neuralgiae* nomine designarunt. Recen-

tiores autem peculiares characteres, necnon essentiales differentias, quas singulae istae laesiones offerunt sedulo perpendentes asserere non dubitarunt, duos distinctos morbos esse constituendos, quorum primum neuritidem, secundum neuralgiam appellant. De quibus nunc singillatim dicendum est.

(A) *Neuritis.*

Phlogosis nunc neurilemati, nunc pulpae nerveae, nunc utrique insidet.

Neuritis magis familiaris est superficialibus, quam profundis nervis. Eam producunt saepius caussae traumaticae, ac violentae, idest contusiones, punctiones, lacerationes nervorum; aliquando aër humidus, ac frigidus, partis decubitus supra humidum solum, cutaneae inflammationis retrocessio, aut fluentium haemorrhoidum suppressio; raro caussa incognita.

Symptomata sunt dolor secus cuiusdam nervi truncum, constans, sensim crescens, qui sub levi quidem pressione, vel partis motu exasperatur; caloris sensus in affecta parte; quandoque rubor superpositae cutis, si nervus sub hac positus est. Progrediente morbo, febris accenditur; pulsus fit durus, frequens; cutis calor adaugetur;

sitis intensa evadit. Queis aliquando accedunt convulsiones, aut tetanus.

Praeter haec communia neuritidis symptomata alia quaedam pro singulorum nervorum inflammatione observanda occurrunt. Ita si haec nervum ischiaticum occupat, dolor a lumbis, sacro, vel scissura ischiatica per totum artum inferiorum usque ad pedem utplurimum propagatur, atque aeger incedere nequit.

Ex superius dictis satis neuritis innotescit. Fatendum tamen, hanc non semper a neuralgia, et viceversa distingui posse, praesertim si ea levis est.

Quum inflammatio intensa est, vel magnum truncum nervosum, aut plures nervos eodem tempore, afficiat, multum periculi habet. Chronica neuritis post se trahere potest paralysim, vel atrophiam.

Pathologica affecti nervi conditio varia pro variis adiunctis esse solet. Generatim ille tumidus, mollis, aut duriusculus est. Sanguinea vasa per nervi superficiem reptantia, dilatata, varicosa sunt, neurilema rubellum, aut rubris maculis notatum, crassius, opacum, lamellare, nunc purulento, nunc seroso, nunc etiam sanguinolento humore farctum se sistit. Aliquando humores similes inter neurilema, et nerveam pulpam effusi visendi se praebent. Nervea vero substantia solito durior, aut mollior, *grisea*, conspicitur; interdum gra-

nulosae, vel fibro-cellulosae substantiae speciem refert.

Neuritis efficacissimam efflagitat antiphlogisticam medelam. Quamobrem si inflammatio gravis est, aeger robustus, affectus nervus conspicuus, vena iteratis quidem vicibus pro re nata secari potest; dein ad locales sanguinis missiones confugiendum est: istae ab exordio quoque institui possunt, si inflammatio levis est, aut aeger infirmus. Eodem tempore tepida fomenta, vel cataplasmata emollientia, et narcotica parti affectae applicanda sunt. Quibus in auxiliis eo usque insistere refert, donec phlogosis refrenata sit.

Superato primi morbi impetu, in usum ducendae sunt frictiones oleosae, et anodynae, vel etiam camphoratae.

Hisce omnibus accedere debet partis quies, abstinentia, potus diluentes, eaque omnia quibus temperandi virtus est.

Quum autem morbus chronicum characterem induit auxilio sunt rubefacientia et vesicantia secus affectum truncum nervosum applicita, balnea, aut luta mineralia, et tandem caustica, aut setaceum. Prosunt quidem frictiones cum tinctura cantharidum, aut linimento volatili, unguento mercuriali peractae. Quibus tamen summa cum cautela utendum est, quoniam inflammationem denuo exacerbare possunt.

Il dolore nella neurite è acuto e continuo, mentre nella neuralgia è intermittente, ed alcune volte sotto la pressione cessa.

(B) *Neuralgia.*

Hoc nomine salutatur peculiaris neurosium species, cuius potissimus character est nervorum dolor absque evidenti inflammatione, aut tumore. *Neuralgia* itaque differt a neuritide, quod illa in perversione sensibilitatis, haec in inflammatione nervi consistat. Neuralgia saepius acuta, raro chronica, quandoque vera intermittens est.

Morbus vario nomine designari solet prout varios nervos afficit. Dicitur neuralgia facialis, prosopalgia (tic douloureux) si nervum facialem occupat; haec denuo subdividitur in supraorbitalem, infraorbitalem, maxillarem prout sedem suam habet in ramo supraorbitali, infraorbitali, aut maxillari. Vocatur neuralgia auricularis, vel otalgia, si nervum acusticum, aut tympani cordam; ischiadica, seu femoro-poplitea, si nervum ischiaticum; cruralis, aut femoro-praetibialis, si nervum cruralem anteriorem; plantaris si nervum plantarem; intercostalis si aliquem nervum intercostalem; ileo scrotalis si ramum primi paris lumbaris, qui secus musculum psoas, et iliacum ad scrotum fertur; tandem spermatica si nervos spermaticos occupat. Praeter hasce praecipuas neuralgiae species, alia et occurrunt in

nerveis ramusculis, quae anomalae vulgo dicuntur.

Neuralgiae favet temperamentum nervosum, gracilis corporis habitus, nervorum summa sub cute positura. Ei frequentissime occasionem praebent aëris vicissitudines, frigus humidum, solitae evacuationis suppressio, exanthematum delitescentia, vel impetiginum retrocessio, arthritica, rheumaticave metastasis, vis illata nervis, tubercula nervorum ramusculis supercrescentia, aut extraneum corpus alicui nervo haerens, saepe caussa incognita.

Neuralgiae symptomata sunt ab exordio quidam torporis, aut formicationis sensus; mox dolor plus minus acutus, saepius cum pulsationis, punctionis, lacerationis, aut distractionis sensu; idemque primo continuus, mox intermittens, crebrior, aut rarior, saepe abnormis, nervi trunco, vel ramo penitus haerens. Hinc dolor nunc omnes, nunc quosdam tantum simul, aut per vices ramusculos invadens, horum extremitates, diversasque connexiones assequitur. Nullus tamen affectae partis calor, aut rubor, aut tumor, aut tensio est; sed fugax venarum dilatatio, maior, fortior, crebriorque arteriarum pulsus, variae sensationum laesiones, spasmi, convulsiones subsultus etc. Particulares autem neuralgiae suos quidem peculiares characteres offerunt. In neu-

ralgia supraorbitali dolor a foramine superciliari ad frontem, supercilium, palpebram superiorem, vultusque dimidium aliquando pervenit. Obtusus quidem dolor in sinu frontali manifestari solet; palpebra crebro occluditur; oculus dolet, rubet; lacrymae acres, urentes; nares siccae sunt. Interdum palpebrae convulsio, vel paralysis superveniunt.

In neuralgia infraorbitali dolor a foramine infraorbitali ad palpebram inferiorem, internum oculi angulum, nasi latus, genam, labium inferius, quandoque etiam ad dentes, palatum, linguae basim, aut vultum totum propagatur.

In neuralgia maxillari dolor a menti foramine ad totum mentum, labia, tempora, dentes, linguamque progreditur.

Otalgia nunc illico, et sponte manifestatur; nunc odontalgiam, vel rheumaticos dolores consequitur. Dolor autem ab ipso morbi exordio vehemens est; hinc differentia a dolore otitidis comite, qui sensim increscere solet. Dolor interdum illico cessat eodem tempore in alia capitis parte se proditurus. Nullus in meatu auditivo externo rubor, ac tumor est. Saepe autem tinnitus, vel etiam surditas accedunt.

Si neuralgia ischiadicum nervum occupat, dolor nunc a superiori nervi extremitate ad externum cruris latus, pedisque dorsum pervenit;

nunc a pede sursum ad coxam usque retrograditur.

Pleraeque neuralgiae, praesertim illae, quae artus occupant, chronicam indolem saepe assumunt. Unum tum symptoma dolor est, utplurimum intermittens, et valde irregularis, qui sub atmosphaerae vicissitudinibus exasperari solet.

Neuralgia cum neurite, et etiam cum rheumatismo confundi potest. Neuralgia autem a neuritide distinguitur, quia dolor in illa non solum sub pressione non exacerbatur, quin imo minuitur, atque nulla febre aliove phlogosis symptomate generatim stipatur; secus evenit in neuritide. Neuralgia differt quidem a rheumatismo quia iste, si acutus est, praeter quam quod febre utplurimum comitatur, propria quadam mobilitate insignitur, unde ad varias corporis partes migrare solet. Rheumatismus autem chronicus maiorem cum neuralgia similitudinem habet. Verum differentia patet, quod ille acuto rheumatismo succedat; haec vero sine prodromis accidat.

Neuralgia modo sponte sanatur; modo in alium morbum, nimirum in paralysim, aut atrophiam abit; modo occidit. Aliquando per aliquam crisim praesertim ad cutem resolvitur; saepius perennat, atque paroxismos habet regulares, aut abnormes, diuturniores, aut breviores, quorum series et continuatio indefinita est. Interdum tanta est do-

Le neuralgie lunghe producono pure perturbazioni nell'apparato digerente quindi inappetenza ed anche manie e marasmo.

lorum molestia, et pervicacitas, tamque praeceps eorum reditus, ut aegri miserrimam vitam trahant.

Morbus eiusmodi plus molestiae, quam periculi habet. Quo is vetustior, eo curatu difficilior est.

Ab initio si morbus levis est prosunt topica emollientia, et narcotica, oleum hyosciami, aut oleum opiatum camphoratum, laudanum liquidum, balsamum nervale, aut anodynum Battey, quibus affecta pars probe inungitur. Huic quidem utiliter admovetur aqua frigidissima, vel glacies contrita. et subtractiones praesertim locales.

Hisce omnibus summo cum emolumento adduntur blandiora revellentia, nimirum pediluvia synapisata, purgantia diluentia, et laxantia, diaphoretica, emplastra vesicantia eo in loco applicita, ubi dolor suam originem habuit, vel nervus affectus summa sub cute haeret. Ita in ischiade vesicatorium extremo fibulae apici opportune adiicitur. Qua in neuralgia praeterea iuvat quoque externum membri latus a coxa ad talum usque pannis laneis aromatico vapore, aut tinctura chantaridum imbutis perfricare, donec cutis rubeat.

Quae ubi non sufficiant, atque morbus in dies exacerbatur ad sanguinis detractiones cum generales, tum locales confugiendum est. Sanguis

etiam ab exordio morbi recte mittitur, si dolor vehemens, aeger robustus est, atque vasa turgent. Quibus in detractionibus eo usque insistendum est, donec aliquod morbi levamen appareat. Quo facto, ad topica, ut supra, recurrendum est; queis si res desiderat, additur electricitas, setaceum, lamina adamantina etc.

Neque negligenda remedia interna. Haec esse debent temperantia et anodyna. Huc spectat infusum, aut pulvis florum aurantiorum, radix valerianae, castoreum, moschus, assa foetida, hyosciamus niger, opium etc. Inter caetera valde commendantur praesertim in neuralgia faciali pilulae D. Meglin, quarum singula componitur extracti hyosciami nigri, pulvere radicis valerianae sylvestris, oxido zinci ana grano uno. Efficacissimum quoque sistit remedium carbonas ferri, cuius aeger 24 ad 58 grana singulis diebus sumere debet. Cheyne, Hume, Recamier, Martinet commendant essentiam, seu oleum essentiale therebinthinae in neuralgiis membrorum praesertim in ischiade. Neuralgia intermittens peruviano cortice profliganda est. Si vero cuiusdam tuberculi nervo supersedentis neuralgia effectus est, illud exscindere convenit.

Tandem si neuralgia hisce omnibus auxiliis rebellis est, ferrum, ignisque saepe praesidio sunt. Idcirco ipsum nervum, aut laesos eius ramuscu-

BIBLIOTECA CIVICA SALUZZO

los, si fieri potest penitus secare plagamque dein cauterio inurere convenit, ne secta nervi extrema denuo coalescant; alii dicta extrema exscindere malunt, et hoc est melius.

Tandem victus ratio multum ad neuralgiae curationem confert. Quam ob caussam aeger modo inediam sustinere, modo leni, parco coctuque facili cibo, saepe lacte uti debet. Vinum et alcoholica nocent; aquam vero bibere, domitos habere animi impetus, corpus identidem exercere, equitare, curruque vehi multum expedit.

(c) *Tetanus.*

Saepe vulneribus, quandoque etiam localibus aliis irritationibus tetanus accedit, qui *traumaticus*, vel *symptomaticus* ideo vocari solet, ut ab illo distinguatur, qui a nullo alio vel praegresso, vel praesente morbo, verum a qualibet generali caussa, praesertim rheumatica nascitur, et *essentialis*, seu *idiopathicus* vulgo appellatur.

Tetanus autem vel omnes vel quosdam dumtaxat corporis partes afficit; unde eius distinctio in *universalem* et *partialem*. Praeterea tetanus *partialis* variis insignitur nominibus, prout variam occupat corporis regionem. Ita si anteriores capitis, colli, thoracis, lumborum musculos af-

ficit, dicitur *emprosthotonos*; si posteriores *opisthotonos*; si eos, qui caput, collum, pectus, lumbos in latus alterutrum flectunt, *pleurosthotonos*; si musculos faciei, et mandibulae *trismus*. Postrema haec tetani species, idest trismus caeteris frequentior est, vel saltem speciebus aliis sociari solet.

Quidam tetani caussas in *praedisponentes* et *efficientes* seu *occasionales* herciscunt. Ad praedisponentes referunt summam nervorum sensivitatem sive congenitam, sive acquisitam sub nonnullis primariae, seu localis laesionis adiunctis, maerorem, clima, vel quasdam atmosphaerae conditiones sub quibus et facile movetur, et aeque facile supprimitur cutanea perspiratio.

Praeterea caussae efficientes vel locales, vel generales esse possunt. Ad caussas locales spectat quodlibet localis irritamenti genus, quale illud est, quod concitari solet ab externo corpore, ossis fragmento, nervi laceratione, aut distensione, aut compressione, a vehementi inflammatione partium vulneratarum praesertim nervorum, a puris, vel saniei mora, ab ustione, similibusque.

Ad locales caussas referri quoque possunt intestinorum vermes, venena vel ingesta, vel inspirata, vel in anum iniecta, irritationes, vel inflammationes viscerum abdominalium, consuetae

evacuationis, uti fluxus haemorrhoidalis, lochiorum, ulceris cuiuslibet suppressio etc.

Ad generales caussas, referuntur vehementia animi pathemata, subitae atmosphaerae vicissitudines, a quibus facile laeditur, vel supprimitur cutanea perspiratio; unde nox tetano opportunior, praesertim quum frigida diei perfervidae succedat. Qua de caussa, qui interdiu duris laboribus vacant, si, advesperascente coelo, leviter induti in libero aëre somnum capescant, praecipue si herbis humidis decumbant, saepe solent in tetanum coniici.

Nunc de symptomatibus. Prodroma tetani symptomata incerta et obscura sunt. Huc referuntur linguae sordes, huius marginum et apicis rubor, anorexia, abdominis tensio, constipatio, pulsus irregularis, contractus, caephalea, agitatio, insomnia, morositas, cutis ariditas, calor interdum urens. Si vulnus adest, hoc pallidum, lividum evadit; nunc ichorem fundit; nunc exsiccatur. Mox frequentes accedunt musculorum faciei, artuumque praesertim superiorum contractiones. Motus omnes plus minusve difficiles evadunt.

Ingruente autem morbo, deglutitio, motus linguae, atque maxillae difficiles fiunt; pulsus nunc irregularis, celer, contractus est; nunc parum, vel nihil a naturali statu recedit. Mox

haec omnia rapide ingravescunt. Iam mandibulae, et faciei musculi adeo rigent, ut maxillae diduci amplius nequeant, et os diversimode distrahatur; unde risus sardonicus. Dentes omnes conspicui fiunt; oculi pervertuntur, illacrymantur. Id constituit *trismum*.

Ast tetanus iam alios quoque pervadit musculos; tum varia quoque symptomata. In opisthotono caput et collum versus posteriora trahuntur, prominentibus gutture, pectore, et abdomine; dorsi spina est retrorsum concava; interdum etiam extremitates inferiores cum poplitibus curvantur; unde si vehementissima fuerit affectio, caput pedes attingit.

In emprosthotono caput anteriora versus inflectitur; mentum sterno affigitur, ac dorsum in convexitatem protuberat. Sub vehementiori morbi gradu extenduntur crura; in exteriora pelluntur coxae; caput ad pedes pertingit.

Si tetanus musculos universi corporis afficit, nimirum si ille generalis est, truncus et membra omnia rigent, totumque corpus penitus immobile evadit.

Omnibus in adiunctis respiratio quoque plus minus, ac diversimode vitiatur; nam modo ea sublimis est, modo singultu interrumpitur; alias est celerrima cum gutturis, pectorisque stridore; alias tarda et suspiriosa; quandoque denique ster-

torosa. Alvus pervicaciter est clausa; urinae excretio interdum difficilis, vel etiam nulla; sudores vel nulli, vel perpetui, vel interrupti, nunc calidi, nunc frigidi; mens plerumque sibi constat; interdum delirat; sensus similiter iam manent liberi, iam abolentur; sensationes variae plane excitantur, uti formiculatio secus spinam dorsi, vel sensatio liquidi in collum proiecti et iuxta eamdem spinam praeterfluentis. Hisce omnibus saepe additur febris; haec autem iam tetanum praecedit, nunc cum ipso ingruit; saepius vero post aliquot dies supervenit.

Haec omnia porro non simul adoriuntur, nec eumdem constanter ordinem servant; pleraque autem utplurimum ingravescentia miseriae cumulum ponunt lethum tandem adductura.

Porro superius traditis facile tetanus innotescit. Utrum vero tetanus vulneri superveniens traumaticus sit, vel essentialis, non facile dictu. Contingere enim potest, ut morbus a qualibet alia, praesertim generali caussa promoveatur; tum localis laesio veluti caussa praedisponens potius spectanda. Id autem quadantenus distingui potest sequentibus attendendo; si tetanus in vulnerato vel gravi qualibet locali irritatione affecto apparet, quin ulla alia caussa incusari possit praesertim generalis; si illico post inflictum vulnus vel ingravescente locali laesione, aut urgente do-

lore emergit; si tum dolor et inflammatio ad propinquas et speciatim superiores membri partes secus nervorum tramitem propagantur; si vulneri insident corpora extranea, vel ossis fragmenta, vel pus praesertim mali moris remorat; unde evidens nervorum irritatio et inflammatio; si tandem tetanus ligaturae alicuius arteriae vel immediate post quamlibet aliam operationem supervenit, eum traumaticum esse probabili coniectura fluit.

E converso si vulnus non nimis dolens, nec nimis irritatum est; si placide suppurat; uno verbo si vulnus simplex est; si aeger tum vehementi quodam pathemate exagitatur; si loco frigido, vel humido, vel aperto coelo degit, atque atmosphaera rapidas patitur vices; si quaedam extant irritationis vel inflammationis signa viscerum abdominalium; si vermes alimentari tubo nidulantur, iure tunc suspicari potest, subortum tetanum ab alia foveri caussa.

Nunc jam aliqua de tetani essentia, seu conditione pathologica. De hac expeditum non est dicere. Multa sunt quidem disputata, at ex incertis principiis eruta. Nihilominus si tetani caussas rite perpendimus; si earum agendi rationem attente consideramus; si pathologicas laesiones, quae in reseratis cadaveribus tetano denatorum observandae occurrunt sedulo contemplamus, e

quibus omnibus aperte innotescit praegressa inflammatio nonnullorum viscerum, nervorum, et praesertim, iuxta recentes clarissimorum Ravv et Carmichaël observationes, gangliorum sympathici magni, membranarum cerebri, et medullae spinalis, asserere ausimus, proximam tetani caussam reponendam esse in phlogistica irritatione nerveae substantiae, a qua oriuntur nervi, qui ad musculos affectos distribuuntur. Unde tetanum ad phlogisticos morbos referri posse videtur.

Quam sententiam eo vel magis confirmant observata pluries a nobis metipsis habita supra cadavera eorum, qui tetano traumatico periere. Vidimus enim constanter nervum quemlibet ab affecta parte ad eius originem usque, hic, illic magis e consueto rubrum, durum, tumidumque se sistere, uti et non indubias inflammationis, vel saltem adauctae *vascularitatis* notas in involucris, et in exteriori superficie cerebri, medullae oblungatae, et spinalis. Quae quidem omnia plane confirmant recentissimae a Speranza observationes habitae.

Tetanus morbus est semper periculosissimus praesertim traumaticus vel symptomaticus, quippe cui multae, ac variae accidere solent morbosae sympathicae affectiones in variis organis, prae-

sertim abdominalibus, nec non in ipso cerebro a primaria dependentes phlogistica irritatione. Periculum autem eo maius est, quo gravius vulnus receperit aeger, vel aetas eius senectuti propior est. Pulsus intermittentes, vermiculares, tendinum subsulti, sudores frigidi maximum semper periculum portendunt. E converso si pulsus parum e normali rhytmo recedunt; si calor cutis naturalis est; si alvus denuo libere fluit; si cutis ariditati, copiosa, ac generalis perspiratio succedit, bonum. Sunt etiam qui febrem tetano supervenientem propitiam salutant; quod tamen haud satis probatum est; immo eam noxiam semper reputat Speranza.

Tetanus praesertim si vehemens vel universalis est, utplurimum ad quatuor vel quinque dies, interdum ad hebdomadas etiam protrahitur, raro in salutem, frequentius in mortem desiturus. Postremum hunc exitum maxillarum resolutio, quum trismus adsit, inevitabilem praenuntiat.

Tetani curatio generatim empirica, incerta, quoniam morbi essentia, sive conditio pathologica densis hactenus obruta fuit tenebris. Neoterici vero magis fortasse edocti circa veram tetani naturam, magis quoque rationi consonam proponunt curandi methodum. Tum ineunte, tum iam facto, vel progrediente morbo, largas iteratas-

que pro re nata sanguinis missiones commendant Tommasini, Raggi, Borda, Brera, Dagna, Medici, Bergamaschi, Speranza; usque ad animi deliquium, Paichaud, Mercier et Parent. Fournier nisi quum adsit plethora, pulsus sint duri, frequentes, sanguinem mittendum esse censet. Ast Borda, Speranza, Hildebrand felici quoque cum successu phlebotomia usi sunt, licet aegri constitutio infirma fuerit; nam phlogosis etiam in debilibus, et quidem facilius accendi potest. Caeterum aegri debilitas in inflammationibus nervei systematis plerumque fallax est.

Generalibus sanguinis missionibus utiliter accedunt cucurbitulae scarificatae, vel satius hyrudines ad nucam, cervicem, et secus universam spinam, praesertim si tetanus generalis est. In trismo valde prosunt hyrudines ad regionem inframaxillarem, ad iugula, vel retro aures applicitae. Si vero irritationis, inflammationisque viscerum abdominalium signa extant, hyrudines quoque ad anum utilissimae sunt.

Modo traditis auxiliis ea quidem addi possunt, quibus sedandi vis inest, sive quatenus vitale systematis nerveo-muscularis incitamentum directe deprimunt; sive quatenus arteriarum motum, ideoque inflammationem compescunt. Ad priora referuntur extractum hyosciami, aqua lauro-cerasi, nux vomica etc.; ad altera digitalis pur-

purea, tartarum emeticum late propinatum; quibus omnibus non infelici successu usi sunt Brera, Bergamaschi, Medici, Haller, Cavallini, Dagna, etc.

Generatim perutilis quoque censetur catharsis si alvi constipatione tetanus comitatur; ad quod optime conducit sulphas sodae, jalapae radix, calomelanus, scammonea, aloes etc. Utilia quoque esse possunt clysmata emollientia, et purgantia, praesertim si maxillarum rigor per os prohibet remediorum administrationem. Sunt etiam qui nicotianam per clysterem iniectam commendant; cautissime tamen haec adhibenda, quippequae plus nocere, quam iuvare potest.

Ast post sanguinis detractionem nihil fortasse melius est, quam diaphoresim excitare, praesertim quum tetanus a sufflaminata cutanea perspiratione ortum duxit, vel huc vergere, imperfecte tamen, naturae molimen observatur. Diaphoresim itaque vel maxime commendat Bonzio, Marzari, Zullati, Francois, Fournier; inanem autem eam observarunt Morgagni, Dehaen, Dickson. Ad diaphoresim promovendam nuperrime Fournier et Francois feliciter usi sunt alcahali volatili fluore apposito vehiculo excepto.

Fortasse hac de caussa multum omni aevo commendata fuerunt balnea calida, vel melius tepida; horum enim ope et musculorum tensio, et

cutis rigiditas minuitur; unde uberior perspiratio et spasmi remissio.

Quidam etiam consulunt corporis immersionem in aquam frigidam, vel saltem aspersiones generales, aut tantum locales; istae autem breves ac iteratae esse debent; secus plus nocent quam iuvant. Fournier frigidas aspersiones dumtaxat supra caput commendat, dum reliquum corpus in balneo tepido immergitur; hisce enim nimius praepeditur ad cerebrum sanguinis fluxus, qui tum nisi nocere non posset. Memoratarum autem immersionum, vel aspersionum emolumentum duplici de fonte erui videtur; 1.ª a calorici subductione, 2.ª a suborta in cute reactione; hinc copiosior perspiratio, sudor. Hisce tamen summa semper cum cautela utendum est, et quum eodem tempore sanguis detrahatur, vel quadam dosi iam detractus est.

Modo quid dicendum de remediis stimulantibus, quale est opium, moschus, ammoniaca, camphora etc. a quibusdam, et praesertim a veteribus commendatis? Omnibus rite perpensis, horum usus generatim noxius habendus, et si quid interdum emolumenti praestiterint, id unice a subsequenti, quam ea excitarunt, diaphoresim repetendum est; revera ubi haec locum non habuerit, noxia iugiter observarunt Forestus, Marzari, Sabatier, Rhus, Larrey, Borda, Speranza, Dal-

las etc. Postremus auctor ex quinquaginta vulneratis tetano affectis sub memoratorum stimulantium usu fere omnes periisse narrat. Quod si opium interdum profecerit, id, animadvertente Speranza, ex eo repetendum, quod simul balnea, purgantia fuerunt administrata, vel quod morbus valde protractus, et phlogisticus impetus satis imminutus fuerat. Quo postremo casu opium utile etiam esse observavit Borda. Iuvare fortasse opium quoque potest, quum tetanus irritativus tantum sit, sive a simplici medullae spinalis irritatione concitatus, quin ulla adhuc adsit phlogistica conditio. Huc forte ille referendus est tetanus a nuce vomica denudatae cuti applicita productus, quem Lambert et Lessieur acetatae morphinae prompte debellarunt; huc quoque ille referri potest, qui animi pathemata subsequitur, vel intermittenti febri sociatur, atque tetanus nervosus a Bergamaschi vocatur.

Idem dicatur de meraco, et cortice peruviano, quibus non infelici successu quandoque usi sunt Rhus, Coningam, Sualt etc. Revera memorati auctores vel hisce addebant mercurium tum intus, tum extus larga dosi propinatum, quo uberrima excitabatur salivatio, nec non valida purgantia, quibus abunde fluebat alvus; vel ad meracum, et corticem peruvianum confugiebant quam postremis hisce auxiliis, nec non balneis prius usi

fuissent; unde nihil mirum si tum illa profecerint. Hinc utile quidem meracum, et corticem peruvianum observarunt Raggi et Bergamaschi, quum scilicet antiphlogistica methodus prius usurpata, vel systema nerveo-musculare morbi intensitate, et diuturnitate iam quassatum fuerit. Itaque memorata remedia vel noxia, vel utilia esse possunt, prout in varia utuntur morbi periodo. Praeterea china prodesse quoque potest in tetano intermittente, de quo mentionem agunt Fournier, Casimirus Medicus, Duval. Tetanus iste adoritur ingruente paroxysmo febrili; iterum desinit, hoc cessante, atque ab una adaucta excitatione medullae spinalis foveri videtur.

Venit demum mercurius, quem Plench, Avambruger, Tissot, aliique recentiores bene multi utiliter in tetano administrarunt. Is autem esse potest, vel calomelanum, vel melius, docente Franck, unguentum mercuriale extus per frictionem adhibitum, non secus, ac si lues syphilitica esset profliganda. Peraguntur autem frictiones in collo, secus spinam dorsi, variisque aliis corporis partibus pluries in die et larga quidem dosi; docet enim observatio, summam esse sub tetano animalis oeconomiae opportunitatem ad mercurii actionem perferendam. Quin autem modum hic inquiramus, quo mercurius in diro hoc morbo bene succedat, iste id utilis, observante Borda,

praestare videtur, quod seri effusionem in specu vertebrali praepediat, vel, hac iam facta, absorptionem eius promoveat; unde remedium istud, ex optimi practici sententia, non tantum ineunte ac progrediente morbo, verum et hoc iam vertente, convenire potest.

Caetera vero remedia extus per frictionem a practicis bene multis proposita utpote inania vel absurda penitus obsoleverunt. Nihilominus cuiusdam emolumenti esse possunt frictiones simpliciter ex oleo factae, vel balnea oleosa, quorum ope Bairo Aloysium Principem Pedemontis opisthotono sanasse pervulgatur.

Tandem quidam topica irritantia, vesicantia, sinapisma proponunt. Ea vero utpote noxia reiiciunt practici fere omnes. Idem dicito de acupunctura, quam tamen utiliter in trismo tentasse Frinch et Bromley narratur; ast illa in tetano generali nocere necessario debet. Nihilominus haec omnia quadantenus prodesse queunt, ubi, refrenato phlogistico impetu, quaedam adhuc superest systematis nerveo-muscularis alteratio.

Demum non est cur moneamus, hactenus traditis therapeuticis auxiliis, ea quoque esse accensenda, quae a diaeta desumuntur. Haec ideo rigidissima sit; ac siqua aeger indigeat potione, ea sit, quae temperat, demulcet, leviterque alvum, diuresim, vel diaphoresim movet.

Praeter memorata auxilia, quae generalia dici possunt, tetanus traumaticus saepenumero alia et exposcit, quae directe super partem primo affectam agunt. Fatendum tamen, haec nisi morbi initio quamdam posse utilitatem afferre; nam irrita plerumque cedunt, quum morbus confirmatus sit. Nihilominus ea semper tentari possunt. Topica vero auxilia necessario discriminari debent pro variis rerum adiunctis. Ita si pars vulnerata valida inflammatione torquetur, haec sedanda topicis antiphlogisticis, et emollientibus; si vulnus arescit, suppurationem validioribus remediis iterum movere praestat; si illud ad cicatricem tendit, vel haec iam facta est, cucurbitulae iuxta Heurteloup, vesicantia iuxta Larrey et Dickson affectae parti admovenda sunt, quibus irritatio, quae a laesis nervis per maiores truncos ad medullam spinalem transvehitur, revelli possit; ita pariter censent Mercier et Parent. Si tetanus ex eo procedit, quod nervi semisecti, vel semilacerati sunt, hi discindi ex toto debent; si post ligaturam supervenit, haec illico tollenda; si corpora extranea haerent, avellenda; si pus remorat, liber eius conciliandus est exitus. Ubi vero nulla alia ratione localis tetani caussa tolli potest, partem amputandam esse quidam arbitrantur.

Caput [illegible].

Vasorum, gangliorumque lymphaticorum inflammatio.

Lymphaticum systema duabus distinctis portionibus constat, vasis nimirum et glandulis. Utraque portio phlogosi tentari potest. Inflammatio vasorum graece *angioleucitis*; inflammatio glandularum *leucoadenitis* vocatur. Utplurimum duae istae inflammationes sociae incedunt. Possunt quidem seorsim existere. De singulis pauca, et primo de *angioleucitide*, quae denuo partiri potest in acutam, et chronicam.

(A) *Angioleucitis acuta.*

Haec a nonnullis vocatur etiam inflammatio *alba dolens*, quatenus in affecta parte nullus apparet rubor. Dolor autem adest interdum vehemens; cui accedunt reliqua inflammationis symptomata, nimirum tumor quandoque ingens, calor, febris etc.

Quidam morbus ad oedema acutum referunt. Ast in oedemate morbus, si exempli caussa tho-

racica, aut abdominalia membra afficit, ab imo sursum propagatur; in angioleucitide vero ab alto deorsum diffunditur. Adde quod pars doleat, caleat, prementi digito resistat; contraria omnino res est in oedemate.

Quandoque morbus ab uno ad alterum membrum migrat; hinc quaedam eius cum rheumatismo similitudo, licet duae istae affectiones toto coelo differant; nam alia lymphaticum systema, et textum cellularem alia musculos et membranas fibrosas occupat.

Quomodo vero res se habeat morbus de quo hic agitur, phlogisticum characterem portendit. Eum producere solent caussae omnes irritantes, vel stimulantes, quae generatim caeteris inflammationibus occasionem praebent.

Inflammatio alba dolens, vel si mavis angioleucitis acuta sub omni aetate, ac vitae conditione necnon in utroque sexu aeque manifestari potest; crebrius autem in puerperis, in quibus abdominalia membra utplurimum occupat; tum a nonnullis morbus, *cruritis* nomine etiam designatur. Cruritis autem veluti generalis eiusmodi morbi typus haberi potest. Quocirca de ea utpote frequentissima, ac magis cognita nunc dicere consultum duximus.

Inflammationi albae dolenti, seu cruritidi puerperarum favent nimia sensibilitas, molesta gravi-

Cause 1 o pure la propagazione dell'infiammazione di altro tessuto, 2 ostruzione dei linf[atici], 3 dalle sostanze irritanti assorbite, e sono ad umori non stati alterati dall'aria, o già da questa corrotti come particolari miasmi

ditas, victus intemperantia, partus difficilis, lochiorum inopia, vel suppressio, lactatus omissio, vel intempestiva ablactatio, violenta animi pathemata. Morbo autem occasionem praebet subita frigoris impressio praesertim post copiosum sudorem, aut diutinum genitalium madorem. Hinc intelligitur, cur cruritis crebrius in frigidis, quam in calidis regionibus; hyemali, quam aestivo tempore contingat. De his pauca.

Symptomata discriminantur pro varia morbi periodo. In initio adest molestia generalis, perfrigeratio, doloris, gravitatisque sensus in alterutro iliorum sinu, femoris vicini torpor, glandularum inguinalium tensio, dolor, inflammatio; queis prout ingravescit morbus accedit femoris dolor plus minusve intensus; quaedam praeterea in interna membri facie manifestatur rosei, nodosique funiculi species. Tunc supprimuntur lochia, ac collocabuntur mammae; febris oritur nunc intermittens, nunc remittens, ac vespere recrudescens. Iam femur nisi magno negotio extendi patitur; utplurimum flexum; nonnunquam immobile remanet. Post aliquot dies dolor remittitur; supervenit oedematia, quae in dies crescens femoris molem aliquando geminat. Tum crus quoque intenditur, dolet; nodosi funiculi in intima eius facie etiam manifestantur, ac poples adeo riget, ut crus nullo modo flecti possit. Tandem morbus

Dell'angioleucite.

Si chiamò angioleucite meglio che linfite l'infiammazione dei vasi linfatici. Le cause sono o la diffusione di flogosi da altro tessuto al linfatico od ostruzione dei medesimi linfatici, od umori irritanti, o miasmi assorbiti, o cause meccaniche. Si divide in acuta ed in cronica, in superficiale e profonda. Nella superficiale si osservano: lessica rossore nel corso dei linfatici, i quali toccati sembrano cordoni duri; havvi gonfiezza, calore ed anche gonfiezza delle ghiandole, osservasi pure edema ed infiammazione del tessuto cellulare. Nella angioleucite profonda osservasi dolore urente che facilmente si diffonde, la parte gonfia, quasi come se vi fosse un edema acuto, osservansi pure tumefazioni ineguali con durezze profonde; le ghiandole profonde sono pure tumide e dolenti. La profonda e superficiale alcune volte associandosi formano una malattia gravissima. Progredendo la malattia viene la suppurazione con formazione di ascessi diffusi. L'umore è rossigno-scuro o giallo-pallido tenue ed in gran copia. Alcune rare volte si osserva la gangrena. I sintomi generali sono varie giusta le varie cause quando dopo cause traumatiche si osserva febbre infiammatoria dopo l'assorbimento di cattivi principii la febbre è piuttosto adinamica, quindi nausea, vomiti, adinamia, sonnopi ec.

Gli esiti dell'angioleucite sono la risoluzione, la suppurazione, o l'induramento, difficilmente la gangrena. La risoluzione è il miglior esito. La suppurazione si presenta o sotto forma di effusione siero-purulenta, che distende egualmente i tessuti, e quasi pare un edema, o sotto forma di ascessi varii che danno un volume ineguale alla parte. L'induramento ha luogo per lo più dopo uno stato cronico della malattia, dopo una cura incongrua, e questo dipende da una specie di linfa concrescibile, che prende tosto uno stato duro, lardaceo.

La prognosi sarà più infausta dopo l'assorbimento di processi infiammatorii, in un [illegible] profondo ecc. Le conseguenze dell'indurimento sono l'impe:dimento dei movimenti, l'enorme volume delle parti (elefantiasi).

Nella cura da principio quando la malattia è accompagnata da sintomi flogistici oltre un metodo antiflogistico possono pure giovare le sottrazioni generali e locali. Nelle generali però bisogna andar ben cauti. Quindi la cura deve piuttosto rivolgersi alla località e quindi sottrazioni locali. Dopo moderati i più gravi sintomi, consiglio del Pearce una fasciatura moderata, giovano pure i larghi vescicanti. Quando vi sia suppurazione, giovarono una leggiera pressione, come pure piccole punture ed incisioni dove la raccolta è maggiore o la parte è più declive. Quando havvi vero ascesso bisogna darvi uscita per mezzo di una o varie incisioni, quindi si cura secondo si curano gli ascessi. Quando havvi indurimento si possono applicare cauterj e simili. Se il male è in una estremità e non siavi più altro rimedio si procederà all'amputazione. Così pure l'antrum così detto od indurimento del tessuto cellulare dello scroto può esigere l'operazione.

eodem pene modo crus primum, dein pedem pervadit. Interdum crus et pes simul afficiuntur.

Ex dictis morbi natura facile innotescit; neque iste cum simplici oedematia confundi potest. Praeterea monendum est, morbum, licet menstruorum, lochiorum, aut lactis suppressionem utplurimum sequatur, posse tamen in puerperis, et nutricibus quoque manifestari etiamsi menstrua fluerent, atque lactis secretione defungerentur.

Morbus eiusmodi tribus quatuorve circiter hebdomadis cursum absolvit; attamen multo pervicacior esse potest. Ille plerumque resolvitur; quandoque suppurat; inde abscessus vastissimi, cutis denudatio, debilitas generalis, macies. Curatio difficilis, sanitatisque redditus tardus esse solet; saepe mors inevitabilis est. Quum sola adest glandularum inflammatio nihil, aut parum periculi habetur; ea quippe post aliquod temporis lapsum resolvi solet.

Statimac morbus appareat, sedulo ei subveniendum est, ne ulterius increscat. Quapropter si primae viae sordent, cito quo fieri potest, purgandae sunt. Emesis praesertim commendatur utpotequae, dissipato cutis spasmo, sudorem moveat, lymphaticosque tumores solvat. Neque pro opportunitate negligenda phlebotomia. Cave tamen ne aegrotantis vires nimis infringantur. Si vero morbus progreditur, atque ingravescit, tepefacien-

dum quoque est. Ad quod recte conducunt cataplasmata emollientia, aut splenia laxantibus, et si dolor urget, anodynis liquidis intincta. Auxilio quoque sunt leves frictiones ex oleo olivarum, vel amygdalarum dulcium.

Inter haec suppeditandae sunt potiones leviter diaphoreticae. Neque negligenda sunt clysmata emollientia, et etiam anodyna. Sunt qui calida pediluvia proponunt ut opportune morbi derivatio obtineatur. Aliquid utilis quoque praestare potest lactatus, aut artificialis mammarum suctio.

Quae nisi sufficiant sanguis directe a parte detrahendus est hyrudinum ope; istae quoque prosunt ad vulvam admotae, praesertim quum menstrua sufflaminentur.

Etsi traditis auxiliis phlogosis ac dolor benigne dissipentur, quidam tamen in membro remanet infarctus, vel oedematia, quae resolventibus tolli debet. Huc praestant topica stimulantia, vel tonica, qualia sunt fomenta leviter aromatica. Multum etiam utilitatis habent diuretica, praesertim scillitica praeparata, catarthica, in primis rhabarbarum, vel diluentia sulphate, aut acetate potassae saturata. Robur autem aegrae restituitur cortice peruviano, et satius eupepto cibo.

Verum res non semper tam prospere cedunt. Aliquando phlogosis ad suppurationem vergit; tum abscessus plus minus vasti, ac profundi hic,

illicque efformantur, qui iuxta artis regulas aperiendi, atque curandi sunt. Finita autem suppuratione, membrum leni compressione indiget, ut tegumenta rursus agglutinari queant. Interim aegrae vires, uti supra monitum est, restaurari debent.

(B) *Angioleucitis chronica.*

Aliquando angioleucitis chronicum characterem assumit; nimirum symptomata generalia vel sympathica, quibus morbus comitari solet, sensim dissipantur; partis etiam dolor, calor, et quidem levis rubor, quo saepe cutis suffunditur, minuuntur, delentur; tumor autem remanet; imo in dies excrescit. Pars durior, renitens evadit; textus cellularis alteratur; affectae glandulae lymphaticae vel indurantur quasi scirrhosae fiunt, vel remollescunt, atque suppurant; hinc abscessus, cutis ulceratio, sinus, etc. Interdum glandulae violenta inflammatione denuo corripiuntur in horrendam gangraenam desinente.

Talis morbi conditio per sat longum temporis spatium perdurare solet. Novis dein accedentibus caussis, angioleucitis iterum exacerbatur, iterumque mitescit; unde affecta pars saepe ad ingens volumen evehitur. Quum morbus abdomi-

nalia membra occupat, crus ac pes talem interdum formam adipiscuntur, ut quamdam similitudinem afferat cum elephantis cruribus; hinc *elephantiasis* nomen. Generatim cutis sanam, ac incolorem se exhibet; interdum autem subflavis, foedisque crustis, aut verrucis obducitur; rubrofusco colore hic illicque notatur; variis locis etiam exulceratur; tandem morbus in leprem convertitur.

Licet morbus corporis extremitates frequentius occupet, in aliis et partibus ille manifestari potest. Is observatus fuit in vultu, collo, pectore, mammis, abdomine, a quo diffundi solet ad testes, vel ad scrotum, quod ideo ad ingens volumen interdum evehitur. Morbus externa quoque genitalia foeminea occupare potest.

Neque semper morbus sub adeo tristi aspectu se prodit. Aliquando intra limites levis, ac chronici erysipelatis phlegmono-oedematosi, cuius praeterea species assumere videtur, circumscribitur; cunctans est, neque ullomodo animalem oeconomiam inficit; per annos quidem protrahitur, nisique interiora viscera quoque afficiantur, lethalis evadit.

Lymphatica vasa praeter morem dilatata, ac lympha redundantia extispicio apparent; eorum parietes molliores facti sat facile lacerantur; telae cellularis loculi humore replentur crasso, ac

glutinoso ; cutis quoque solito spissior, ac densior, interdum fere cartilaginea est.

Generatim chronica angioleucitis curatu difficilis est. A topicis irritantibus, vel stimulantibus abstinendum est. Prosunt autem emollientia, vel adstringentia. Auxilio quoque sunt punctiones, vel satius acupunctura, quibus serum educitur. Fatendum tamen, has saepenumero nimiam irritationem inducere. Quandoque convenire possunt hyrudines, quum scilicet phlogosis exacerbatur.

Inter haec, si nulla viget primarum viarum irritatio, administranda sunt purgantia drastica, vel actuosa diuretica, quibus morbus utiliter derivatur, aut revellitur.

Quum autem nihil prodest, atque morbus alicui membro circumscribitur, unica salutis spes in amputatione ponenda. Fatendum heu! quidem operationem raro felici successu coronari; morbus enim post operationem vel in alia corporis parte declaratur, vel interiora organa phlogosi corripiuntur, quae sensim aegrum ad ineluctabile fatum conducit.

(c) *Leucoadenitis seu bubo.*

Usus apud pathologos invaluit, ut glandularum lymphaticarum praesertim sub cute positarum inflammatio, ac tumor, nimirum leucoade-

In quanto alla forma od havvi semplice infiammazione delle ghiandole, ed è flemmonoso ed il tumore si manifesta maggiore, e differisce dalla semplice infiammazione invece il tumore è [illegible] è minore e corrispondente alle ghiandole infiammate, il colore della pelle è naturale, il che non accade nel flemmonoso. Nel bubone edematoso si conosce per la più [illegible] ed il tumore è eziandio voluminoso. Il bubone scirroso è [tumore?]

nitis, bubonis nomine designetur. Bubones dividi solent quoad caussas, quibus cientur in idiopathicos, sympathicos, et symptomaticos; quoad formam sive speciem in phlegmonosos, oedematosos, scirrhoideos; quoad phlogosis indolem in acutos, chronicos, et gangraenosos.

Bubones idiopathiei immediatam glandularum irritationem, vim istis illatam, ictum, compressionem sequuntur, vel post longum iter (bubo inguinalis).

Sympathici dicuntur bubones, quorum caussae sunt aliae irritationes plus minus ab affectis glandulis longinquae. Huc referuntur bubones inguinales a simplici genitalium irritatione, diuturniori pedum in aquam calidam immersione, laboriosa catheteris in urethram immissione, vesicantibus surae applicitis, membrorum abdominalium ulceribus; bubones axillares a digitorum, mammarum, aut brachiorum vulneribus, panaricio etc.; bubones cervicales a dentium dolore, carie, oris ulceribus producti.

Symptomatici sunt, qui pestilentiali tabe, vitio scrophuloso, cancerotica, (rheumatica) vel syphilitica lue oriuntur.

Bubo acutus iuvenes, robustos, et sanos homines prae caeteris cruciat. Tumor ab exordio exiguus celerius crescit, acrius calet, acerbius dolet; durus, et renitens est, subrotundus, ad basim latus, et in fastigio acuminatus. Mox inflam-

Il bubone cronico o lo è dal bel principio come negli scrofolosi o seguito l'acuto.

matio ad vicinam quoque telam cellulosam propagatur; unde eius renixus, cutisque rubor. Dolor in dies maior fit, ad vicinia progreditur, atque motum impedit; tum varia febris acerbitas pro aegri aetate, et viribus, pro glandularum profunditate, contiguarumque partium irritatione. Bubo huiusmodi cito plus minus ad resolutionem, vel suppurationem, vel gangraenam tendit.

In bubone autem chronico tumor ab exordio irregularis, magis minusve durus est; dolor saepe nullus; calor in cute naturalis. Elapso autem quodam temporis intervallo, levia apparent in glandula inflammationis indicia; dolor est tollerabilis; calor modicus; tumor levis; color pallido-violaceus. Interea inflammatio lente ad suppurationem progreditur; nonnumquam telae cellularis ambitus oedematis adinstar intumescit; cutis tandem emollitur, extenuatur; mox abscessus rumpitur, atque pus cum albumine concreto fluit.

Chronicus bubo senibus, infirmis hominibus, et praesertim infantibus scrophulosis familiaris est; diutissime haeret, antequam ad resolutionem, vel ad suppurationem diduci possit; efficacissimis etiam remediis saepe resistit; dolor, quo stipatur, minus ab intimo naturae molimine, quam a pressis nervorum ramusculis oritur.

(Plurimi refert varias istas bubonum species rite discernere. Ex dictis facile bubo acutus a chronico

La gangrena affetta primitivamente il tessuto cellulare

distingui potest. Bubo idiopathicus praegressa glandularum irritatione; symptomaticus, indagato aegri habitu, vitio, vel lue, qua contaminatur; sympathicus per anatomem, detecto glandularum cum locis prius affectis consensu, innotescit.

Neque minoris est momenti bubonem ab aliis tumoribus distinguere, ut turpissimi vitentur errores, in quos ceteroquin peritos artis magistros delapsos esse pervulgatur; hic ergo praecipua, quibus illi tumores differunt, signa recensere convenit.)

Bubones eo celerius progrediuntur, quo citior, aut validior inflammatio est. Idiopathici saepius ad resolutionem; scrophulosi ad suppurationem; venerei plerumque ad resolutionem, aut suppurationem, raro ad gangraenam, aliquando ad scirrhum, vel omni medela rebellem, indurationem vertunt. Nonnumquam pus intra tumorem, partesque huic vicinas sinus agit; tunc bubones facile fistulosi evadunt.

(Idiopathici, vel sympathici bubones raro periculosi sunt, nisi glandulae vehementer irritatae fuerint. Scrofulosi maiorem diuturnitate, quam acerbitate molestiam inferunt. Venerei eo curatu faciliores, quo recentiores, et acutiores sunt. Chronici, ni tempestiva medela debellentur, indurescunt, et facile in cancrum degenerant. Fistulosi eo periculosiores, quo profundiores.)

La cura deve da principio essere prontissima per prevenire la cronicità della malattia
Difficilmente si richiederanno attrazioni generali, ma locali

Bubonum medela aliquantulum discriminatur pro varia eorum specie. Idiopathicus eadem ac phlegmone methodo sanatur. Sympathicus, sublata primigenia affectione, antiphlogistica quoque desiderat. Si dolor urget, anodynis mitigandus est; et si gangraenae periculum est, eam idoneis auxiliis reprimere convenit. Si tumor ad suppurationem tendit, manifestà puris fluctuatio expectanda est. Tum raro ferro opus est; pus enim solo naturae molimine erumpit.

Bubones lenti, vel chronici remedia, quae discussoria vi pollent, requirunt; qualia sunt cataplasmata facta e farinis resolventibus sic dictis decocto florum chamoemeli exceptis, cui saepe murias sodae, vel ammoniacae addi potest; linimentum volatile, quo tumor semel, vel bis in die inungitur. Sunt etiam, qui emplastrum ex foliis recentibus cicutae, vel ceratum eiusdem plantae commendant. Praeterea, si bubones scrophularum sunt comites, antiscrophulosa quoque remedia requirunt. Quod si resolvi nequeunt ad suppurationem ducendi sunt: quod bene faciunt emplastra mercurio, sapone, vel alia stimulante materie conflata. Quibus tamen abstinendum est, si tumor nimis incalescit; tunc enim ad emollientia potius recurrendum est, quo melius suppuratio moveatur. Quod si tumor hisce omnibus resistat, causticum huic infigendum est.

Quando cataplasmi si continueranno fino a che intiera sia la suppurazione, quindi si aprirà col ferro se la suppurazione è intiera, o col caustico se vi saranno ancora leggiere durezze per cui sia necessaria maggior suppurazione

e se il bubone è indurato
Se il soggetto è sifilitico o scrofoloso si usano i rimedj specifici, per es. nella scrofola si usa il mercurio calomelano e specialmente le preparazioni di jodio come il jodio di potassa alla dose di gr. ij iij ecc.
Per uso esterno si raccomanda anche il linimento di Boerhaave che consta di ammoniaca [illegible] di ℥ß e d'olio d'oliva ℥ij. Bisogna che questo rimedio [illegible] asciutta [illegible] perchè questo linimento agirebbe come caustico. Si usa anche l'idrodato di potassa, oppure si fa una mistura d'idrodato di potassa e di mercurio [illegible] l'uno e l'altro secondo che pare che l'individuo sia piuttosto scrofoloso o sifilitico.
Si usa anche l'empiastro [illegible] e si lascia 10. 15 giorni sulla parte [illegible] si cangia, o si usa l'empiastro di cicuta e di sapone, [illegible] l'uno e l'altro

Talora i detti mezzi non bastano, ed allora si può ricorrere ai detergenti i quali si ripetono le 2 o 3 volte; se questi non bastano si ricorre al caustico al numero di 2 o 3 e generalmente questi bastano.

Utcumque reserato abscessu, si tumoris integumenta denudata sunt, caustico lapide, nimirum nitrate argenti consumari debent; sic partium vitalitas excitatur, atque promptius cicatrix promovetur. Quandoque vero inversae vulneris orae rubent, atque calent; tum rursus emolliendum est.

Iniezioni detergenti come decotto di china, soluzione di sublimato, di camomilla

Saepe contingit, ut praesertim in bubone chronico sinus efformentur; qui si iniectionibus detergentibus, ac methodicae pressioni resistant, iuxta artis regulas aperiendi, atque curandi sunt.

Caput XI.

Phlebitis.

Moriggi, Cresimbeni ed altri si sono di questa particolarmente occupati e ciò principalmente per avere osservato l'infiammazione nelle vene di cadaveri.

La flebite o è traumatica o spontanea. Rig. [illegible] o flemmonosa, la quale è più ricorrente.

Phlebitis a veteribus omnino praetervisa, a recentioribus autem intimius perspecta morbum sistit, qui maximam meretur medicorum sollicitudinem. Phlebitis enim frequentius, quam quod vulgo creditur, contingit; morbis quamplurimis sociari solet; saepe chirurgicas operationes consequitur. Quandoque, ni prompte reprimatur, cito lethalis evadit.

Inflammatio nunc solam internam venae mem-

branam erysipelatis adinstar; nunc totam parietum crassitudinem afficit. In primo casu phlogosis celerius progreditur, citoque etiam lethalis fit. In altero casu ea lentius incedit, atque ad telam cellulosam quoque venam circumcingentem utplurimum diffunditur.

Phlebitidi favet praesertim varicosa venarum conditio; saepe incognita systematis generalis ratio. Ei frequentissime occasionem praebet phlebotomia; dein contusio, laceratio, compressio, ligatura, varicum excisio, iniectio in earum cavum substantiarum irritantium, absorptio saniei vel puris mali moris. Phlebitidem etiam promovet puerperium praesertim laboriosum, metastasis aliqua; interdum caussa incognita. Nonnumquam phlebitis artritidis comes est.

Symptomata localia sunt dolor, qui a venae portione primitus affectae ad eius ramos, rarius inferiores, crebrius superiores, in primis ad truncum praecipuum diffunditur. Affecta vena dura, nodosa, ac immobilis evadit. Si haec superficialis est, totus eius cursus erysipelaceo vestigio notari solet; quandoque erysipelas late diffunditur, totumque membrum pervadit, atque phlegmonosum etiam fieri potest; inde totius membri tumor, dolor, atque calor adauctus etc. Inflammatio saepe ad suppurationem vergit; hinc abscessus hic illicque secus venae cursum. Febris

La suppurazione può farsi o nella stessa cavità delle vene, ed allora devono obliterarsi, o solo all'esterno. Nelle vene più piccole ordinariamente si fa una suppurazione ulcerativa, dal che ne deriva poi [illegible]

Il pus è sovente misto col sangue..

quoque maior, aut minor pro varia inflammationis vehementia oriri solet; pulsus celeres, duri evadunt; facies rubro suffunditur colore; adest cephalalgia, interdum delirium; saepe accedit gastro-enteritis, vel symptomata manifestantur, quae typhoideam morbi naturam indicare videntur.

Levis venae inflammatio generatim resolvitur; intensa utplurimum suppurat. Saepe vena obcaecatur; hinc membri infarctus, vel oedematia. Venae non secus ac arteriae, et nervi, licet affectum membrum vasto horrendoque sphacelo corripiatur, gangraena immunes servantur.

Phlebitis spontanea, et diffusa frequenter lethalis est; quae vero exteriori vel locali irritamento promovetur levior esse solet, minorique periculo stipatur.

(Interna venae membrana rubra, crassa, densa, ac fungosa extispicio conspicitur. Ea facile a media tunica separatur; haec etiam solito crassior, ac densior apparet. Exterior vero membrana rubra, ac tumens est, saepeque purulentum, vel sanguineum infarctum exhibet. Venae cavitas variis concretis humoribus repletur; inde eius obcaecatio, atque in funiculum rubro-fuscum conversio.)

Levis ac circumscripta venae inflammatio ab exordio topicis frigidis, et adstringentibus superatur. Quum autem vehemens est, vel nimis pro-

greditur, ad emollientia, hirudines, et, si res desiderat, ad generales quoque sanguinis missiones confugiendum est. Ad coërcendam phlogosim quidam pressionem, quidam incisionem venae supra, ac subter affectam huius portionem commendant. Utraque autem methodus incerta; actuosa antiphlogistica medela omnium tutissima. Si abscessus contigerint, isti iuxta artis regulas cito quo fieri potest, aperiendi atque curandi sunt.

Portò l'esempio di un giovine veterinario che preso da flebite nella mano e nel braccio con formazione di ascessi, di modo che il prof.re Gallo fu costretto ad aprirne [illegible] e la malattia durò 3 mesi. La flogosi era limitata ai grossi tronchi, i quali [illegible] e la [illegible] passò a [illegible] più tronchi minori.

L'esito dell'infiammazione maligna è sovente gangrenoso. Havvi però differenza tra la gangrena prodotta dall'intensità e malignità della flogosi. Così in un soggetto sano dopo un flemmone acutissimo può osservarsi la gangrena ma questa è accompagnata da sintomi acutissimi; all'incontro in un soggetto cachettico etc. può manifestarsi la gangrena senza previi sintomi tanto acuti.

ARTICULUS SECUNDUS

INFLAMMATIO MALIGNA

Caput I.

Inflammatio maligna vel gangrenosa *in genere.*

Inflammationis malignae doctrinam tradituri, non immorabimur in omnibus enucleandis opinionibus, quae passim a pathologis in medium adductae fuerunt circa eiusmodi inflammationis naturam. Omnibus de hac re missis commentis, ea tantum, pro re nostra, expendemus, quae ex observationibus rite institutis, sanisque pathologiae legibus probabiliori coniectura fluere videntur.

Quocirca una cum Tommasini arbitramur inflammationis malignitatem pendere a peculiari, sive naturali, sive acquisita propter perniciosam, ac deleteriam causarum indolem, vel propter

infiammazione maligna è una flogosi complicantesi con una cattiva costituzione dei solidi e degli umori, ob quod ec.

praegressum alium morbum solidorum constitutione, humorumque, et praesertim sanguinis crasi; ob quod, capillaribus affectis vasis, uti et vitalibus viribus ad phlogisticum impetum sustinendum, moderandumque imparibus factis, vel humoribus corruptis, vita plus minus cito in affecta parte destruitur.

Ex quo intelligitur, cur inflammationes malignae frequentius, ac facilius contingant in debilibus, cacothicis, scorbuticis, aliave quadam labe affectis hominibus; in iis qui quaedam loca praesertim nosocomia inhabitant, vel alimentis carent, vel pravis utuntur.

Saepe inflammationes huiusmodi ciet materies deletrix, nimirum quoddam principium morbificum, malignum, semper heterogeneum, aliquando contagiosum, quo tota corporis oeconomia inquinatur: impura gastrica colluvies. Interdum inflammatio maligna alterius morbi est crisis, vel sequela. Quibus omnibus in adiunctis organico-vitalis solidorum ratio, sive status plus minus affici, humorum crasis quodammodo mutari, nervorum efficientia laedi, aut minui necessario debet.

Ex dictis facile patet symptomatum species, atque natura, quibus inflammatio eiusmodi stipari solet. Revera dolor generatim minor est; si vero ab initio vehemens apparet, mox minuitur, saepeque etiam cessat. Color ab exordio ru-

ber, mox in obscurum, fuscum, aut violaceum mutatur; calor est minor, vel etiam nullus; pulsus frequens, parvus, lentus, exilis, irregularis, cum virium generalium languore.

Febris generatim naturam adynamicam, ataxicam, vel typhoideam portendit. Nulla fere est in sanguine cotenna; cito linguae tremores, tendinumque subsultus oriuntur; pars inflammata livida, violacea evadit; maculae nigrae, vel phlyctenae humore atro rufo plenae apparent; gangraena imminet, qua peracta, ingravescunt generalia symptomata, quibus ni prompte, ac probe occurratur, succedit ineluctabile fatum.

Quibus omnibus facile innotescit inflammatio maligna. Haec praeterea distinguitur a phlogosi simplici in gangraenam etiam propter morbi vehementiam ruente, quia in ista ab exordio usque ad finem morbi, adest generalis virium excitatio, nisi inflammatio conspicuam afficiat nervorum portionem; distinguitur etiam a simplici, et passiva congestione, aliisque morbosis capillarium sanguineorum conditionibus, sub quibus pars quidem tumet, rubet; sed nulla hic est symptomatum acerbitas, vel malignitas.

Praeterea, quo aequior instituatur malignae inflammationis diagnosis, sedulo perpendendae sunt caussae praegressae. Praeterea investigari debet num inflammatio ab interna, vel ab externa

caussa foveatur; num ea sit contagiosa, vel non; epidemica, vel sporadica; primaria, vel secundaria: nimirum vigente quadam febre adynamica, vel ataxica; quae sit symptomatum vehementia, atque natura: quae demum phlogoseos forma, an erysipelacea, vel phlegmonosa, pustulosa, tubercularis; nam inflammatio maligna varia sub specie se offerre solet.

Inflammatio maligna utplurimum celerrime progreditur; ea quippe duobus, tribus, quatuorve diebus cursum absolvit, intra quod vel suppurat, vel in gangraenam definit; raro resolvitur. Generatim inflammatio ista multum periculi habet. Periculum vero maius, aut minus imminet, prout maior, aut minor est symptomatum acerbitas, phlogosis extensio, affectae partis praestantia, aut nobilitas.

Inflammatio maligna utpotequae citissime progreditur, promptam medelam expostulat. Exordium ab antiphlogisticis habendum est. Hinc si inflammatio diffusa est, aeger iuvenis, ac robustus, sanguinem etiam mittere praestat. Si ea est circumscripta, vel coërcita, satius est affectae partis admovere hirudines. Universae corporis oeconomiae etiam, prout res desiderat, subveniendum est. Sedulo praeterea attendendum est viis gastricis, atque nervoso systemati, in primis cerebro.

Curatio localis antiphlogistica quoque esse debet. Ab initio iuvant topica emollientia. Confecta vero suppuratione, vel facta gangraena, ea parti admovenda sunt, quae hanc detergere, vel gangraenam coërcere, atque a vicinis partibus separare valeant. Quum autem curatio localis discriminari debet pro varia inflammationis malignae specie, sive forma apparente, ita illam fusius in singulis casibus, de quibus infra dicendum est, expendemus.

Caput II.

Inflammatio maligna in specie.

Inflammatio maligna, uti iam innuimus, vario sub aspectu se praebet; hinc variae eiusdem species. Hae sunt: 1. erysipelas phlegmonosum, seu phlegmone diffuso-maligna a Dunkan sic dicta; 2. pustula maligna; 3. antrax, seu carbunculus.

Caput III.

Erysipelas phlegmonosum, seu phlegmone diffuso-maligna.

Interdum inflammatio textus subcutanei adeo ab uno puncto late, ac successive diffunditur,

ut non modo universum membrum, verum et respondentem trunci partem quam citissime pervadat, summo plerumque cum vitae discrimine; siquidem inflammatio fere semper in gangraenam ruit.

Inflammatio huiuscemodi a Dunkan *phlegmone diffusa* nuncupatur, atque maximam cum *erysipelate phlegmonoso* sic dicto analogiam alit; imo ex eiusdem auctoris sententia, unum, eumdemque morbum constituunt; revera ambo ad inflammationes malignas vulgo referuntur.

Caussae praedisponentes, non satis notae. Hisce tamen referri possunt loci valde inhabitati, aër impurus, alimentorum pravitas, vel inopia, tristia animi pathemata, similiaque.

Caussae vero efficientes frequentiores sunt venae sectio, ligatura, vulnuscula a scalpello tabo cadaveroso foedato illata, nonnullorum insectorum morsus, quidam humores, qui a vivis corporibus separantur, acres substantiae celluloso textui directe applicitae. Eam etiam, data quadam opportunitate, ciere interdum valent simplicia vulnera, contortiones, vel quodvis aliud externum irritamentum; saepe caussa incognita.

Symptomata generatim discriminantur in variis aegrotantibus. Ea distinguuntur in *localia*, et *generalia*.

Symptomata localia sunt maior, vel minor affectae partis intumescentia, quae longe, alteque plus minus successive diffunditur; tumor sub pressione cedens, hac vero ablata, resiliens; quidam saepe effusionis, vel crepitationis sensus; cutis interdum decolor, saepius vero rubra, vel etiam violacea, phlyctenisque hic, illicque disseminata; calor frequenter naturale minor. Vulnusculum, si quod est, modo dilatatum, suppurans, modo perfecte coalitum apparet.

Ubi vero suppuratio, gangraenave contingant, eadem indicia patent, quae hasce terminationes revelare, alias diximus.

Symptomata *generalia* raro praecedunt; frequentius consequuntur localem laesionem; atque *typhoideam* morbi naturam semper portendunt.

Inflammatio, ni levis sit, localique laesione dependat, quo in casu resolvi adhuc potest; utplurimum suppurat; crebrius in gangraenam abit; unde affectae partis sphacelum, generalis adynamia, saepeque mors. Prognosis itaque generatim infausta.

Curatio localis duplici cardine volvitur. 1. Locale irritamentum, sive contagium, venenum, vel quid simile, si fieri potest, a vulnere avellendum, destruendum. 2. Phlogosis compescenda, debellanda, ubi haec iam exardescat.

Venenum, vel contagium exhauritur per suctum, vel per cucurbitulam; destruitur per caustica. Causticum actuale potentiali anteponendum.

Subortae inflammationi medetur topicis antiphlogisticis. In initio morbi prosunt frigida adstringentia. Si phlogosis nimis exardescat, emollientia anteponenda. Plurimum praeterea praestant hirudines, et etiam, ubi inflammatio alte diffundatur, cucurbitulae scarificatae: hisce enim a profundioribus partibus morbus revellitur. Quandoque prosunt vesicantia, et iuxta Morand, et Dupuytren, cauterium actuale.

Quum effusionis indicia patent, humoris exitum scarificationum ope cito promoveatur. Istae enim, licet intempestivae, id utilis semper praestare videntur, quod humoribus viam parant, prout isti effunduntur, atque saepe inflammationem coërcent, circumscribunt, facilioremque denique topicorum, sive emollientium, sive maturantium applicationem reddunt. Caeterum iteratae observationes Dunkan, Alloran, Hutchinson, aliorumque, utilitatem huiusce curandi methodi satis comprobare videntur.

Curatio interna generatim anceps est; quidam enim stimulantem, quidam controstimulantem, quidam denique mixtam curandi methodum commendant. Singulis equidem methodis morbum interdum bene cessisse constat. Nihilominus mode-

rata antiphlogistica medela caeteris generatim anteponenda, cui alia pro re nata addi remedia poterunt. Proptereaque optimo auxilio sunt potiones diluentes, subacidae, leviterque catharticae, moderatae sanguinis detractiones, similiaque. Confecta vero suppuratione, vel suborta gangraena, ea intus administrari possunt, quae incitant, et roborant; qualia sunt cortex peruvianus, extracta amara, vinum, aliaque huiusmodi. Nam puris resorptioni, eiusque deleteriae in universam oeconomiam actioni strenue opponi refert.

Esternamente gioveranno le incisioni

Caput IV.

Pustula maligna.

Hanc quidam cum carbunculo maligno confundunt; quidam vero distinguunt animadvertendo pustulam malignam nunquam spontaneam esse; verum semper a locali caussa, sive a peculiari contagio extus insito eam produci; antracem vero a caussa generali deletrici prius absorpta, vel in vivo corpore progigni. ma può anche essere prodotto da [illegible]

da morsic. di animali ecc.

Praedisponentes caussae sunt debilitas, inopia; queis addenda quaedam hominis conditio, sive

S'intende per pustula un tubercoletto cutaneo prodotto da infiammazione del volume di [illegible] il quale passa alla suppurazione, e talvolta si cangia in una specie di vescica contenente umore

status. Ita prae caeteris morbo eiusmodi obnoxii sunt coriarii, laniones, villici, veterinarii, et generatim, qui animalia curant, eorumque exuvies attrectant.

Caussa efficiens est peculiare contagium, quod ex animantibus maligna febre enecatis emanat, atque homini contactu, vulnere, vel insectorum morsu communicatur. Mirandum sane est, quod contagium pellibus, pilisque sic adhaereat, ut plures per annos nocendi facultatem servet.

Partes omnes nudae, frequentius vultus, collum, et extremitates; aliquando lingua, dorsum dicto contagio vitiari possunt.

Symptomata variare solent pro varia morbi periodo. In initio nihil in parte, praeter molestam pruriginem, apparet. Paullo post cuticulam in vesiculam nigrescentem, vel in plures distinctas sero rutulo plenas extollitur sensim crescentes usque dum sponte, vel scabentibus unguibus rumpantur; tum prurigo intermittit.

Prout autem morbus progreditur, localis irritatio adaugetur; tuberculum plus, minusve prominens, durum, mobile, lenticulare extollitur. Color autem cutis naturalis adhuc servatur, si tumoris centrum sub vesiculam excipias, quod modo subflavum, modo sublividum, vel granosum se sistit. Prurigo molestior; calor urens evadit; tumor sensim grandescit; tela cellulosa in-

flatur; unde emphysema non crepitans, elasticum, renitens.

Tandem gangraena suboritur, quae non solum cuti propagatur, verum etiam sub ista occulte progreditur, quin tamen nulla appareat telae cellularis inflammatio. Tum calor, et dolor partis minuuntur, quibus succedit torpor, vel stupor.

Si morbus bene cedit, atque gangraena limitatur, febricula oritur cum cutis madore; inflammatio escharam cingens apparet, quae in suppurationem abiens, quidquid mortui est a vivis partibus separat, atque subsequens ulcus cito ad cicatricem tendit.

Si vero res male cedit, tumor ad ingentem molem pervenit; symptomata febris acutae nervosae manifestantur; alvus vel supprimitur, vel nimis profluit; mox anxietas, syncope, subdelirium manifestantur; morbo tandem finem imponit ineluctabile fatum.

Pustula maligna ob quamdam cum carbunculo maligno similitudinem facile cum hoc confundi potest; verum praevia caussa, febris, quae semper carbunculo praeit, dum pustulam semper consequitur, satis errorem dissipare valent. Confundi etiam potest cum erysipelate aedematoso; ast praevia vesicula, sive punctus distinctus, a quo inflammatio incipit, atque ab eo ad partes vicinas diffunditur, luculenter morbi naturam ostendit.

Morbi gravitas variat pro varia aegri aetate, temperamento, viribus; pro tumoris sede, mole, multiplicatione; pro coeli temperie.

Pustula, quae in capite, vultu, collo, plusquam quae in membris est periculi portendit.

In primis, ut mali reprimatur impetus affectam partem protinus scarificare, atque adurere oportet. Aduritur autem vel candente ferro, vel muriato antimonii liquido, vel potassa pura; dein ulcus sicut cetera adusta curatur.

Si vero non nihil contagii superest, pars adhuc intumet, causticum rursus applicandum est; sed prius crustam decussatim incidere, eiusque segmina tollere convenit, ut causticum in vivas partes agere possit.

Quum pustula maligna ingravescit, quaedam inflammationis signa manifestari solent; tum alii topica antiphlogistica, emollientia; alii topica excitantia parti superdanda esse, contendunt. Priora melius convenire videntur; caute tamen iis utendum est.

Quamdiu morbus saevit abstinendum est. Si aeger iuvenis, robustus, ac plethoricus est, aliquantulum sanguinis mittere iuvat. Si primae viae sordent emesis, vel catharsis cienda; haec vero nocent, si venter profluit. Deinde potus aciduli, atque hordacea, similiaque utiliter propinantur.

Si iam febris adynamica, vel acuta nervosa supervenit, vel vitales aegri vires collabuntur, eorum tum opus est, quae leniter corroborant, et stimulant, qualia sunt cortex peruvianus, camphora, aliaque eiusmodi. Cautissime tamen haec omnia administranda sunt; nam nimia reactio oriri potest.

Caput V.

Carbunculus, sive antrax.

Carbunculus sic appellari solet, quia pars affecta admodum calet, rubet, posteaque nigrescit. Eum antracem Graeci vocant. In omnibus corporis partibus manifestari potest; crebrius in ima cervicis fossa, vultu, collo, dorso, membris.

Quidam numquam a locali verum semper a generali vel interna caussa produci autumant, quemadmodum a deleteria substantia, vel absorpta, vel intus sub alterius morbi processu procreata. Unde a pustula maligna sic dicta discrimen; haec enim iuxta horum auctorum sententiam semper a locali caussa contagiosa fovetur.

Praeterea quaedam adest carbunculi species, quae a pestilentia producitur; carbunculus ideo

pestilens vocari solet, de quo suo loco. Carbunculus in *malignum* sic dictum, et in *pestilentem* tribuitur.

Antraci favent quaedam loca, praesertim nosocomia, sirius ardens, alimentorum pravitas, inopia, etc. Ei occasionem praebet materia quaedam deletrix vulgo sporadica, aliquando epidemica prorsus incognita, quam quidem interdum, quidam numquam contagiosam volunt; impura gastrica colluvie, praesertim alimenta ex carnibus animalium carbunculo, vel maligna febre enecatorum. Interdum alterius morbi crisis, vel sequela antrax est.

In initio tumor fere nullus; calor autem in parte ingens, ac dolor acutissimus. Postea tumor plus minusve increscit, circumscribitur, alteque diffunditur; tum durissimus, media parte ruberrimus, ad basim roseus apparet: eius acumini supercrescit vesicula livida ichore subobscuro plena, cito in crustam nigram, nunc mollem, nunc duriorem abiens, pellucido, pallido, leviterque inflammato limbo circumcinctam. Symptomata generalia sunt nausea, vomitus, syncope, an- Sint. di gastricismo
xietas, virium feriatio, vultus resolutio, decolo- lingua sporca, [illegible]
ratio, cephalalgia, pervigilia, delirium, pulsus parvus, depressus, febris adynamica, vel ataxica. Hisce omnibus facile tumoris indoles, atque malignitas innotescit.

Generatim Chirurgi nihil melius esse rentur, quam protinus tumorem adurere. Nihilominus nuperiores quamplurimi arbitrantur, numquam prius tam acerba medela utendum, quam antiphlogistica methodus experta fuerit. Ob id in initio morbi commendant topica antiphlogistica emollientia, hirudines ad tumoris basim, similiaque; hisce enim inflammationis impetus quadantenus refrenatur, vel saltem circumscribitur morbus. Nunquam vero irritantibus, vel stimulantibus topicis utendum est, utpote quae semper nocent, quod carbunculi malignitatem augeant. Ubi antiphlogistica inania sint, partem affectam adurere convenit; huius enim destructione morbi malignitas tollitur, vel saltem minuitur; inflammatio in benignam, licet intensiorem convertitur, quae mox in suppurationem abiens, partes mortuas a vivis placide separat.

prius scarificare inde urere

Caustica vero, quibus utimur, sunt vel ferrum candens, vel murias antimonii liquidi, vel potassa depurata, quae tumori iuxta nonnullos adhuc intacto applicantur. Semper autem scarificandum est, quum crusta multum crassitudinis habet; quo in casu causticorum actio nulla foret, quoniam hanc caro viva sentire nequit. Deinde cataplasma emolliens, et anodynum superimponitur. Si prima ustio non sufficit, iterum adurere convenit.

Quum gangraena limitata est, suppurationem arte movere praestat, quo facilius quidquid mortuum est a vivo undique diducatur. Ad id generatim conducunt eadem cataplasmata emollientia, et anodyna, quae supra proposuimus; queis utiliter sociari possunt unguenta laxantia, vel digestiva sic dicta. Quum ulcus plane mundatum est, id ut caetera ulcera simplicia curari debet.

Curationi locali generalis quidem curatio accedere debet. Quamobrem in initio si aeger robustus ac iuvenis est; si febris concomitans phlogisticam indolem plane portendit, sanguis avara tamen manu detrahendus est; siquidem phlogisticus processus perbrevis esse solet; secus inflammationis impetus potius controstimulantibus, nimirum potione tamarindorum, tartaro emetico epicratice sumpto, similibusque moderandus est. Quum debilitatis signa apparent, aegri vires erigendae sunt iis, quae roborant, vel excitant, nempe cortice peruviano, vino, camphora, etc.

(A) *Carbunculus pestilens.*

Carbunculus huiusmodi a praecedenti non differt, nisi ob caussam, quae illum producit. Caussa enim pestilentia semper est.

Carbunculus pestilens rarius ineunte, vel de-

sinente; saepius ingravescente epidemia nascitur. Eius naturam praevia pestis satis revelat.

Memoratus carbunculus eo malignior, quo crebrior aut vastior; plerumque cito lethalis est.

Quum morbus symptomaticus sit, praecipua medela in primarium morbum dirigenda; extus autem nisi ea, quae phlogisticum impetum moderare valent, applicare licet, qualia sunt topica emollientia, anodyna, etc. Quidquid irritanti vi pollet, absolute reiiciendum. Si morbus primarius in melius vergit, atque externa gangraena limitata est, eadem facienda sunt, quae supra de carbunculo maligno proposuimus.

ARTICULUS TERTIUS

INFLAMMATIO CHRONICA

Caput I.

Inflammatio chronica in genere.

Si vocabulum spectas, inflammatio chronica illa est, quae diu perdurare solet. Vocabulum autem alio quidem sensu sumendum; (nimirum praeter morbi diuturnitatem, quae sane praecipuam atque evidentiorem sistit eiusmodi inflammationis notam, alia quidem maioris fortasse momenti hic perpendenda veniunt, quae morbi naturam, sive essentiam propius respiciunt, et, quod magis interest, ad rectam eius diagnosim, aptioremque therapeiam necessario conducunt. Revera minus hic phlogistici elementi, quam alius magis reconditae, potiorisque morbi conditionis ratio habenda est. Proptereaque si acuta

Può farsi cronica una infiammazione o per particolare vizio scrofoloso, sifilitico etc. che la sostiene, o per flogosi acute non bene curate

inflammatio ob symptomatum vehementiam, rapidumque morbi cursum, vel ob promptiorem exitum maximam efflagitet medentis sollertiam, non maiori indiget cura inflammatio chronica, quippequae ob reconditam, incertamque eius indolem innumeris erroribus viam parare solet.) Praeterea ob multiplices, ac varias eius terminationes, vel sequelas, morbi alii exinde consequi possunt, quorum medela perdifficilis utplurimum est. Huc spectant fere omnes laesiones organicae sic dictae, ulcera, sinus, fistulae, neuroses pleraequae, etc. Diathesis rheumatica, strumosa, cancerotica, etc. ad chronicas inflammationes quoque referri possunt; istae siquidem ab iteratis, ac successivis phlogisticis processibus iuxta Broussais, produci, ac sustineri videntur.

Textus omnes organici chronica inflammatione affici possunt; frequentius qui obscura vitalitate donantur, vel vasis sic dictis albis abundant, quales sunt glandulae, et vasa lymphatica, textus cellularis, ligamenta, etc.

Chronica inflammatio dividi potest in primariam, et secundariam. Primaria dicitur, quae ab eius ortu characteribus chronicae inflammationis propriis iam pollet. Secundaria ea vocatur, quae acutae inflammationis est consectaria; quod variis modis evenire potest, de quibus suo loco

dicendum est. Hic tantum de chronica inflammatione primaria sermocinabimur.

Chronicà inflammatio primaria raro idiopathica; saepius symptomatica, vel spontanea est. Ei vel maxime favent lymphaticus corporis habitus, foemineus sexus, aetas infantilis, habitatio in locis humidis, ac depressis, desidiosum vitae genus. Eam autem sensim producit vitium quodlibet, in primis scrophulosum, et rheumaticum, virus syphiliticum, etc. Vix efficientes caussae externae ad eam promovendam concurrunt; possunt autem istae vel etiam leves morbi evolutionem accelerare.

Inflammatio chronica primitiva phlogisticis symptomatibus vix stipari videtur. In initio aeger morbi plerumque inscius est, nisi pars affecta maxima polleat sensilitate, vel quamdam expleat functionem animali oeconomiae vel maxime necessariam.

Progrediente autem morbo, pars affecta parumper intumescit, leviterque dolere incipit; tum morbus sub vero eius aspectu se praebet. Interdum phlogisticus motus hucusque lentus, et obscurus vehementior evadit, qualis in acuta inflammatione visendus se praebet; mox denuo ille deprimitur, iterumque augetur, et sic deinceps. Quae morbi mutationes praecipuum chronicarum inflammationum stygma constituere v.-

dentur. Ex quo intelligitur cur febris, quae tales inflammationes consequitur typum intermittentem plerumque assumit; raro autem motus sympathicos excitant.

Generatim chronica inflammatio varias exhibet notas, itemque varios exitus habet pro variis organis, aut textibus, quos afficit; ea raro resolvitur; fere nunquam in gangraenam ruit; saepius intimam laedit partium compagem, sive texturam; inde variae laesiones organicae, quarum naturae variare adhuc solet pro varia partium fabrica, atque vitalitate. Quum inflammatio chronica in suppurationem abit, nunquam verum ac genuinum pus, sed humor densior, quasi serosus, aut lymphaticus, vel aliter ab illo degener scatet. Tum si inflammatio textum cellularem occupat, oritur abscessus lymphaticus sic dictus; si membranas serosas, vel mucosas, maiorem seri, vel muci vix alterati quantitatem promovet; unde hydropes, diarrhoea, catharrus, etc. Quandoque dicta inflammatio secretionem harum membranarum omnino pervertit, intimam harum compagem plus minusve ac diversimode laedit, alterat; hinc tubercula, ulcera, opacitas ac spissitudo, induratio, fungi, polypive, etc.

Eiusmodi inflammationis diagnosis utplurimum obscura, praesertim si illa profundiores partes occupat; saepe res prius elucidari nequit, quam

morbus ita iam adoleverit, ut affectum organum valde laesum sit. Sedulo investigandum est, num aliquod in corpore virus, aut vitium haereat, a quo morbus producatur; tota enim sanationis spes in generalis vitii destructione ponitur.

Prognosis varia esse solet pro varia morbi extensione, gradu, vetustate, sede, et exitu, pro varia aegri aetate, et constitutione. Hinc periculum eo magis imminet, quo maior est in affecta parte, totoque corpore vitae torpor, affectum organum vitae magis necessarium, subsequens organica laesio peior, qualis esset scirrhus, carcinoma, etc.

Raro, ineunte morbo, curatio instituitur; quum enim ille utplurimum inter initium lateat, tarde ideo aeger ad artis auxilia confugere solet. Ab exordio medela leviter antiphlogistica esse debet. Sanguis etiam, prudenti tamen manu, mitti potest, praesertim si aeger iuvenis est. Magis autem prosunt hirudines, vel etiam, si inflammatio profundiores partes afficit, cucurbitulae scarificatae. Iuvant etiam topica adstringentia, leviterque resolventia. Quae quum inania sint, ad revellentia confugiendum est, qualia sunt vesicantia, vel caustica tum eidem affectae parti applicita, tum ab hac plus minusve longinque admota.

Praecipuus autem curationis cardo in eo si-

stere debet, ut vitium inflammationem promovens apta metodo eradicetur.

Demum curatio varia esse debet pro vario exitu ad quem inflammatio tendit, nec non pro varia sede, quam occupat; de quibus omnibus singillatim suo loco dicendum est.

Caput II.

Phlegmone chronica, sive abscessus lymphaticus sic dictus.

Sic appellatur a Neotericis levis, obscura, lentaque inflammatio textus cellularis in serosam, vel lymphaticam suppurationem plerumque abiens; abscessus exinde ortus a veteribus *frigidus*, a nonnullis etiam *lymphaticus* dicitur, quatenus eum ab effusa lympha, praevia vasornm lymphaticorum disruptione, vel erosione fieri arbitrantur.

Talis morbi sedes sunt partes omnes, quae cellulari tela circumfluuntur; raro caput; saepe collum, pectus, dorsum, lumbi, membra, musculorum interstitia.

Caussae praedisponentes sunt telae cellularis laxitas, vitalitatis inertia, lymphaticus corporis

Qui è pus = piuttosto fluido, e non vero pus, poichè l'infiammazione non è genuina.

habitus. Occasionales autem caussae sunt vitia recondita, quemadmodum scrophulosum, rheumaticum, syphilitum, etc. Revera inflammatio utplurimum spontanea est. Interdum etiam promoveri potest a vi corpori illata.

In initio morbi nulla fere sunt inflammationis indicia; calor, rubor, dolor, vel deficiunt, vel profunde latent, lenteque progrediuntur; unde aeger morbi plerumque inscius est. Prout autem suppuratio movetur, humor in cellularem textum recolligitur; tunc pars plus minusve intumescere incipit. Tumor autem lente crescit, lenteque magis diffunditur, quam circumscribatur; unde fluctuatio obscura. Progrediente morbo, cutis emollitur, extenuatur; puris tandem fluctuatio apparet. Generatim etiam indicia extant alicuius labis, quae tumori originem praebuit.

Abscessus eiusmodi tumores alios mentiri potest, nimirum herniam, aneurysma, abscessum symptomaticum, seu per congestionem ita dictum, similiaque. Quamobrem, ne Chirurgus turpiter decipiatur, sedulo tumoris naturam explorare debet. Praeterea inquirere debet, utrum aeger aliqua labe foedatur.

con tumori cistici, ascesso sanguigno, fungo ematode

Phlegmone chronica utplurimum suppurat; nam suppuratio, utpotequae difficile praesagitur, vix

praecaveri potest. Abscessus autem eo tardius efficitur, quo maior vitae torpor est.

Abscessus iste eo periculosior est, quo vastior, ac quo magis in affecta parte, totoque corpore vita torpescit; tunc enim metus est, ne aeger in febrem hecticam habeat. Verumtamen observatione constat, aegros tali morbo, licet gravissimo, interdum perfecte convaluisse. Reserato abscessu, fistula quandoque remanet.

Raro, ineunte morbo, curatio instituitur; siquidem raro aeger ad medicinam tempestive confugit. Curatio vero antiphlogistica esse debet; idcirco, si res desiderat, sanguis etiam e vena mittendus est. Praeterea iuvant topica antiphlogistica, adstringentia, inter quae palmam portendit aqua vegeto-mineralis; auxilio quoque sunt hirudines, vel melius cucurbitulae scarificatae. Quae ubi inania sint ad vesicantia, caustica, moxam confugiendum.

Intus controstimulantia, praesertim iuxta Samson digitalis administrari debet. Prae caeteris autem si quid vitii in corpore haeret, quo morbus foveatur, illud apto remedio eradicandum est.

Ubi iam suppuratio moveatur; aeger autem iuvenis, robustus, bonaeque constitutionis sit, in iisdem antiphlogisticis remediis quadantenus pergere fas est; hisce enim tumoris resolutio non-

numquam obtinetur. Quum haec omnia irrita cesserint, atque abscessus sensim grandescat, tempestivius, quam tardius puri exitus conciliandus est; huius enim mora, utpotequae maiori textus cellularis, partiumque adiacentium destructioni favet, noxia semper est. Praeterea spontanea abscessus apertura, nisi post sat longum temporis lapsum fieri solet.

Alii aliter censent circa rationem, qua reserari abscessus debet. Quidam enim ferrum; quidam causticum commendant. Verum utraque ratio pro variis circumstantiis aequo convenire potest. Apertura autem in decliviori, ac prominentiori loco semper instituenda.

Caustico secundum artis regulas imposito fieri generatim opinatur, ut latior puri concilietur exitus, atque stimulatis ab eo integumentis, suppuratio bonae notae promoveatur. Propterea que abscessus latera, pristina vitalitate recuperata, subiectis partibus facilius coalescunt.

Quum ferrum adhibetur, cura quammaxima habenda est, ut apertura, quo fieri potest, exigua sit; latior enim utplurimum nocet, utpotequae aëris ingressui in abscessus cavitatem faveat, maioremque inducat irritationem; hinc phlogosis plerumque mali moris, vel gangraena. Quapropter acu triquetra, vel tenuissimo scalpello, vel lanceola, cute prius extensa, pertunditur. Si ab-

scessus parvus, et circumscriptus est, omnem purulentam materiem una vice educere licet. Si autem vastus, et diffusus est, eam ex intervallo extrahere convenit. Sunt etiam, qui, facta tenuissima apertura, per cucurbitulam humorem exhauriendum esse censent.

Educto humore, illico apertura cerato obtegenda est. Quidam autem tumori superimponunt, vel etiam in cavum abscessus iniiciunt aliquid eorum, quae leviter incitant, suppurationemque moveant; qualia sunt infusum, vel decoctum aromaticum, cataplasmata eiusdem naturae, etc. Quidam vero maturiori fortasse consilio ea commendant, quae futuram irritationem, inflammationemque avertunt, aut compescunt, sicuti aqua vegeto-mineralis, et, pro re nata, etiam hirudines.

Apertura utplurimum cito coalescit, abscessusque revertitur. Quod ubi contingat, vel eadem apertura specillo denuo renovanda, vel nova, ut supra, instituenda est. Generatim successiva puris collectio minor semper fit, atque tumor eo magis circumscribitur, ita ut iste post iteratas nonnullas punctiones penitus dissipetur.

Si abscessus iam satis imminutus, ac circumscriptus est; pus autem bonae notae apparet, quod intra decimam quintam, vel vigesimam diem contingere solet, aperturam dilatare licet, quo facilius humoris exitus promoveatur. Item agen-

dum, si factae aperturae in fistulas mutatae fuerint. Mox ea omnia, pro re nata, facienda sunt, quae de abscessu acuto supra praecepimus.

Ast res non semper tam prospere procedit. Quandoque contingit, ut, evacuato humore, tumor doleat, cutis intendatur, atque atro-rubro colore extus obducatur, febris mali moris, gangraenaque suboriantur; unde maximum vitae discrimen. In hoc casu, remisso quolibet irritamenti genere, iis omnibus tum extus, tum intus utendum est, quae novam hanc inflammationem refrenare valent. Quo facto, aptis auxiliis affectae partis, totiusque corporis vitalitas erigenda, sustinendaque est. Tum auxilio sunt cortex peruvianus, extracta amara, victus nutriens, moderatus vini usus, similiaque.

Evenit nonnunquam, ut ossa adiacentia, tum ob morbi intensitatem, tum ob eius sedem, tum ob quamdam aliam caussam carie tententur. Quo in casu morbus curatu difficilis admodum est; plerumque febris hectica consequitur, cui finem imponit ineluctabile fatum.

Abscessus symptomaticus, seu per congestionem.

Abscessui lymphatico quodammodo affinis abscessus quidam est *symptomaticus*, vel per *congestionem* vulgo dictus.

Is fit quum purulenta materies ab inflammato loco ad remotissimas, declivesque partes sensim delabitur.

Abscessui symptomatico favent telae cellularis laxitas, permeabilitas. Occasionem vero praebent inflammatio quamdam editiorem corporis partem occupans, plerumque ossium, in primis vertebrarum caries. Hinc abscessus in imo dorso, lumbis, coxis, inguinibus, summo femore, anique margine prominens.

Symptomata sunt tumor undique mollis, fluctuans, lente crescens ad immodicam etiam molem, sensus expers, dolor autem maior, vel minor, sed profundus in parte plus minus remota, qua inflammatio saevit, vel caries ossa rodit.

Cave tamen, ne cum chronica lumbagine dolorem istum confundas; dolor rheumaticus utpote qui musculos torquet, intermittens, minusque profundus est.

Caeterum, tumoris situs, exordium, progressus satis naturam morbi indigitare valent.

Prognosis infausta semper est; nam vel purulentus humor in abscessu retinetur; tum macies, colliquatio, febris hectica totum aegrum depascitur; vel abscessus aperitur; tum ob aëris in cavum introitum, cito inflammatio mali moris gangraenaque suboriuntur; unde mors ineluctabilis, eoque citior, quo abscessus propior est puris origini.

Curatio anceps et difficillima, utplurimum inanis. Revera, quum in initio saepe morbus lateat, neque cognoscatur nisi post longum temporis spatium, utplurimum medicina sero paratur.

Nulla prius abscessus symptomatici sanatio obtineri potest, quam primigenia, remotaque suppurationis caussa penitus destructa fuerit. Inter quod abscessus nequaquam aperiendus est; imo apertura, spontanea quo fieri potest, retardanda balneis frigidis, adstringentibus, vel, si inflammatio, aut ulceratio minatur, topicis antiphlogisticis; aperto enim abscessu, cito gangraena, febris hectica, macies, diarrhoea, mors. [illegible]

Ubi vero abscessus aperiendus sit, parva acu triquetra, vel tenuissima scalpelli cuspide uti oportet: nam angustissima puri via danda est, ut impediatur aëris introitus; quo nihil peius est.

Dein amara, tonica, eaque omnia administranda sunt, quae vitam prorogare possunt. Item agendum est, ubi abscessus crepuerit.

Caput IV.

Fistula in genere.

Saepe inveterati, maleque curati abscessus, in ulcus desinunt altum, angustum, canaliculatum, rectum, aut flexuosum, quod sinus aut fistulae nomen habet.

Cuius rei caussae esse solent ingens ob nimiam in abscessu puris moram cellulosae telae destructio, cutis extenuatio, internae abscessus superficiei ulceratio, callositas, vel quaevis alia degener organico-vitalis conditio, difficilis puris exitus propter angustiorem, aut parum declivem aperturam, partis mobilitas, aponeurosium, tendinum, aut cartilaginum denudatio, mortificatio, caries, aut necrosis, receptaculi cuiusdam aut cavitatis splancnicae, aut ductus secretioni vel excretioni inservientis perforatio. Fistulae quoque occasionem praebent externa corpora foris intromissa, carnibusque haerentia.

fistola quando comunica con qualche cavità, e ha un apertura esterna stretta dotato di margini callosi

Ubi sinus, aut fistula adest, continuo pus per unicam, pluresve plerumque callosas aperturas stillat; abscessus aut ulcus minime, vel tarde detergitur, neque ad cicatricem progreditur, sed pus aut sanies iugiter, maiorique copia secernitur, quam continui solutio sinere videtur.

Iam haec omnia morbi naturam satis indicare videntur. Nihilominus quo res melius elucescat, exploratione opus est. Itaque dimitti specillum in fistulam convenit, ut quo tendat, et quam alte perveniat, scire possimus. Qua methodo detegi quoque potest, an ad os usque fistula perveniat, idque carie exesum fuerit. Investigandum praeterea est, num in plures partes fistulae penetraverint: quod facile docet varia, atque idonea partis positio dum specillum in fistulae aperturam demissum diversimode quoque, sed prudenti manu dirigitur, ut quo versus et quousque tendat, dignosci possit.

Quae nisi sufficiant, quia tortuosi nimis sinus sunt, aqua tepida syphone prudenter iniicienda est. Haec enim se per omnes anfractus insinuat, et si fistula sub corporis superficie decurrit, cutis elevatio, vel fremitus varium docebit iter; si vero profundius penetrat, cavi magnitudo iniectae aquae quantitate aestimabitur. Cautus autem chirurgus esto sive syphonem, sive specillum adhibeat, ne rudius haec instrumenta per

fistulae orificium impellat; nam vias, quae non aderant, facere posset.

(Fistula chronicus morbus est, nec unquam spontanea cicatrix fit, nisi mali caussa natura, vel arte tolli possit. Fistula autem eo peior est, quo vetustior, et quo propior organis, quorum erosio periculum ostendit, aut curationem difficilem et longam reddit; qualis illa est, quae os, vel cartilaginem, vel tendinem laesit, quae articulum occupat; quae ad vesicam, vel ad intestina, vel ad stomachum, vel ad thoracem, pulmonemve penetrat. Expedita autem curatio est in fistula simplici, recenti, et intra carnem, eoque magis expedita, si aeger iuvenis, ac robustus est.)

Totum hic artis auxilium, triplici cardine volvitur. 1.° Ut liber puri concilietur exitus; 2.° Ut interna sinus, aut fistulae cavitas mundetur; 3.° Ut mundatae partes contiguae fiant, quo citius, faciliusque coalescere possint.

Primae autem indicationi satisfieri nequit nisi removeantur omnia, quae puris exitum impediunt. Itaque si fistulae orificium angustius est, dilatari debet. Quam ob rem adhiberi solet scalpellus, aut spongia praeparata, aut cathaereticum, qualis est trochiscus e minio. Si fistulae fundus declivior est, pus in cavo propria gravitate retinetur. Quod ut moveri possit, aliquando partis situm mutare satis est; sic ad exemplum sinus aut fistula femoris

Si prepara la spugna in 2 modi:
1° Si prendono fette di spugna e s'immergono nella cera liquida e messe sotto il torchio si riducono a pezzetti analoghi a pezzi di tela, questi si modellano relativamente all'apertura: allora la spugna imbevendosi degli umori acquista un volume doppio triplo etc. e così dilaterà l'apertura: ma se la cera ovvero abbondi, impedisce l'assorbimento.
2°. ~~L'immerge~~ S'ummetta un pezzo di spugna, si stringe e si [illegible] legandola con un filo, così diminuito il volume di molto a [illegible] un pezzetto, unto con un po' d'unguento acciò non irriti s'applica all'apertura: ma piuttosto dopo un dato tempo [illegible] si stringe il chirurgo prende un escarotico una trocisco di minio: con questo che lo speziale tiene preparato sotto forma di [illegible]

Se l'introdurre nell'apertura si condono gli oti- me
il mezzo più spediente è tagliar collo scalpello.

deorsum vergens, et ad genu terminatus, facile curatur, substrato sub poplite molli pulvinari, quo demissius inguen, quam genu esset.

Quum aeger aliter decumbere, aliterque membrum collocare nequit, inferior fistulae pars secanda est, ut pus, saniesque nova apertura sponte elabi possint; et si incertum est, ubi nam inferior fistulae pars lateat, aqua tepida prudenter iniicienda, vel orificium per viginti quatuor horas sic obturandum est, ut nihil exire queat; tum enim collectus humor in loco declivi tumorem faciet, et, ubi secandum, indicabit.

Secunda indicatio postulat, ut interna sinus, aut fistulae superficies mundetur, et ad simplicis vulneris conditionem reducatur. Sordes itaque si quae sunt purgandae, et callositates resolvendae; quo spectant medicamenta quae detergendi, vel digerendi vim habent; qualia sunt terebinthina, vel aliud simile balsamum, quod cum ovi vitello miscetur, additis pro re nata melle, aut vino, aut aceto, aut aliis eorum, quae leniter stimulant. Ex iis componitur solidum molle, liquidumque remedium, quod in fistulam immittitur, aut per diversos alios rivulos prudenter compellitur.

Totam vero sinus aut fistulae cavitatem puram esse cognoscitur, si pus album, leve et aequabile fluit; si lintea eius orificio applicita nihil saniei vel ichoris offerunt; si non male olent. Quod

ubi contingit, a digestivis vel detersivis prorsus abstinendum est; tunc enim ista plus nocerent, quam prodessent, quod inter carnes interposita harum unionem impedient.

Tertia demum indicatio requirit, ut mundatae partes contiguae fiant. Verum ut ea contiguitas obtineatur, adhiberi solet colligatio, quae a sinus quidem fundo incipiat, finiatur autem in eius orificio, cautela tamen adhibita, ut pars sine dolore comprimatur; sic enim pus, quod adhuc subest, facile emulgetur, neque aliud colligitur. Itaque accuratissime investigandum est, ubi nam sinus aut fistulae fundus lateat.

Quo facto, sedulo perpendendum est, num conglutinatio pulchre procedat. Quod facile obtinetur, si circa ipsum sinum, aut fistulam neque dolor sentitur, neque tumor apparet; sed totus locus aequabilis, sinus doloris expers est, et puris probe cocti paullulum in orificio videtur.

Haec est methodica, vulgatissimaque sinus aut fistulae curatio. Plurimi vero casus sunt, in quibus ea nullius utilitatis est, sive quod fistula ab osse vitiato nascitur, aut interior eius superficies adeo callosa est ut se non facile depurari sinat; sive quod sic per carnem sinus decurrit, ut fundus eius premi nequeat, vel altius penetrat, ut ad ultima dimitti digestivum, aut detersivum non possit, sive quod sinus tortuosi sint, vel

multiplices. Tunc enim magis in manu, quam in medicamentis praesidium est. Propterea que tegumenta incidenda sunt, quo facilius idonea medicamenta nudatis partibus applicari possint. Quod porro facilius est, si fistulae sub cute transverse feruntur, quam si recte intus tendunt. Igitur in fistulam dimitti sulcatum specillum debet, supraque id eam incidi. Si flexus reperiuntur, hi quoque simul specillo, et ferro persequendi sunt; idemque faciendum, si plures se quasi ramuli ostendunt, ut nullae latebrae maneant.

Sic fistula in ulcus apertum mutata, ea dein omnia facienda sunt, quae istud ad vulneris simplicis conditionem reducere valeant.

LIBER II.

GANGRÆNÆ, ULCERA

ARTICULUS PRIMUS

GANGRÆNÆ

Caput I.

Gangraena in genere.

Vera cuiusdam partis mors gangraena dicitur; haec ideo multum differt a partium paralysi, vel etiam asphyxia, in qua tantum vitalitatis torpor, minime vero abolitio est.

In organo gangraena correpto nullus pulsus, nullus motus, nullus calor, nulla circulatio, nulla demum organica functio, vel actio superest; spontanea vero sequitur decompositio, vel putredo, quae mollitie, livore, nigredine, foetoreque cadaveroso, uti aiunt, manifestatur.

Quidam gangraenam dividunt in *humidam*, et *siccam*. Humidam vocant, quum partis putredo, vel quasi maceratio extat: siccam, quum mortua pars ita arescit, ut scalpello magis, quam viva resistat.

Altri chiamano sfacelo allora quando è intiera la distruzione di organizazzione, e di vita

Ubi autem membrum aliquod plane et ad os usque emortuum est, *sphacelus* vulgo dicitur..

Caussae omnes, quae gangraenae occasionem praebent, duplici modo agunt; vel enim directe vitale principium, aut incitamentum plus minus cito absumunt, uti in quibusdam gangraenis spontaneis, et in iis a contagiosa, aut delectrici caussa productis; vel organicam partis compagem ab exordio destruunt, uti in gangraena a combustione, aut contusione. Aliquando utraque caussarum species simul agere videtur, uti in gangraena ab inflammationis impetu.

Vitale autem incitamentum aboletur, vel ab intercepto humorum praesertim sanguinis fluxu: vel ab innervationis, sive vis nerveae defectu; hinc gangraena familiaris est hominibus, quibus cerebrum, vel medulla spinalis commota sunt, vel typho, aut peste afficiuntur, vel gelu rigent, vel scorbuto laborant, vel saenio gravantur. Facilius autem intercipitur humorum progressio; difficilius aboletur innervatio; hinc gangraena a prima caussa frequentior; ab altera rarior est.

Solent Pathologi gangraenam in varias species tribuere, prout illa a variis caussis producitur. Sunt autem istae: 1. gangraena ab inflammationis impetu; 2. gangraena ab inflammationis malignitate; 3. gangraena a partium compressione; 4. gangraena ab intercepto fluidorum cursu; 5.

gangraena a congelatione; 6. gangraena scorbutica; 7. gangraena senilis; 8. gangraena spontanea, vel contagiosa, uti ea a secale corrupto producta, et *putredo nosocomialis.* Hisce sat distinctis gangraenae speciebus ea quidem addenda esset, quae vehementem contusionem, vel combustionem sequitur; sed de hisce in tractatu de vulneribus.

Tradita gangraenae divisio summi porro momenti est, quoniam praeter vitae abolitionem, et organicae compagis destructionem quaedam in singulis gangraenae speciebus perpendenda occurrunt, quorum cognitio maximam symbolam in morbi curatione confert. De singulis itaque breviter dicendum est.

Caput II.

Gangraena ab inflammationis impetu.

Gangraena eiusmodi frequentius contingit in partibus, quae tela cellulari abundant, praesertim quum istae aponeurosibus involvuntur, uti in femore, in brachio, etc. Tunc enim aponeuroses suprapositae inflammatam partem arctius constringunt, premunt, omnemque vitalitatis influxum in hac destruunt.

Grangraenae praeterea vel maxime favent frigida adstringentia, acria emplastra, et narcotica intempestive partibus affectis applicita, et plus quam caetera illam promovet inflammationis impetus, vel saevities, quae reprimi nequeat.

Imminente gangraena partis calor imminuitur; tumor collabitur; color ruber in obscurum, fuscum, aut violaceum mutatur; sensus et motus cessant; phlyctenae apparent; carnes prius mollescunt, dein nigrescunt, tandem in putredinem abeunt cum summo foetore. Quae omnia eo citius manifestantur, quo vehementior est phlogosis: hinc in iuvenibus celerius, quam in senibus sphacelus procedere solet, quod actuosior in illis, debilior in istis sit vita. Gangraena praeterea plus minus late, et alte proserpit, prout maior, aut minor est inflammationis extensio, atque profunditas.

Itaque ex praegressa inflammatione, et consectaria partis affectae mortificatione gangraena dignoscitur. Considerandum praeterea est, quonam in loco gangraena sedeat, et quousque proserpat: num limites a natura positi sint, nec ne. In primo casu partes mortuae extus a vivis rubra zona separantur.

Generatim gangraena infausta est, praesertim si aeger senex, aut infirmus, vel mali habitus

Il limite si conoscerà da una [illegible] zona rossa etc., la quale zona si dovrà far passare in supperazione, e così col tempo la parte morta si separerà dalla viva.

est. Sphacelus gangraena periculosior; isque lethalis est, si ad interiora organa tendat.)

Incepta gangraena totis viribus satagendum est, ne ulterius procedat; quod antiphlogisticis prudenter, et recte adhibitis obtineri potest: et ubi pars affecta aponeurosibus involvatur, hae incidendae sunt, ut carnium suppositarum constrictio tollatur.

Limitata itaque gangraena, perpendendus est superstitis inflammationis gradus. Si haec nimis adhuc saevit refrenare; si languet erigere oportet, quo facilius vitiatae partes a sanis separentur. Erigitur autem inflammatio tonicis, vel excitantibus, qualia sunt aromatica fomenta, lotiones ex vino, decoctoque cortice peruviano, quibus etiam addi potest spiritus vini camphoratus. Caute tamen haec omnia adhibenda sunt, quoniam vicinarum partium inflammationem exasperare queunt. Inter haec mortuae partes usque ad vivas incidendae quoque sunt, ut istae remediorum actionem sentire possint. Ne autem vitiata pars in putridum tabum diffluat, peruviano, quercusque cortice in pulverem extenuato inspergenda est; si quid dein mortui secedit, a vivo caute detrahere oportet.

Demum si membrum integrum ad ossa usque sphacelo afficitur, extra limitem, quo sanum a vitiato distinguitur, extirpandum est, Triste qui-

però bisogna che la gangrena già siasi limitata, eccetto nella gangrena traumatica.

dem artis auxilium, sed una vitam servandi spes consolatur.

Caput III.

Gangraena ab inflammationis malignitate.

Alio loco de maligna inflammatione, eiusque sequelis iam sermo fuit. Pauca ideo de gangraena, quae eiusdem inflammationem sequitur, hic dicenda supersunt.

In primis animadvertere praestat, malignam inflammationem, a qua dein gangraena procedit, variam exhibere speciem; modo enim erysipelacea, modo phlegmonosa, modo tubercularis, et pustulosa est. Nunc extimam tantum membri superficiem, nunc profundiores eiusdem partes, vel totam crassitiem occupat; hinc morbi symptomatum, atque exituum varietas.

Adventante gangraena, maculae nigrae, citoque proserpentes, vel levis oedematia apparent, prout phlogosis superficialis, vel profundior est; pulsus debiles fiunt, universae vitales vires collabuntur; queis mox accedit delirium placidum, singultus, sudor frigidus, mors.

Gangraena ista celerrime progreditur; paucis enim diebus cursum absolvit. Periculum maius, aut minus esse solet prout gangraena vastior, et profundior est, aut levior, et minus diffusa; prout aegri vires deficiunt, aut vigent; nam ubi gangraena coërceri, mortuumque a vivo separari nequeat, tota corporis substantia corrumpitur; hinc mors inevitabilis.

Tam diro morbo protinus aptis auxiliis occurri debet. Naturae primum succurrendum est, ut mortuum a vivo separare valeat. Quamobrem si partes vicinae valida inflammatione afficiantur, haec emollientibus moderanda est, ut benigna suppuratio moveatur. Contra si nullum in limitibus inflammationis signum est, hanc idoneis remediis excitare convenit. Si vero gangraena totam membri crassitiem occupat, amputatione opus est; haec autem numquam institui debet, donec certi inter vivum et mortuum definiti sint limites; secus gangraena in mutilati membri extremitate iterum manifestaretur cum summo vitae discrimine.

Caput IV.

Gangraena a compressione.

Quum pars quaelibet diu valideque comprimitur, uti evenire solet, quum aegri diutius in eamdem corporis partem decumbunt, rubrae maculae in primis, dein crustae fuscae, nigrae, violaceae, et gangraenosa ulcera manifestantur; quae omnia facilius contingunt in prominentibus supini corporis partibus, nimirum in sacro, coccyge, magnis trochanteribus, ischiis, spina dorsali, scapulis etc.

Progrediente tempore partes crustis suppositae inflammatione corripiuntur, quae in suppurationem abiens, quidquid mortuum est a vivo separat; morbus tum in ulcus plus minusve vastum ac profundum mutatur.

Periculum eo maius, quo validior diuturniorque compressio est; tum enim vastior, profundiorque carnium mortificatio semper metuenda; hinc maior in dies virium vitalium deperditio, ac difficilior morbi curatio.

Non diffitendum tamen, ulcera, quae crustarum separationem sequuntur, beneficum quandoque sistere naturae instrumentum ad aegrum per-

fecte sanandum; nam ea veluti efficacissima revellentia tum haberi possunt.

Gangraena huiusmodi tamdiu perseverat, progrediturque, quamdiu compressio perdurat. In primis itaque ista, quo citius fieri potest, removenda. Dein ea parti admovenda sunt, quae mortuae crustae separationem promovere valent. Idcirco si inflammatio vehemens est, ei frenum imponere; si segnis, stimulis subdere convenit, qualia sunt fomenta aromatica, unguentum de styrace etc.

Topici emollienti

Separatis crustis, atque deterso vulnere, pars viva per se ad cicatricem tendit; sufficit ideo eam convenienter obtegere, quo ab omni attritu defendatur. Quod ubi non sufficiat, ulcus ad cicatricem secundum artis regulas ducendum est.

alle volte questi ulceri possono far ripetere la malattia principale agendo in questi casi come emuntorj producendo cioè una contrairritazione

Caput V.

Gangraena ab intercepta fluidorum progressione.

Intercipitur fluidorum progressio ligatura vasorum, quibus vita cum sanguine defertur, vel subita, vehementi, continuaque totius membri compressione.

Peracta arteriae vinctura, illico omnis cessat in membro, ad quod arteria distribuitur sanguinis fluxus. Ex hoc puncto imminuitur naturalis membri temperies; cui accedunt oedematia, torpor insensibilitas; mox carnium collapsus, cuticulae desquamatio, lividus color, foetidus odor; tandem mortificatio, dissolutio, putredo nimirum membrum in gangraenam humidam sic dictam abit. Idem pene evenire solet, quum totum membrum fascia in orbem ducta arctius constringitur.

Compressa autem tota membri longitudine, non modo sanguinis, verum etiam lymphae circulus supprimitur; hinc imminuta membri moles, insensibilitas, atrophia, vel mortificatio. Utplurimum gangraena tum adoritur sicca.

Quum compressio vel constrictio arcta et diuturna nimis est, aut tolli nequit, vel partes infra ligaturam aut compressionem positae minorem recipiunt a collateralibus arteriis sanguinis copiam, maius semper est gangraenae periculum. Saepius aegri vita nisi vitiatae partis amputatione servari potest.

Si gangraena vehementem excipit compressionem, qualis interdum apud eos observatur, quorum fracta membra laqueis et ferulis arcte nimis continentur, illa protinus tollenda est.

Post arteriae ligaturam inferior membri portio

pannis laneis involvenda, tepidis corporibus fovenda, ne omnino refrigescat.

Quum vero gangraena praepediri non potest, statim ac limites inter vivum et mortuum praefiniti sunt, vitiati membri portio, prout aegri vires sinunt, resecanda est; nam ni protinus occasio arripitur, haec praeceps fugit; hinc mors inevitabilis.

Caput VI.

Gangraena a congelatione.

Gangraena eiusmodi in partibus potissimum manifestari solet; quae magis a corde distant, qualia sunt manuum, pedumque extrema, auriculae, nasi apex etc.

(Ei vel maxime favent debilitas generalis et lymphaticum temperamentum; occasionem praebet frigus acre, quale hyeme saevit in regionibus borealibus.)

Quum pars aliqua gelu riget, humores in vasis torpore affectis stagnant, congelantur; principium vitale sensim destruitur; hinc partis refrigeratio, insensibilitas, inflatio, livor, mortificatio, putredo etc.

Si ad interna viscera gelu penetrat, totum

corpus horrescit, pallet, torpet, riget; mox sensus hebescunt, motus imminuuntur, tarde humores progrediuntur; sideratus tum vehementer anhelat, invitusque ad placidum somnum protendit, quem tandem excipit ineluctabile fatum. Haec autem omnia citius ociusve contingere solent, prout magis aut minus acerbum frigus est.

Haec gangraenae varietas facile ex dictis cognoscitur. Praeterea praegressa caussa rem elucidare valet.

Quum frigus nisi asphyxiam in parte produxerit, haec, ut gangraena avertatur, protinus perfricanda est aqua frigidissima, vel nive, donec mollescere, calere, rubere, sensumque habere incipiat; tum ea calidis pannis involvenda. Quibus ita peractis, aeger cardiacis refocillandus est, donec sudor appareat.

e si osservi qualche
movimento alla…

Quod si gangraena iam existat, ea omnia facienda sunt, quorum ope quidquid mortui est, facile a vivo separari possit. Ad quod modo conferunt tonica, modo antiphlogistica, prout languent aut exuberant aegri vires. Quod ut facilius obtineatur, partes mortuae interdum scarificandae sunt.

Si ossa denudata prominent, atque solis naturae viribus excidere nequeant, ea resecare oportet.

Caput VII.

Gangraena scorbutica.

Aliquando vitium scorbuticum sive quod negligitur, sive quod male curatur, adeo ingravescit, ut gangraenam in externa corporis parte promoveat, praesertim quum aeger desidem degat vitam, vel senio gravetur, vel loca humida, obscura inhabitet.

Utplurimum gangraena scorbutica in membris abdominalibus manifestatur. Eam praenuntiare solent leves maculae rubrae, aut violaceae, aut nigrae; mox pars dictis maculis notata frigescere, sensum motumque amittere incipit; tandem in aridam crustam mutatur.

Ea gangraenae species lente progredi solet; aliquando crusta a vivis partibus separata desidit; quod bonum est. Saepius affectum membrum magis magisque resecatur, arescit, donec omne vitae principium amiserit.

Hisce omnibus facile gangraena scorbutica innotescit. Rem autem eo vel magis elucidare possunt symptomata, quibus scorbutica labes stipari solet.

Statim ac gangraenae indicia patent, satagendum est, ne ea latius altiusque proserpat. Quam

ob rem, si vires nimis deficiant, aeger roborandus est praesertim meraco, nec non alimentis bonae indolis. Summopere quoque prosunt ea, quibus antiscorbuticorum nomen est. Ubi gangraena certis limitibus circumscribatur, partium mortuarum a vivis separatio aptis auxiliis promoveri debet. Quum totum membrum sphacelo vitiatur, si fieri potest amputandum est.

Quae si bene cedunt, satagendum praeterea est ne morbus recidivus fiat; quod obtineri potest aëris, loci, victusque mutatione, tonicorum, atque antiscorbuticorum usu, corporis exercitatione, aprici loci habitatione, hilaritate; uno verbo eorum omnium usu, quae potiorem humorum praesertim sanguinis elaborationem, normalem partium assimilationem vel nutritionem in aegro promovere sunt potis.

Caput VIII.

Gangraena senilis.

Quum ad decrepitam senectutem pervenerit homo, vires ei deficiunt; vasa praesertim sanguinea indurantur, hinc tarda, vel interrupta sanguinis, aliorumque humorum progressio; hinc

Dupuytren ed altri recenti credono questa gangrena essere prodotta di un'arterite, per avere trovato indizj di flogosi nelle membrane interne dei vasi; però può essere ciò qualche volta, ma non sempre.

vitae cessatio, gangraena iis praesertim in partibus, quae magis a corde distant.

Pars quaedam gangraena senili comminata ab exordio frigescere ac rigere incipit; aliquando tamen acriter calet ac dolet. Hisce mox accedit rubor absque tensione vel tumore; dein torpor, livor; tandem ariditas, nigredo, interdum etiam albedo manifestatur; hinc apud quosdam pathologos gangraenae senilis distinctio in nigram, et albidam.

Inter haec pulsus debiles aliquando intermittentes fiunt. Nullus tamen alius in universali systemate affectus, si lassitudinem excipias, manifestatur. Quae omnia evanescere solent statim ac gangraena coërcita fuerit.

Verum res non semper tam prospere cedunt. Aliquando morbo magis magisque ingravescente, superveniunt delirium, sudor frigidus, et tandem mors. Generatim gangraena senilis lente progreditur; textus affecti raro in putridum tabem diffluunt; utplurimum exsiccantur, arescunt. Tum vitiata pars ad ligni duritiem accedit; unde gangraena sicca.

Diagnosis difficilis haud est, praesertim si provectam aegri aetatem, virium feriationem, symptomata tum localia, tum generalia animadvertas: haec enim omnia rem satis elucidant.

Gangraena senilis semper mali ominis est; ea

quippe proximam vitae dissolutionem praenuntiare solet. Non semper tamen ineluctabile letum infert; aliquando adhuc coërcetur. Tum aeger aliqua sanationis spe consolatur, praesertim si gangraena summam cutem tantum occupat.

Gangraenae senilis curatio difficilis admodum est, quoniam eiusdem caussae aegre removentur. Revera affectae a nimiis annis vires haud facile reficiuntur; et sanguinea vasa praesertim ossea facta pristinam flexibilitatem nunquam recuperant.

Quaedam vero a practicis veluti efficaciora contra hanc gangraenam praebentur remedia; sunt autem ista cortex peruvianus, et opium praesertim, quum dolor nimis urget.

Cutis gangraena solis naturae viribus excidere potest; has ideo aptis auxiliis sustentare sufficit ne penitus deficiant; dein superstes ulcus curandum. Si gangraena ad os usque pervenerit, supra id, quod inflammatione circumscribitur, si aegri vires sinunt, amputandum est; secus intra partes mortuas resecari debet. Quod autem gangraena vitiati, mutilato membro, superest, solo naturae molimine ocius tardiusve separari solet.

Caput IX.

Gangraena contagiosa.

Modo traditis gangraenae speciebus aliae addendae, quae a non sat cognita caussa, saepe deletrici, interdum etiam contagiosa producuntur; qualis est gangraena veneris comes, aut sequela; ea, quam gerunt barbararum gentium sagittae, vel crudelis quorumdam serpentum morsus; gangraena humida, quae in nosocomiis grassari solet, ideoque *gangraena nosocomialis* nuncupatur. Huc etiam spectat gangraena, quae corrupto secali (segala cornuta) tribuitur.

De gangraena venerea suo loco diximus; gangraena a venenatis sagittis, vel serpentum morsu nostris regionibus prorsus incognita. Quaedam itaque expendemus de gangraena a corrupto secale, et de putredine nosocomiali.

(A) *Gangraena a corrupto secale.*

Interdum sub quodam tempestatis, vel coeli influxu et praesertim in nonnullis regionibus secalis grana adeo depravantur, ut venenata fiant. Eorum enim spicae degenerant, nigrescunt, et a naturali forma recedentes quamdam cum gallinaceis calcaribus similitudinem habent; unde ab Italis *segala cornuta*, a Gallis *seigle ergote* eiusmodi secale dictum fuit.

Quum autem villici secale non satis hoc vitio mundato utuntur, sicca livida, nigraque gangraena corripiuntur, quae a digitis pedis, vel manus incipiens sensim ascendit, donec universum corpus invaserit.

Quidam censent, caussam eiusmodi delectricem primum actionem suam irritantem exerere in arterias; inde arteritis, a qua dicta gangraena, quemadmodum senilis, vel alia spontanea gangraena interdum producitur. Nerveum quoque systema prae caeteris affici videtur.

Gangraenam eiusmodi comitari solent lassitudines, faciei pallor, abdominis tumor, ac induratio, mentis imbecillitas; quandoque spasmus delirium, deiectionum foetor, pulsus depressio, vel debilitas ingens.

Morbi duratio varia esse solet. Is enim nunc plurium mensium, nunc paucorum solum dierum

spatio absolvitur. Generatim multum periculi habetur; namque affecti membri destructio utplurimum inevitabilis est.

Curatio anceps est, quoniam morbi natura non satis explorata habetur. Aliquando prodest moderata antiphlogistica methodus tum generalis, tum localis, praesertim si arteritidis symptomata accedunt. Generatim maximo auxilio est opium. Prosunt quoque diaphoretica, emetica et blanda purgantia. Plerique auctores commendant intus vinum, corticem peruvianum, theriacam etc., extus autem topica stimulantia, et aromatica.

(B) *Gangraena seu putredo nosocomialis.*

Aliquando vulneribus, atque ulceribus peculiaris accedit morbosa conditio, propter quam carnes sensim eroduntur, absumuntur sic, ut vasta, horrendaque continui solutio interdum emergat. Quod cum in nosocomiis praesertim contingat, *gangraena* ideo, vel satius *putredo nosocomialis* vocatur.

Gangraenae eiusmodi favere videntur biliosum, ac melancholicum temperamentum, tristia animi pathemata, cibi defectus, aut depravatio, vitium scorbuticum, debilitas a praegresso morbo, similiaque.

Caussa autem efficiens non satis cognita. Quidam peculiare contagium incusant; inde eam per (quod experientia [illegible] confirmat) contactum praesertim instrumentis, linteisque sordidis, putridove tabo coinquinatis communicari putant. Quidam autem miasmaticae, vel deletrici, minime vero contagiosae substantiae tribuuntur. Utcumque res se habeat id certissimum est, quod morbus utplurimum epidemice grassetur, praesertim in vastis nimiumque populosis nosocomiis, quum ex ventis perflari nequeant vel quum anni tempestas humida, ac frigida sit, vel quum aliqua iam superata fuerit epidemia.

Pars, instante morbo, dolere incipit; suppuratio quoque alteratur; nimirum humor stillat subalbus, ac glutinosus; plagae superficies pallidior evadit. Mox accedunt maculae cinereae venereis ulceribus, aphthisve fere similes, quae ab exordio dispersae dein simul coëunt. Vicina cutis intumet, ac rubra, purpureaque zona magis magisque in latitudinem excrescente contegitur. Aliquando malum cito limitatur; utplurimum vero celerrime, horrendoque modo progreditur; ulceris margines indurantur; carnes prominent, atque inflantur, quasi oedematosae fierent; tum earum segmina molliora, subrubra putrido foetuum cerebro similia facta decidunt; saniosum, copiosum, foetidissimumque pus excernitur. Hinc maior in dies ulceris amplitudo; imo ni tanta mali saevities

natura, vel arte reprimatur, vicinae aponeuroses, musculi, tendines, vasa, nervi, periosteum brevi vastantur.

Neque morbus in affectam tantum partem tam horride saevit; tota etiam oeconomia plus minusve coinquinatur. Praeiri solent lassitudo, nausea, anorexia cum lingua alba; cui accedunt anxietas, agrypnia, et tandem febris cum pulsu exiguo, duro, abnormi. Uno verbo fere omnes corporis functiones pervertuntur. Saepe oritur gastro-enteritis.

Gangraenae nosocomialis cursus, atque duratio variare solet pro mali saevitie, vulneris, aut ulceris extensione, corporis constitutione etc. Nunc post tertium, quintumve; nunc post sextum, novumque diem morbus remittitur; interdum aegri res per integrum mensem in peius ruunt; saepe etiam restitui nequeunt. Quum autem res bene cedunt, atque vitales proprietates ad aequam naturae normam redeunt, pus meliorem indolem adipiscitur; dolores mitescunt; ulcus detergitur, et ad cicatricem vergit. Nonnumquam putredo, licet ulcus fere cohalitum sit, denuo manifestatur.

Morbus eiusmodi nunquam periculo vacat. Id autem maius esse solet, quo vulnus amplius est, aegri constitutio, quo deterior; vitales vires, quo infirmiores; aetas, quo decrepita propinquior. Quum morbus cuidam vitio, uti scorbutico, ve-

nereo, scrophuloso supervenit, maximum semper periculum portendit. Quum autem vehementem carnium contusionem, ossiumque comminutionem sequitur lethale esse solet.

Statim ac putredo nosocomialis appareat protinus subveniendum est. Si fieri potest locus mutandus; sin minus aër cognitis artis auxiliis purgandus est. Dein si primae viae sordent ad emesim, vel catarsim, prout res desiderat, recurrendum est. Interea aeger abstineri, vel parco cibo uti debet. Si febris exardescit, auxilio sunt diluentia, uti serum lactis, cui pauxillum nitri, vel sulphatis magnesiae addi potest. Prosunt quoque potus aciduli, limonata sulphurica, tamarindorum decoctio, similiaque, quorum usus omni morbi periodo proficere solet.

Quum autem vires languent restaurandae sunt moderato vini, aut corticis peruviani usu. Nunquam tamen ineunte, vel ingravescente, verum desinente morbo haec dari debent.

Sed multo plus a topicis auxiliis sperandum est. Quidam vulneri ea superponunt, quae vulgo antisepticorum nomen habent. Plerique vero, maturiori fortasse consilio topicis antiphlogisticis utuntur. Fatendum tamen, utrumque remediorum genus utplurimum a morbo superari. Quocirca nihil melius est, quam partem putredine correptam protinus adurere vel ferro candente, vel

muriate antimonii liquido, vel acidis concentratis, uti nitrico, muriatico oxygenato, seu hydroclorico etc. Quo facto, parti adustae cataplasmata, vel fomenta emollientia admovenda sunt, donec benignior suppuratio moveatur. Si prima non sufficiat, altera adustio tentanda, et sic deinceps donec putridum fomitem omnino a parte eradicetur. Quum autem ulcus prorsus est detersum, ea adhibenda sunt auxilia, quae cicatricem promovent.

ARTICULUS SECUNDUS

ULCERA

Caput I.

Ulcus in genere.

Quo ulceris definitio clarior emergat, iuvat ante omnia illud distinguere in primitivum seu spontaneum, et in secundarium, seu accidentale. Singulum enim ulceris genus peculiarem definitionem exposcere videtur.

Itaque ulcus primitivum definiri potest spontanea textuum erosio, cui praecedere solet morbosa dynamica, vel organico-dynamica partis conditio, plerumque peculiaris inflammatio ab Hunter *ulcerativa* dicta, purulentum humorem, nonnunquam etiam sanguinem fundens; nunquam ad cicatricem, sed iugiter in peius tendens; hinc eius a vulnere distinctio, quia semper istud ab externa vi producitur,

cruens est, atque sponte ad cicatricem vergere solet.

Ulcus autem secundarium definitur chronica, seu diuturna plus minusve continui solutio purulentam materiem quoque reddens, quod vulnus per primam, uti aiunt, intensionem non cohalitum, substantiae deperditionem, combustionem, abscessum, gangraenamve sequitur.

Praeterea ulcus dividi adhuc potest in idiopathicum, et symptomaticum. Idiopathicum dicitur, cuius caussa mere localis est, uti cutis denudatio, inflammatio, callositas, fungositas, varix. Symptomaticum sic appellari solet, quia morbi cuiusdam effectus est; huc spectat ulcus a vitio strumoso, scorbutico, herpetico, venereo, aliove productum.

Ulcera sedem habent vel in extima corporis superficie, vel in membranis mucosis, vel etiam, raro tamen, in aliis partibus.

Ulcera externa saepe ad partes profundiores penetrant. Ea in corporis partibus occurrere solent, quae magis a corde distant; hinc horum frequentiam in crure praesertim eorum, quibus perpetuo standi mos est, aut qui vehementem ignis aestum ferre coguntur, aut quorum abdominalia membra quotidie aqua frigida abluuntur, aut qui crura nimium exercent.

Ulcera membranarum mucosarum observantur

in interna palpebrarum, et externa oculorum superficie, in cavo nasi, in ore, in tubo alimentari, in viis aëreis, in utero, in vesica in urethra, etc. Aliquando ea plus minus alte penetrant; hinc vicinarum partium erosio, vel destructio, ossium denudatio, caries, necrosis, etc.

Ulcera variis caussis tum externis, tum internis oriri possunt. Quaelibet autem istae sint, et quavis agant ratione, ulcera, quae exinde emergunt, veluti alterius praegressi mali consectaria iure haberi possunt.

Symptomata, quibus ulcera stipari solent, distingui possunt in localia, et generalia. Symptomata localia adhuc differunt pro varia externa ulceris conditione; idest pro varia forma, dimensione, profunditate, nec non pro varia superficiei, vel marginum organico-dynamica conditione.

Quoad formam ulcera nunc orbica, nunc oblunga sunt, nunc aliam plus minusve irregularem figuram excipiunt. Quoad dimensionem, modo angusta sunt, modo lata, modo etiam vasto protensa spatio, ita, ut maximam membri superficiem occupant.

Quoad profunditatem nunc superficialia sunt, nunc plus minus alte penetrant; interdum etiam recte, vel serpentino modo, nimirum sinuantia ad ossa usque protenduntur.

Quoad superficiei, marginumque organico-dynamicam conditionem ulcera vel pus genuinum, vel saniem, aut ichorem, vel etiam sanguinem fundunt; interdum vermibus scatent; horum fundus nunc pallidus, aut subflavus, nunc rubellus, fungosus se sistit; margines aut denudati livent, aut inflammati rubent, pruriunt, dolent, aut indurati callent, aut fungosi pallent, tument, aut varicibus obteguntur.

Tandem ulcera quoque differunt quoad durationem, seu vetustatem; sunt enim vel recentia, vel plus minus inveterata. Ulceris autem diuturnitas a corporis totius, vel affectae partis inertia, aut depravatione pendere solet.

Generalia vero symptomata, quibus ulcera saepe stipantur, internam caussam, seu generalem labem revelant, a qua illa originem duxerunt. Symptomata itaque ista varia sunt pro varia internae caussae natura.

Generatim ulcus morbus est chronicus; fere nunquam ad cicatricem sponte progreditur. Id itaque perennare solet, vel etiam ad ulteriorem degenerationem tendit.

Ulcerum prognosis discriminatur pro singulis casibus. Tardior enim, aut difficilior ulceris curatio est, prout pars affecta tenuior, a corde remotior, aut exercitatior est; prout substantiae deperditio maior, continui solutio profundior, ve-

tustior, callosior, sordidior, aeger senior, habitatio frigidior, humidior, victus peior est. Res autem contrariae sunt in contrariis casibus.

Ulceris curatio dividi potest in internam et externam. Singulae praeterea variare debent pro variis rerum adiunctis.

Medela eo prius tendere debet, ut caussa, quaelibet ista sit sive externa, sive interna omnino debelletur, aegrique vires ad naturae normam componantur. Ad quod obtinendum varia pro variis casibus convenire possunt; de quibus in singulis ulceris varietatibus fusius dicemus.

Sic autem ulcus probe mundatum facile cicatricem init. Ideoque si superficiale, nec nimis amplum est, linamento simplici cerato inducto, vel etiam sicco spleniolo illud cooperire sufficit, ut ab aëris, atque vestimentorum contactu defendatur. Quum autem carpta linamenta sicca ulceri superponuntur, iuvat prius huius margines teniola cerato leviter illinita obtegere, ne tenella eorum cicatrix scindatur, quum dicta filamenta in singulis medicationibus trahuntur. (Quidam etiam ad promovendam ulceris simplicis cicatricem, ei laminam plumbeam directe applicant, quae ter, quaterve in hebdomada renovanda, ac denuo superdari debet usque ad perfectam ulceris sanationem.)

Ubi sat amplum sit ulcus, atque extremitates

praesertim inferiores occupat, multum prodest oppositos eius margines, iuxta methodum Baytonianam teniolarum agglutinantium ope ad se invicem appropinquare. Totum membrum dein apta fascia circumligandum est. Quod si post deligationem nimiae irritationis signa appareant, haec liquoribus antiphlogisticis, praesertim aqua vegeto-minerali, quibus pars affecta irroratur, moderanda sunt. Quae si non sufficiunt, membrum denuo solvendum est. Omnibus autem in adiunctis partis quies, nec non idonea positio necessaria est.

Quaestio est inter practicos, num ulcera omnia ad cicatricem indiscriminatim perducere liceat. Qua de re sequentia statui posse videtur. 1. Nunquam ulcerum cicatrix promovenda, si organum aliquod vitae maxime necessarium chronico morbo vexatur; tum enim ulcus derivationem exercet perutilem. 2. Ubi ulcera inveterata sint, uberioremque reddant purulentam materiem, semper eorum sanatio pertimescenda est, quoniam tum secretio eiusmodi veluti nova organica actio quasi spectanda est, quae una cum caeteris functionibus naturalibus ad sanitatem quoque tuendam amice conspirare videtur. 3. Duobus supra dictis casibus exceptis, nunquam ulcerum curatio pertimescenda, ideoque ea semper tentanda.

Animadvertere tamen praestat, pericula, de

Quando appajono i sintomi morbosi dopo già guarita la malattia, perciò si deve riaprire.

quibus supra dictum est, posse quadantenus, quadam habita cautela, averti; nimirum ulceris suppuratio cunctanter supprimenda; derivatio non procul ab ulcere, si fieri potest, ope cauterii instituenda; queis addere iuvat levium catharticorum usum, victum tenuem, et moderatum corporis exercitium. Nunquam demum prius curatio absolvenda est, quam cauterium probe suppuret. Inter haec sedulo perpendendum est, num aegri salus essentialiter afficiatur. Quod ubi contingat, illico ulceris suppuratio iterum promovenda topicis irritantibus, vel etiam vesicantibus immediate affectae parti applicitis. Quolibet autem ulcere sanato, leniter, si fieri potest, comprimendum est, ne cicatrix, tumente membro, scindatur.

Caput II.

Ulcus hypotonicum.

Hypotonicum, seu atonicum vulgo dicitur ulcus, cuius fundum languet, pallet; vicina cutis collabitur, extenuatur, livet, aut etiam nigrescit quasi mortua sit. Tum etiam subiecta tela cellularis utplurimum iners, nunc solito mollior,

et quasi oedematosa, nunc plus minusve durior, et fere scirrhosa se sistit.

Ulcus eiusmodi linamento iuxta Hunderwodianam methodum unguento irritanti illinito, vel caustico lapide instimulari debet. Postea tegumenta leniter comprimenda sunt, quo citius coire queant.

Quum autem cutis ad ulceris circumferentiam omnino denudata tabet, ea in plura segmina prius divisa, quo melius forcipulis prehendi possit, excidenda est. Quo facto, ulceris superficies convenienter excitanda est, ut inflammatio, dein bona suppuratio obtineri possit; ad quod plurimum quoque confert crohosotium et calorificatio, quae ope candentis ferri, vel satius prunae ulceri obiectae obtinetur. Bona sic mota suppuratione, ulcus facile ad cicatricem tendit.

Caput III.

Ulcus hypertonicum, seu inflammatorium, nec non gangraenae vitiatum.

Aliquando praecedentis omnino contraria est ulceris conditio; scilicet hoc valde irritatum, vel inflammatum se sistit. Quod variae caussae pro-

ducere possunt; nimirum aëris impressio, topica irritantia, alimentorum nimis calefacientium, vel alcoholicorum abusus, impura gastrica colluvies, nimia corporis, aut ulceratae partis exercitatio, solitae evacuationis suppressio, violenta animi pathemata.

Tum ulcus magis rubet, dolet sub tactu etiam levissimo, ac facillime sanguinem reddit; suppuratio vel supprimitur, vel depravatur; hinc serum, ichor, sanies. Quum autem inflammatio inveteraverit, dolor minus urget, sed vitiata pars durescit, ulceris superficies squallet, sordet; pus corrumpitur, fetet.

Aliter aliquando multoque peius res se habent; ulcus enim ob vehementem inflammationis impetum, vel malignitatem gangraena vitiatur. Quod symptomatibus, quibus duae istae gangraenae varietates stipari solent, facile innotescit.

Quum ulcus inflammatur, sedulo prius investiganda est talis mutationis caussa; namque hanc prius si fieri potest, tollere convenit. Deinde symptomatibus, prout desiderant, subveniendum est. Ante omnia quies aegro, et ulceratae parti conciliari debet. Praeterea huic aliquid eorum imponitur, quae nimiam irritationem, vel inflammationem moderare valent, qualia sunt fomenta, vel cataplasmata emollientia, saturnina, anodyna, hyrudines, etc. Quod ubi non suffi-

ciat, sanguis etiam a vena mitti potest. Si primae viae sordent, purgandae sunt. Inter haec aeger abstineri debet.

Prout inflammatio minuitur, ulceris ambitus detumescit, ac fundus eius sensim ad normam redit. Omnino tandem compositis, aut restitutis in affecta parte naturae viribus, ulcus ad cicatricem tendit.

Quum autem gangraena extat, eaque solius inflammationis effectus est, antiphlogistica quidem methodus requiritur. Si quoddam maligni fuerit, eadem, quae in gangraena eiusmodi praecipimus, facienda sunt.

Caput IV.

Ulcus callosum.

Quum ulcera et vulnera suppurantia male curantur, vel affecta pars nimis exercetur, vel nulla victus ratio servatur, vel topicis irritantibus abutitur, callosa fieri solent propter novam, quae sub iugi irritatione, aut inflammatione fit lymphae, vel cuiuslibet humoris concrescibilis intra affectos textus secretionem, atque congestionem. Id praesertim in ulceribus cruris apud

pauperes contingit, quos inopia quiescere vetat.

Tum ulcus, vicinaeque partes leviter inflammatae, durae, ac pallidae se sistunt; margines prominentes, inversi, decolorati sunt; dolor vel sat levis, vel etiam nullus est; ab ulceris superficie nunquam genuinum pus; verum serosa, vel saniosa, foetidaque materies stillat.

Utplurimum ulcera eiusmodi aegre ad sanationem perducuntur, praecipueque si callositas cutis, et alteratio textus cellularis spectabilis est.

Primum affecta pars quiescere debet. Interea lenia topica ulceri admovenda sunt, quibus emolliendi vis inest. Quidquid irritat procul amovendum est. Interdum etiam callosae partes scarificandae sunt. Resoluta callositate, sicca linamenta unguentis substitui debet, quibus adhuc cataplasma superdandum est, quousque incepta cicatrix rescissione haud periclitetur.

Caput V.

Ulcus fungosum.

Sic appellatur ulcus, cuius carnes praeter morem excrescunt. Quod plures caussae ciere possunt; nimirum abusus topicorum laxantium, vel emol-

lientium, generalis corporis debilitas, lymphaticum temperamentum, ossium caries, aut necrosis, tendinum, aut aponeurosium mortificatio.

Nunc papulae, vel carunculae ab ulceris fundo hic illicque extolluntur pallidae, plus minusve confluentes, inaequales, aliquando pediculo propendentes; nunc totum fundum aequabiliter tumet, prominet. In utroque casu fungus mollis, omnisque sensus expers est.

Fungositas ab hypersarcosi distinguenda est. Haec enim a vitae in parte excessu potius pendere videtur. Revera ei vel maxime favet aegri robur, aetas iuvenilis, stimulatio quaelibet, etc. Hypersarcosis in vulneribus suppurantibus praesertim visenda se praebet; carnes valde rubent, acute dolent, sanguinem sponte, vel sub minima pressione reddunt, irritatione crescunt, atque interdum ingentem molem acquirunt.

Plurimi refert duas istas carneas vegetationes nimirum fungum, et hypersarcosim recte distinguere, ut singulae aptiori methodo occurri possit. Modo autem traditae animadversiones rem satis elucidare valent.

Si fungositas a topicorum emollientium abusu procedit, facile curatur; difficilius si ab atonia generali, vel ab ossium depravatione dependet.

Fungus a locali atonia progignitus, carpto linamento sicco, tonicis, aut adstringentibus liquoribus,

uti aqua calcis, decocto corticis peruviani, etc. intincto curari potest. Quae ubi inania sint, ad caustica confugiendum. Fungus autem uri potest vel alumine usto, vel potassa caustica, vel nitrate argenti, vel muriate antimonii liquido, vel ferro candente. Si vero fungus pediculo propendet, excidendus; deinde radix adurenda est, ne repullulet. Quum caries, aut necrosis adest, varia, pro re nata, medela requiritur, uti alio loco dicemus.

Praeterea si generalis, aut ingenita debilitas fungo sociatur, prosunt excitantia, tonica, vel amara, cortex peruvianus, meracum, etc.

Vera autem hypersarcosis ea desiderat, quae demulcendo leniunt; respuit ea, quae irritant, aut stimulant; hisce enim tumor exasperari solet.

Caput VI.

Ulcus varicosum.

Interdum ulcus praesertim cruris varicibus stipatur, aut implicatur. Ulcus tum varicosum dici solet.

Varices autem modo primitivae, modo se-

Color est lividus, tumor irregularis, sanguis facile funditur

cundariae sunt. In primo casu venae praeter morem dilatatae cutem distendunt, irritant, inflammant, lymphatica vasa comprimunt; unde lymphae retardatio, congestio, textus cellularis tumor, durities; tandem cutis, et suppositae venae supppuratio, vel erosio; hinc ulcus.

In altero casu ob iugem irritationem, vel chronicam inflammationem, qua ulcera stipari solent, uberior, quam par est, fluit in affectam partem sanguinis copia; humor autem iste sive ob nimiam membri quietem, sive ob emollientium, aut laxantium abusum, difficile, lenteque progreditur; hinc sanguinis congestio, venarum dilatatio, varix.

Ulcus varicosum difficile, ac tarde medelam capit, praesertim si vetustum, tumidum, aut callosum est, vel opportuna quies membro dari nequit.

Primo di tutto deve favorire la circolazione venosa con adatta posizione, e con moderata compressione. Si possono pure adoperare liquori alcalizzanti decotto di cortecce peruviane, calomelano etc.

Ante omnia ulcus varicosum aptis, pro re nata, auxiliis, prout scilicet callosum, vel fungosum, vel inflammatum, vel atonicum, vel sordidum est curare praestat; de quibus iam supra diximus. Dein ei superiecto linamento ad cicatricem perducendam aequali, lenique pressione ope fasciae conglobatae, quae ab imo membro sursum in cocleam ascendat, vel satius fortasse perone lineo, vel coriaceo, qui ligula stringitur. Hisce accedere debet perfecta membri quies,

Complicatur vero ut plurimum cum affectionibus venae portarum hepatisve.

sine qua compressio nihil, parumve prodesse potest.

Peracta cicatrice, membri compressio per aliquod tempus, ut supra, continuanda est, ne ulcus recidivum fiat.

Caput VII.

Ulcus scrofulosum.

Ulcus scrofulosum dicitur, quod labe scrofulosa progignitur, atque fovetur. Idcirco id ulceris genus familiare est hominibus, praesertim pueris, qui dicta labe contaminantur. Huic praeterea vel maxime praedisponunt lymphatica corporis constitutio, habitatio in locis humidis, obscuris, atque depressis, alimentorum pravitas, inopia etc.

Ulcus eiusmodi in omnibus corporis partibus manifestari potest; frequentius autem in iis, quae textu cellulari abundant, vel lymphaticis glandulis, aut articulis vicinae sunt, quoniam inibi scrofulosus fomes evolvi solet.

Ulcus vel extimam tantum cutis superficiem, vel simul cellulosam suppositam telam afficit, vel etiam glandulas lymphaticas occupat, vel ad

glandulari scrofolosi presentano per lo più localmente i margini di tanti, ... con bordi lardacei, ... pelle più ... etc. Inoltre si conosce dalla costituzione dell'individuo in cui ... carnagione rossa, bell'aspetto, membri rotondi, oppure labbro superiore e tumido, estremità ... più voluminose articolazioni deformi etc.

ossa usque penetrat; hinc symptomatum localium varietas.

Ulcus summam cutem tenens leve est, parumque reddit puris copiam. Humor iste praeterea facile siccatur, atque crustam areola rubra circumdatam producit. Intima cutis textura utplurimum quoque alterata apparet.

Si vero morbus textum quoque cellularem pervadit, ulceratio tum profundior est; carnes pallidae, molles; cutis ambiens, extenuata, denudata conspiciuntur.

Ulcus lymphaticarum glandularum humorem reddit tenuem serosum; ipsae glandulae praeterea inflammatae, tumentes se praebent; interdum fere destructae, aut consumptae sunt.

Quando ove ... precedette ... plerumque ...

Demum si ulcus ad os usque pervenerit, illud tum sinuosum aut fistulosum se sistit; os quidem inflammatum tumet, vel carie exeditur. Quod exploratione facile innotescit.

Hisce omnibus accedunt symptomata generalia, quibus strumosa labes stipari solet; nimirum cutis tenerior, alba, plerumque lucescens est, facies florida, genae potissimum roseo colore tinctae, os praegrande, labia praecipue superius, uti et nasi pinnae solito crassiora, oculi lati, eminentes, utplurimum caerulei; capilli rari, flavescentes; maxilla inferior solito grandior; col-

Ulcus scrofulosum potest confundi cum herpeticis et ulceribus syphiliticis secundariis

lum breve, atque crassum, humilis, vel procera simul et exilis statura.

Ex dictis itaque ulceris natura non aegre patet; queis si addas, aegrotum a parentibus scrofulosis ortum fuisse, vel scrofulosae nutricis ubera suxisse, res eo vel magis elucidatur.

Scrofulosum ulcus chronicus morbus curatuque difficilis est, praesertim si aeger infirmus, anni tempestas insalubris, victusque pauper est.

Sola externa morbi medela utplurimum inanis est. Reconditam labem a qua ulcus fovetur prius eradicare, aut saltem compescere convenit. Ad quod duplex confert auxiliorum genus; alia scilicet ab hygiene, alia a therapeia desumuntur. Ad prima referuntur aëris puritas, siccitas, habitatio in locis calidis, vestimenta lanea, cibus reficiens, coctuque facilis, meracum, corporis exercitatio, crebra frictio, placidi mentis affectus, hilaritas.

Ad alia, scilicet ad auxilia therapeutica spectant ea omnia, quae systematis lymphatici vires excitare, totumque corpus roborare valent; qualia sunt amara, tonica, antiscorbutica sic dicta, martialia, levia sudifica etc. Itaque recte propinatur decoctum, aut extractum bardanae, saponariae, humuli, salsaparillae gentianae, syrupus antiscorbuticus; syrupus salsaparillae, vel cortice peruviano, vel gentiana, et gen-

Si ossatura etiam fuit affecta vitro [illegible], omnino regalis praesertim [illegible].

tianina paratus, vinum. Praeterea gentianae unica uncia duabus aquaevitae libris digesta, cui adduntur duae carbonatis sodae drachmae, fit tinctura, seu elixirium Peyrillanum dictum, mane, ac vespere cochleatim hauriendum.

Sunt qui mercurialia etiam commendant, praesertim calomelas, uti et frictiones siccas, vel aromaticas, balnea frigida, vel immersiones in aquam fluvialem, vel marinam. aqua mineralis.

Inter haec alvus non negligenda; maior enim semper est modo dictorum remediorum utilitas, si levis catarsis iis quoque recte et opportune sociatur. Inter praecipua autem antiscrofulosa remedia censentur hydrocloras baritis, et praesertim calcis, nec non iodii praeparata.

Modo traditis hygienicis, et therapeuticis auxiliis saepe ulcera, simplicissimis additis remediis externis, cicatricem ineunt. Quae nisi sufficiant varia tum, pro variis adiunctis, ulceri directe applicanda sunt. Si sola cutis excoriata rubet, cerato illiniendum est; verum si nulla est inflammatio, atque tota cutis erosa sit, conveniunt unguenta incitantia. Quod si ulcus dictis topicis obsistat, vel fungosae carnes excrescant, illud adurere praestat, cautela tamen habita, ne deformitas ulla supersit. Quum autem margines denudati appareant et isti primum leviter comprimi
cutis subtilior sit

debent; quod si cohaeri nequeant, resecandi sunt.

Ulcus textum cellularem, et glandulas lymphaticas occupans resolventia, aut excitantia topica desiderat; qualia sunt emplastica, balnea alkalina, affusiones hydrosulphurosae, similiaque.

Si ulcus fistulosum, aut sinuosum est, ea omnia iuvant, quae in fistulae, aut sinuum curatione generatim praecepimus. Demum si continui solutio ad os usque penetraverit, idque inflammatione tumeat, vel carie exedatur, vel necrosi corripiatur, auxilio primum esse possunt topica antiphlogistica; dein ea omnia facienda sunt, quibus et ulcera detergi, et liber puri exitus conciliari, et ossis vitiati exfoliatio, vel separatio obtineri possit.

Ast si totus articulus scrofulosa labe foedatur, nullam aliam, praeter membri amputationem, medelam capit. Itaque operatio citius, quo fieri potest instituenda, antequam scilicet aeger in febrem hecticam incidat. Nunquam vero amputandum est, si iam abdominalia, vel thoracica viscera tabent, quoniam tum mors ineluctabilis sequitur.

Ulcus scorbuticum.

Qui debili, aut infirma pollent corporis constitutione; qui humida, obscura, depressa, paludosa loca inhabitant; qui longas suscipiunt maritimas peregrinationes; qui insalubrem aërem inspirant; qui alimentis carent, vel pravis utuntur; qui demum desidem degunt vitam scorbutica labe facile foedantur, praesertim si a parentibus tam diro malo praedispositionem contraxerint. Ulcus quod inde sponte adoritur, vel iam inflicto vulneri succedit, scorbuticum vocatur. Hoc in omnibus corporis partibus manifestari potest, frequentius autem in cruribus; frequentissime in gingivis, totiusque oris cavitate. Ulceris superficies carnes exhibet molles, inertes, quae pus sanguine permixtum, vel etiam parum nigricantem sanguinem sub levi quidem pressione reddere solent. Ulceris ambitus lividus, oedematosus; interdum etiam callosus se praebet.

Praeter istos locales ulceris characteres, generalia quoque animadvertenda occurrunt symptomata, quibus scorbutica labes stipari solet. Huc spectant lassitudines spontaneae acuti mem-

brorum dolores, lividae corporis praesertim membrorum abdominalium maculae vel echymoses plus minus latae, faciei pallor, vel decoloratio, gingivarum mollities, rubor, fungositas, ulceratio, sanguinatio, dentium nigredo, vacillatio, oris foetor etc.

Ulcus scorbuticum, quatenus in putredinem propter vitalitatis in parte languorem facile tendit, nunquam periculo vacat, praesertim si tristis est mens, aetas provecta, anni tempestas humida, frigida, cibus pauper, vilis. Generatim ulcus tamdiu perennat, quamdiu vitiatur aeger.

Externa medela variare debet pro variis ulceris characteribus, atque complicationibus; modo enim iuvant topica emollientia et antiphlogistica, modo incitantia, et balsamica; modo etiam leviter escharotica. Plurimum commendatur cortex peruvianus in pulverem contritus, quo ulceris superficies inspergitur, fomenta ex plantis amaris vino decoctis etc. Nihil autem melius est, quam ulcus saepe abluere, atque detergere decocto, pro re nata, emollienti, vel incitanti, et detergenti.

Dein si ulcus est in crure, methodica compressio utiliter additur; quum autem ulceratio gingivas vel oris cavitatem afficiat, ex iis gargarizandum est, quae pro re nata vel leniunt, uti decoctum malvae, radicis altheae, hordei, oryzae,

pauxillum quoque mellis rosati addito, vel carnes firmant, et adstringunt, uti cortex peruvianus aqua decoctus, levis solutio clori, aut cloruri calcis, et generatim gingivaria antiscorbutica sic dicta; quae tamen caute adhibenda sunt, quoniam irritationem in ore facile inducunt.

Inter haec omittenda haud sunt hygienica auxilia. Itaque aër sit saluber; vestimenta calida, sicca; alimenta a vegetabilibus acidis, azotoque saturatis, aut e recentibus iuniorum animalium carnibus desumpta leviterque aromatibus, praesertim pipere condita. Potus sit ex vino amaro, roborante. Hisce accedat corporis exercitatio, mentis hilaritas etc.

Quod nisi sufficiant ad validiora remedia confugiendum est, qualia sunt potus acidi, aut amari, cerevisia antiscorbutica sic dicta, syrupus, aut vinum eiusdem nominis etc. Quae tamen omnia prudenti manu administranda sunt, ne nimia eorum actione generalem irritationem moveant.

Alcune volte l'affezione erpetica si dirige principalmente sulle membrane mucose, quindi appajono ulceri alla membrana mucosa intestinale, uretraria genitale.

Caput IX.

Ulcus herpeticum.

Sic appellatur ulcus a vitio herpetico progignitum. Vitium istud plerumque haereditarium; quandoque etiam acquisitum est, atque illud producunt digestionis, praesertim chylopoieseos depravatio, perspirationis suppressio, vel imminutio, acrium, vel aromatibus conditorum alimentorum abusus, regiones fervidae etc.

Herpetica labes actionem suam praesertim supra cutem exercere videtur; ibique laesiones producit, quae varia sub specie se offerre solent; videlicet cutis modo squammis, furfurosove pulvere, vel pustulis obducitur; modo omnino corrosa deletur. De postrema hac cutis laesione inibi tantum sermo erit.

Herpetica cutis ulceratio, vel erosio superficiem asperam, aut inaequalem, margines irregulares, colorem varium, utplurimum subflavum exhibet. Praeterea ab hac superficie humor stillat acris, flavus, ac fluidus; orbiculus adest inflammatorius; pruritus saepe intolerabilis aegrum cruciat.

Quibus notis ulcus herpeticum satis innotescit.

L'ulcere erpetico può estendersi confondersi collo scrofoloso osservando però la costituzione dell'individuo si conoscerà l'ulcere erpetico, da più e preceduto per lo più da pustole ... de

Potest tamen res quandoque in ancipiti haerere, quum vulnus, aut aliud ulcus simplex in ulcus herpeticum mutatur. Sed marginum rubor, saepe pustularum eruptio, pruritus, vitiata puris secretio, acris serosaeve materiae stillatio, et generatim symptomata alia, quibus herpeticum fomes comitari solet, novam morbi speciem satis indicabunt.

Ulcus herpeticum perennare solet; raro sponte ad cicatricem tendit; verum neglecto, in peius iugiter vergit. Prognosis autem eo infaustior, quo ulcus vetustior; caussa, quo occultior, eradicatuque difficilior; aetas aegri, quo senectuti propior. Generatim herpes haereditarium medelam omnem superat.

Herpetici ulceris medela duplici cardine volvitur: 1.° ut vitium a quo ulcus fovetur evellatur, vel saltem actionem eius moderetur: 2.° ut locali affectui idoneis, pro re nata, topicis remediis subveniatur. Prima indicatio hygienicis, aeque ac generalibus pharmaceuticis auxiliis adimpletur.

Ad hygienes praesidia referuntur aëris salubritas, tepor, vestimenta lanea, cibi leves, blandi, coctuque faciles, atque a vegetabilibus praesertim deprompti, moderata corporis exercitia, mentis hilaritas etc. Praeterea aeger acribus, salinariis, aromatibus, meraco, uno verbo omni-

bus irritantibus, vel calefacientibus omnino abstinere debet.

Aliquando solis hygienes auxiliis propositus finis obtinetur, praesertim ubi affectio non nimis inveterata sit. Nihilominus illis plerumque pharmaceutica quaedam praesidia accedere debent; idest caussam morbificam interno, ac generali remediorum usu impugnare quoque convenit. Tum Chirurgus sedulo prius requirat, quibusnam caussis herpeticum ulcus foveatur; an a vitiosa pendeat organorum chylopoieticorum dynamica conditione; an iam curati morbi affectus sit; an alicuius affectionis crises; an a turbatis tantum cutanei organi functionibus foveatur; uno verbo oportet indagare, quae plus, quae minus ad affectionem ciendam contulerint symbolae. Haec enim omnia morbi therapeiam necessario moderare debent.

Quapropter si herpeticum ulcus a depravata digestione, vel alterata bilis secretione dependeat, prosunt diluentes cichoreorum succi. Lenia purgantia erunt quidem opportunissima. Generatim veluti specifica remedia adversus herpetem censentur sulphurata, atque antimonialia praeparata, aquae minerales hydrosulphuratae, similiaque. Laudantur etiam solanum dulcamara, salsaparilla et guaiacum. Prosunt prae caeteris balnea tepida simplicia aut composita, prout res desi-

derat. Si ulcus valde inflammatum, ac dolens est cum generalium virium excitatione, sanguis quoque utiliter detrahitur. Si vero inveteratum, et habituale fuerit ulcus, fonticulus prius in proximis partibus instituatur; dein ad memorata auxilia confugere praestat.

Iam de topicis remediis. Haec pro re nata discriminari debent. Si ulcus nimis irritatum est, ac acriter dolet, auxilio sunt emollientia ac sedantia. [Si cutaneus vicinus textus nimis densus est, vel tenacibus obtegitur crustis, prosunt quidem emollientia cataplasmata, vel fotus humidi, presertim munditres, et ubi cutis stipata turgeat, hirudines. Postea ad ea veniendum est, quae vitalem ulceratae partis conditionem mutare valent. Ad quod obtinendum postremis hisce temporibus valde commendatum fuit crohosotium vel aqua dilutum ad dosem duarum, triumve guttarum pro singulis aqua communis unciis, vel cerato exceptum ad dosim quatuor, vel sex guttarum pro singulis huius unciis.

Quando questo [illegible] giovano le applicazioni solforose come quelle di zolfo, oppure forma di bagno o di unguento, o se [illegible] col nitrato di argento oppure si può applicare uno vescicante [illegible] volte replicato.

Interdum evenit, ut inveterata herpetica ulceratio modo traditis pervicax reluctetur auxiliis; affectus enim cutaneus textus cuipiam morbosae conditioni assuetus vix ab ea recedit, atque hic nulla alia topica quidquam prodesse videntur. Hoc in casu non addendum, non auferendum, sed perturbandum, nova veluti inducenda exi-

stendi ratio.) Id vero praestabit vesicans herpeticae areae admotum; sic enim novus inducitur in affecta parte status; activa scilicet progignitur phlogosis, qua chronica curetur affectio.

Caput X.

Ulcus cancerosum.

Ulcus eiusmodi in cute, et in membranis mucosis manifestari solet. Caussae sunt harum membranarum irritationes; saepe ulcus herpeticum aut venereum acri, vel intempestiva medela tentatum. Hinc ulcera cancerotica in labiis, genis, naribus, palpebris, ore interno, lingua, vagina, cervice uterina, intestini recti extremitate visenda se praebent.

Morbus utplurimum incipit ab exiguo, simulque pruriente tuberculo, quod plerumque scabentibus unguibus irritatur, atque exulceratur. Ulceratio tamen semel, aut iterum cicatrice obducitur. Verum perennis aut renovata prurigo novum scabendi desiderium excitat; hinc ulcus priori latius, cuius superficies pallidi, vel cinerei coloris est; margines vero praerupti, duri, ac rubri; nihil, parum, aut acutissime dolens.

Cancerotica ulcera quamdam cum venereis, herpeticisque similitudinem habent. Ab his tamen plerumque differunt, quod magis doleant, citiusque corrodant.

Nihil hoc mali genere fallacius ac tetrius est. Pars ulcerata magis, magisque in dies corroditur; hinc miser, flebilisque morbi exitus.

Ulcus cancerosum ignem, ferrumque desiderat. Ignis praesertim prodest, quum ulcus summam cutem, aut partes immediate suppositas occupat. Tum cauterio quidem audacter utendum est, ut malum uno, eodemque ictu radicitus deleatur.

Nonnulli candenti ferro feliciter substituunt pulverem arsenicalem fratris Cosimi, vel domini Rousselot sufficienti quantitate salivae vel cerati exceptum, cuius tantum ulceratae parti supponitur, quantum necesse est, ut stratum ad unius fere lineae crassitiem accedat; idque post viginti quatuor horas detegendum est. Facta vero crusta quarta circiter die labitur. Mox vulnus simplex superest, quod ad cicatricem tendit.

Verum si canceroticum ulcus unica, eademque cauterii applicatione deleri nequit, tutior scalpellus est. Quidam autem sunt casus, ubi ferrum et ignis simul utilitatem habent. Quum enim ulcus nares occupat, ossaque vicina rodit, primum scalpelli experimentum est, ut ulcerata caro excidatur; deinde quod in ossibus malum

superest cauterio adurendum est. Utraque pariter methodus salutaris est, quum aliqua trunci pars, nimirum thoracis superficies ulceratur. Tunc, excisa carne, quidquid in sterno costisque vitii haeret, adurendum est. Aliter vero se res habet si membrorum ulcus ad ossa penetrat; tunc enim amputatio solum, sed miserum auxilium est.

Quod si ulcus neque uri, neque excidi potest, aliquod eorum adhibendum est, quae saltem malum leniant; qualia sunt anodyna, vel narcotica, lenis cibus, potus diluens etc.

V. ex deleg. D. D. Arch.

FANTOLINI.

V. Eques F. Rossi Praeses

V. Imprimatur:
GAZELLI A ROSSANA Moderator.

INDEX

LIBER I.

INFLAMMATIONES

	Prooemium	pag.	3
Art. I.	*De inflammatione in se ipsa spectata, seu sincera* . . .	»	9
Sectio I.	*De inflammatione in genere*	»	id.
Cap. I.	*Definitio, vel descriptio* . .	»	id.
Cap. II.	*Caussae*	»	11
Cap. III.	*Inflammationis natura* . .	»	13
Cap. IV.	*Symptomata*	»	20
(A)	*Symptomata localia* . . .	»	id.
(B)	*Symptomata generalia* . .	»	23
Cap. V.	*Diagnosis*	»	27
Cap. VI.	*Prognosis*	»	29
Cap. VII.	*Inflammationis exitus* . . .	»	30
(A)	*Resolutio*	»	id.
(B)	*Delitescentia et metastasis* .	»	31
(C)	*Humorum effusio; suppuratio*	»	34

	(D)	*Affectae partis tumor, seu crassitudo, et atrophia*	pag. 40
	(E)	*Ulceratio, et gangraena*	» 42
Cap. VIII.		*Curatio*	» 43
	(A)	*Curatio localis, seu externa*	» id.
	(B)	*Curatio generalis, seu interna*	» 47
Sectio II.		*De inflammatione in specie*	» 56
Cap. I.		*Erysipelas*	» 57
Cap. II.		*Erysipelas pustulosum, zona, zoster*	» 62
Cap. III.		*Phlegmone*	» 64
Cap. IV.		*Abscessus*	» 67
Cap. V.		*Panaricium*	» 72
Cap. VI.		*Furunculus*	» 78
Cap. VII.		*Pernio*	» 81
Cap. VIII.		*Inflammatio musculorum (myositis)*	» 83
	(A)	*Rheumatismus, seu myositis rheumatica*	» 84
	(B)	*Myositis phlegmonosa*	» 88
Cap. IX.		*Inflammatio nervorum*	» 91
	(A)	*Neuritis*	» 92
	(B)	*Neuralgia*	» 95
	(C)	*Tetanus*	» 101
Cap. X.		*Vasorum, gangliorumque lymphaticorum inflammatio*	» 116
	(A)	*Angioleucitis acuta*	» id.
	(B)	*Angioleucitis chronica*	» 121

(c) *Leucoadenitis seu bubo* . pag. 123
Cap. XI. *Phlebitis* . . . . » 128
Art. II. *Inflammatio maligna* . . . » 132
Cap. I. *Inflammatio maligna in genere* » id.
Cap. II. *Inflammatio maligna in specie* » 136
Cap. III. *Erysipelas phlegmonosum, seu phlegmone diffuso-maligna* » id.
Cap. IV. *Pustula maligna* . . . . » 140
Cap. V. *Carbunculus, sive antrax* . » 144
(a) *Carbunculus pestilens* . . » 147
Art. III. *Inflammatio chronica* . . » 149
Cap. I. *Inflammatio chronica in genere* » id.
Cap. II. *Phlegmone chronica, seu abscessus lymphaticus sic dictus* » 154
Cap. III. *Abscessus symptomaticus, seu per congestionem* . . . . . » 160
Cap. IV. *Fistula in genere* . . . . » 162

LIBER II.

GANGRÆNÆ, ULCERA.

Art. I. *Gangraenae* . . . . . . » 168
Cap. I. *Gangraena in genere* . . . » id.
Cap. II. *Gangraena ab inflammationis impetu* . . . . » 170
Cap. III. *Gangraena ab inflammationis malignitate* . . . . » 173

Cap. IV. *Gangraena a compressione* pag. 175
Cap. V. *Gangraena ab intercepta fluidorum progressione* . . . » 176
Cap. VI. *Gangraena a congelatione* . » 178
Cap. VII. *Gangraena scorbutica* . . » 180
Cap. VIII. *Gangraena senilis* . . . . » 181
Cap. IX. *Gangraena contagiosa* . . » 184
(a) *Gangraena a corrupto secale* » 185
(b) *Gangraena seu putredo nosocomialis* . . . . » 186
Art. II. *Ulcera* . . . . » 191
Cap. I. *Ulcus in genere* . . . . . » id.
Cap. II. *Ulcus hypotonicum* . . . . » 197
Cap. III. *Ulcus hypertonicum seu inflammatorium, nec non gangraena vitiatum* . . . . » 198
Cap. IV. *Ulcus callosum* . . . . » 200
Cap. V. *Ulcus fungosum* . . . . . » 201
Cap. VI. *Ulcus varicosum* . . . . . » 203
Cap. VII. *Ulcus scrofulosum* . . . . . » 205
Cap. VIII. *Ulcus scorbuticum* . . . » 210
Cap. IX. *Ulcus herpeticum* . . . . » 213
Cap. X. *Ulcus cancerosum* . . . . » 219

ERRATA			CORRIGE
Pag.	Lin.		
64	2	pustulas	pustulae
74	12	laedentur	laedantur
83	20	apparent	appareant
85	15	a se sistit!	se sistit;
99	27	exacerbatur	exacerbetur
111	18	detractus est	detractus sit
133	10	cacothicis	cacoëthicis
158	11	moveant	movent
180	18	resecatur	exsiccatur
182	20	putridum	putridam
188	15	novumque	nonumque
193	24	occupant	occupent
196	15	videtur	videntur

ERRATA			CORRIGE
Pag.	Lin.		
64	2	pustulas	pustulae
74	12	laedentur	laedantur
83	20	apparent	appareant
85	15	a se sistit!	se sistit;
99	27	exacerbatur	exacerbetur
111	18	detractus est	detractus sit
133	10	cacothicis	cacoëthicis
153	11	moveant	movent
180	18	resecatur	exsiccatur
182	20	putridum	putridam
188	15	novumque	nonumque
193	24	occupant	occupent
196	15	videtur	videntur

Sofia Fabbri
Madre Sera Righetti
Clarina Dondini

Ignazio Pepero
Joannina Piccinini
Grigumendicante Dondini Achille

MI L0614335

Perassi